

SATA VUOTTA AATETTA

Kokoomuksen periaateohjelmissa tapahtunut aatteellinen muutos vuosien
1918–2018 välillä

Essi Tarkiainen

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos

Humanistis-
yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

SATA VUOTTA AATETTA

Kokoomuksen periaateohjelmissa tapahtunut aatteellinen muutos vuosien 1918–2018 välillä

Essi Tarkiainen

Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mika Ojakangas

Kevät 2019

sivumäärä: 72 sivua

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella Kokoomuksen periaateohjelmissa tapahtunutta aatteellista muutosta. Tutkimuksen aineistona toimii yhteensä yhdeksän kappaletta kokoomuksen periaateohjelmaa, jotka on kirjoitettu vuosien 1918–2018 välillä. Kokoomus on syntynyt konservatiivisen Suomalaisen puolueen perinteestä ja monet aiemmat tutkimukset lähtevät siitä lähtökohdasta, että kokoomuksen aatteen juuret ovat konservatismeissa. Kokoomus on kuitenkin satavuotisen historiansa aikana ollut hyvin muuntautumiskykyinen ja profiloi itsensä nykyisin keskustaoikeistolaiseksi kansanpuolueeksi. Tämän vuoksi aineistoa tarkastellaan konservatismiin ja liberalismiin teoriaperinteiden kautta. Teoriapohjassa keskitytään erityisesti suomalaiseen konservatismiin ja liberalismiin tutkimukseen.

Periaateohjelmat ovat erottamaton osa puolueiden politiikkaa ja ne kirjoitetaan usein varsin pitkän aikavälin tavoitteita silmällä pitäen. Tämän vuoksi ne tarjoavat erinomaisen lähtökohdan tarkastella puolueen aatteessa tapahtuneita muutoksia. Analyysiluvut ovat jaettu kolmeen alalukuun, jotka ovat syntyneet periaateohjelmista nousevien teemojen kautta. Analyysiluvut muodostuvat seuraavasta jaottelusta: isänmaallisuus ja kansainvälisyys, perinteet ja moniarvoisuus sekä yhteisön ja yksilön välinen suhde.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kokoomuksen aatteessa on tapahtunut ideologiaa muuttavia muutoksia konservatismi-liberalismi-akselilla. Tuloksista on huomattavissa, että kokoomuksen aate on muuttunut vuosien saatossa aiemmin perinteisestä konservatismista kohti modernia suvaitsevaista liberalismia.

Avainsanat: Kokoomus, konservatismi, liberalismi, ideologiat, periaateohjelmat, aatteet

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1 Kokoomuksen periaateohjelmien lyhyt historia	2
1.2 Tutkimuskysymys	6
1.3 Työn toteutus	7
2. KOKOOMUKSEN PERIAATEOHJELMAT	9
2.1 Tutkimusaineisto	10
2.2 Aineiston taustat	12
2.3 Periaateohjelmien merkitys ja tavoitteet	13
2.4 Tutkimuksen lukutapa	15
3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	17
3.1 Ideologiat	17
3.2 Liberalismi ja vapaus	19
3.3 Konservatismi ja perinteet	20
4. ANALYYSI	23
4.1 Voiko isänmaallinen olla kansainvälistä?	25
4.2 Perinteet kamppailussa	38
4.3 Yksilö yhteiskuntaa varten vai toisinpäin?	50
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	60
5.1 Aatteellinen muutos kokoomuksen periaateohjelmissa	60
5.2 Seuraavat sata vuotta?	67
LÄHTEET:	69
Aineisto	72

1. JOHDANTO

Kansallinen Kokoomus on suomalainen poliittinen puolue, jonka juuret ovat Suomalaisen puolueen perinteessä. Kokoomuksen perustamiskokous pidettiin Helsingissä 9.12.1918 (Kokoomus, 2019). Suomalaisessa puoluekentässä kokoomus on kolmanneksi vanhin ja se vietti 100-vuotisjuhlaansa vuonna 2018. Kokoomus on yhdessä kahden muun perinteisen suomalaisen puolueen, Keskustan ja Sosiaalidemokraattisen puolueen, kanssa osoittanut historian aikana merkittävää muuntautumiskykyä ja joustavuutta vastatakseen yhteiskunnallisiin muutoksiin. Puolueiden arvot, toimet ja aatteet ovat vuosien varrella muuttuneet suurestikin, mutta ne ovat kaikki onnistuneet pitämään itsensä relevantteina puolueina. Puolueet ovat historian aikana melko luontevasti rakentuneet eri kansaryhmittymien mukaisesti, kansalaisten valitessa puoluekantansa ammatti-, -koulutus- tai kielitaustansa mukaan. Kokoomuksen taustaryhmän on perinteisesti ajateltu olevan koulutetussa keskiluokassa. (Karimäki, 26.3.2019.)

Viime vuosikymmenten merkittävät tapahtumat maailmalla, kuten Neuvostoliiton hajoaminen, Suomen liittyminen Euroopan Unioniin ja 1990-luvun lama ovat muokanneet suomalaista poliittista kulttuuria merkittävästi, ja se näkyy pääpuolueiden yhä vain konsensushakuisempuna politiikkana. Välttääkseen ulkopuolelta tulevia ärsykeitä ja muutoksia tehokkaammin puolueet ovat viime vuosina pyrkineet muodostamaan laajoja enemmistöhallituksia ja sovittamaan eriäviä intressejään sovittelevammin yhteen. Tämänkaltainen kehitys puolueiden konsensushakuisuudessa on johtanut myös siihen, että ne ovat alkaneet ideologisesti muistuttaa enemmän toisiaan, kohti yhä vain laajempaa yleispuoluekenttää. (Karimäki, 26.3.2018.)

Perussuomalaisten noustessa kolmen suuren puolueen joukkoon vuoden 2011 eduskuntavaaleissa, perinteisten pääpuolueiden asema suomalaisessa puoluekentässä järkkäytyi (Pernaa & Railo, 2012). Suurimmat vaalivoitot 2010-luvulla niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa ja länsimaissa ovat tulleet korostamalla konservatiivisia ja isänmaallisia arvoja, joihin moniarvoisen ja globaalin maailman kannattajapuolueiden on ollut aika-ajoin hankala vastata (Karimäki, 26.3.2018).

Kokoomus on läpi sen historian mielletty arvopohjaltaan konservatiiviseksi puolueeksi (ks. esim. Saukkonen, 1958; Suvanto 1994; Lehtinen, 1996). Puolueella on kuitenkin myös monia liberaaliseen aateperinteeseen yleisesti miellettyjä piirteitä ja kannanottoja. Hannu

Salokorpi ja Eero Waronen (1989, 23) toteavat, että kokoomuksen historiassa on ollut mielenkiintoista huomata, että mitä enemmän puolue on kannattanut yleisesti liberaaleiksi arvoiksi tunnistettuja arvoja ja tavoitteita, sitä koalitiokelpoisempi se on ollut muiden puolueiden silmissä.

Suomalaiskansallisesta ja fennomaanisesta perinteestä syntynyt kokoomus pyrki perustamisensa aikaan konservatiiviseksi vastavoimaksi sosialismia vastaan. Perinteiset arvot kuten koti, uskonto ja isänmaa olivat – ja ovat edelleen – luettavissa puolueen aatteista. (Karimäki, 26.3.2019). Kokoomus on onnistunut kuitenkin profiloitumaan myös yksilön oikeuksien, moniarvoisuuden ja suvaitsevaisuuden puolestapuhujana.

Konservatiivisten ja kansallismielisten arvojen nostaessa kannatustaan on mielestäni mielenkiintoista tarkastella sellaista perinteistä puoluetta, joka on pitänyt kannatuksensa melko samansuuruisena yli sadan vuoden ajan (Karimäki, 26.3.2019). Alun alkaen konservatiivisesta ideologiasta ponnistanut puolue on vuosikymmenten aikana onnistunut muokkaamaan periaatteitaan ja arvojaan muuttuvan maailman mukana. On mielenkiintoista pohtia, onko kokoomus siirtynyt kannattajiensa mielestä jo liian lähelle yleispuolueasemaa, jolla ei ole enää selkeää ideologista pohjaa, johon nojata. Onko moniarvoisuuden, suvaitsevaisuuden ja kansainvälisyyden korostaminen johtanut siihen, että konservatiivisen ideologian kannattajat ovat siirtyneet Perussuomalaisten kannattajaksi, jotka korostavat perinteistä koti-isänmaa-uskonto -mantraa?

Periaateohjelmat ovat erottamaton osa puolueiden politiikkaa. Niiden avulla puolueet julkilausuvat arvonsa, tavoitteensa ja ideologiansa sekä perustavat niihin poliittisen toimintansa. Periaateohjelmat kirjoitetaan varsin pitkän aikavälin tavoitteita silmällä pitäen, eikä niitä välttämättä päivitetä edes joka vuosikymmenellä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kokoomuksen periaateohjelmista, kuinka perinteiset konservatiiviset teemat ja arvot ovat muuttuneet puolueen ideologiassa sadan vuoden aikana.

1.1 Kokoomuksen periaateohjelmien lyhyt historia

Kokoomuksen juuret ovat 1800-luvulla syntyneessä suomalaisuusaatteessa, jonka innoittajana toimi nationalismi. Nationalismi on yleiseurooppalainen aate, joka levisi 1850-luvulta alkaen Euroopassa. Aatteen keskiössä on ajatus siitä, että jokaisen kansan tulisi olla itsenäinen. Suomalaisuusaatteen tavoitteena oli luoda itsenäinen kansakunta. (Kokoomus, 2019)

Kokoomuksen edeltäjänä toimi konservatiivinen Suomalainen puolue ja siitä irrottautunut vapaamielisempi Nuorsuomalainen puolue. Porvaripuolueiden yhtenäisyyden esti erimielisyydet kielikysymyksestä sekä hallitusmuodosta. Vapaamielisemmät nuorsuomalaiset kannattivat suomen kielen asemaa ja vastustivat monarkiaa. Konservatiivisemmat vanhasuomalaiset taas olivat myötämielisempiä ja sovitteluvampia Venäjää kohtaan ja kannattivat monarkiaa. (Mickelsson, 2007, 77–79)

Vuonna 1918 käyty sisällissota oli vastaitseenäistyneelle Suomelle traumaattinen kokemus. Itsenäistymisen myötä hallitusmuotokysymys oli ajankohtainen ja loi vastakkainasettelua tasavaltaiisten ja monarkian kannattajien väliin. Kuningasmielinen Kansallinen Kokoomus perustettiin 9.12.1918 ja sen yksimielisesti hyväksytyssä puolueen perustamisohjelmassa vaadittiin hallitusmuodoksi perustuslaillista monarkiaa. (Mickelsson, 2007, 88). Sisällissodan repimässä Suomessa porvaririntama oli varsin hajaantunut, mutta uudessa puolueessa oli mukana kuitenkin sekä nuorsuomalaisia että vanhasuomalaisia (Kokoomus, 2019).

Uuden puolueen kantavia aatteita olivat snellmanilainen sosiaalireformismi, sivistys sekä isänmaallisuus. Sosiaalireformismista siirryttiin kuitenkin varsin nopeasti konservatiivisempaan suuntaan ja kallistuttiin vahvemmin oikealle vuonna 1920, kun puolue hyväksyi uuden puolueohjelmansa. Puolueen yleiset periaatteet kirjattiin vuonna 1921 periaatejulistukseen, joka säilyi muuttumattomana vuoteen 1957 saakka. Talouspoliittisten kysymysten painottaminen tuli jäädäkseen, mutta kristinuskon ja siveellisyyden korostamisen vahva asema elämän jokaisella osa-alueella jäi muuttumattomana puolueen ytimeen. Kommunismien vastustamisesta ja aatteen levittämisen estämisestä tuli puolueen näkyvämpiä tavoitteita, ja johti muun muassa Lapuan liikkeen syntyyn. Lapuan liikkeen radikalisoituttua ja liikkeen lakkauduttua tilalle tuli Isänmaallinen Kansanliike eli IKL. Liike oli parlamentaarinen vastine radikaalia kommunismia vastaan ja kokoomus solmi liikkeen kanssa vaaliliiton ensimmäisen kerran vuonna 1933. Vuoden 1933 eduskuntavaalien tuloksen ollessa katastrofaalisen huono puolueelle, kokoomus irrottautui äärioikeistolaisesta IKL:stä ja kokoomuksen ohjelmaa muokattiin maltillisemmaksi. (Kokoomus, 2019)

1950-luvulle tultaessa ja sotavuosien jälkeen kokoomus päätti uudistaa periaateohjelmansa vastaamaan nykyistä yhteiskunnallista tilannetta paremmin, sillä ohjelmaa ei ollut uudistettu 1920-luvun alun jälkeen. Kokoomus luonnehtii ohjelman muuttaneen puolueen linjaa

konservatiivisesta linjasta kohti dynaamista konservatismia, joka otti vaikutteita myös liberaaleilta aatesuuntauksilta. Periaateohjelmaan tuli muun muassa ensimmäistä kertaa mukaan yksilön oikeudet ja yhteiskuntaa alettiin luonnehtimaan enemmän yksilöiden kautta kuin homogeenisen kansan lähtökohdista. Kommunistien sosialisointipyrkimyksiin puolue vastasi ”kansankapitalismilla”, jonka päämääränä oli lisätä pienomistusta ja yksityisyrittäjyyttä. Kokoomus näki kansankapitalismin olevan avainasemassa siinä, että Suomi kehittyisi kohti pohjoismaista hyvinvointivaltiota ja että maan talous saataisiin nousuun.

1960-luvulla kamppailu oikeisto-vasemmisto-akselilla sai uutta tulta alleen ja oikeistopuolueissa pelättiin vasemmistolaista vallankumousta. Erityisesti kokoomuksen nuorisoliikkeet, vastaperustettu Opiskelijaliitto Tuhatkunta ja Nuorten Liitto, kävivät tiukkaa kamppailua vasemmistolaisten kanssa. Näistä vuosista alkoi kokoomuksen niin kutsuttu korpivaellus, jonka seurauksena kokoomus joutui vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen oppositioon ja nousi hallitukseen seuraavan kerran vasta vuonna 1987. (Kokoomus 2019).

Hallitusvastuupyrkimysten epäonnistuttua vaaleista toisiin, puolue linjasi uudessa periaateohjelmassaan vuonna 1970, ettei vahva valtio ollut enää itseisarvo heidän ajamassaan politiikassa. Sen sijaan korostettiin yhteiskunnan moniarvoisuutta ja perusturvan parantamista. Näiden arvojen mukaan tuominen periaateohjelmiin nosti kokoomuksen kannatusta ja korpivaellus päättyi vuoden 1987 eduskuntavaaleissa kokoomuksen noustessa vihdoin taas hallitukseen. Harri Holkerin hallituksen toimintavuosia varjosti kuitenkin suuret tapahtumat muualla maailmassa. Neuvostoliiton hajoaminen ja sen seurauksena Suomen syöksyminen yhä syvempään lamaan olivat tapahtumia, jotka olivat omiaan toimimaan puolueelle esimerkkinä siitä, kuinka julkisen sektorin ja hyvinvointipalveluiden jatkuva laajentaminen ei ollut valtion taloudelle hyväksi. Neuvostoliiton hajoaminen ja Berliinin muurin murtuminen rohkaisivat kuitenkin eurooppalaistunutta puoluetta ja sen nuorisojärjestöjä vaatimaan Suomen liittymistä Euroopan Yhteisöön. (Kokoomus, 2019)

Vuonna 1993 periaateohjelmaa päivitettiin jälleen ja ohjelmassa painotettiin ekososiaalista markkinataloutta, jonka pyrkimyksenä oli sopeuttaa ihmisen toiminta ja talousjärjestelmä toimimaan enemmän luonnon ehdoilla. Laman jälkeen kokoomus katsoi suomalaisen hyvinvointivaltion olevan entistä riippuvaisempi avoimesta markkinataloudesta. 1994 pidetty kansanäänestys päättyi kokoomuksen mieliksi Suomen liittymiseen osaksi Euroopan

Unionia. Suomi nousi lamasta ja liittyi EMU-alueeseen. Kokoomus otti suunnan kohti eurooppalaista puoluetta, jolla oli tiiviit yhteydet muihin eurooppalaisiin veljespuolueisiin. Suurten muutosten myötä oli jälleen aika päivittää periaateohjelmaa ja vuonna 2006 hyväksyttiin uusi periaateohjelma, jossa puolue määriteltiin keskustaoikeistolaiseksi kansanpuolueeksi ja puolueen aatepohja lanseerattiin *kokoomusaatteeksi*. Kokoomusaate tiivistettiin vapauteen, vastuuseen, sivistykseen, suvaitsevaisuuteen ja välittämiseen. (Kokoomus, 2019)

Puolue on kuluvalle vuosikymmenelle menestynyt varsin hyvin kaikissa käydyissä valtiollisissa vaaleissa, ja se on korostanut olevansa eurooppalaisia arvoja puolustava yleispuolue. Vuonna 2011 kokoomus nousi ensimmäistä kertaa suurimmaksi puolueeksi eduskuntavaaleissa. Tätä ennen se oli ollut suurin kunnallispuolue vuonna 2008 ja sen jälkeen vuosina 2012 sekä 2017. Puolueen menestystä vuosikymmenellä kuvastaa myös kokoomuslainen presidentti Sauli Niinistö, joka valittiin ensimmäiselle presidenttikaudelleen vuonna 2012 ja jatkokaudelle vuonna 2018. (Kokoomus, 2019).

Vuonna 2018 puolue täytti 100 vuotta, jolloin se myös päivitti periaateohjelmansa viimeisimmän kerran. Vuosina 2015–2019 kokoomus oli mukana keskustalaisen pääministeri Juha Sipilän hallituksessa. Hallituskauden mieleenpainuvimmat uudistukset julkisessa keskustelussa kulminoituvat koulutusleikkauksiin, kilpailukykysovitukseen, työttömyysturvan aktiivimalliin, sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistukseen sekä maakuntauudistukseen. Kaksi viimeisintä kaatuivat aivan hallituskauden lopussa riittämättömään ja viimeistelemättömään valmisteluun ja päättyi lopulta pääministeri Juha Sipilän päätöksellä hallituksen eroon 8.3.2019 vain reilu kuukausi ennen seuraavia eduskuntavaaleja (YLE, 8.3.2019).

Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa kokoomus oli kansanedustajien paikkamäärässä mitattuna kolmanneksi suurin puolue 38 kansanedustajalla, joka tarkoittaa 17 % kannatusta. Toiseksi suurimmaksi puolueeksi vain yhden kansanedustajan erolla nousi Perussuomalaiset 17,5 % kannatuksella. Suurimmaksi puolueeksi hyvin pienellä erolla kahteen seuraavaan nousi Suomen Sosialidemokraattinen puolue (SDP) 40 kansanedustajalla ja 17,7 % kannatuksella. (YLE, 2019). Näin pienet erot kolmen suurimman puolueen välillä ovat hyvin poikkeuksellisia ja kertovat osaltaan puoluekentän hajaantumisen. Tulos kertoo myös, että Perussuomalaiset ovat konservatiivisella ja isänmaallisella politiikallaan nousseet perinteisten valtapuolueiden rinnalle jäädäkseen.

1.2 Tutkimuskysymys

Tämän pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena on tutkia konservatiivisten ja liberaalien teorioiden tukemana kokoomuksen periaateohjelmia ja tarkastella millaista on kokoomuslainen aatemaailma sekä miten se on historiallisesti muuttunut viimeisen sadan vuoden aikana. Tavoitteena on tarkastella, kuinka konservatiiviset ja liberaalit arvot näkyvät puolueen periaateohjelmissa ja onko valittujen ideologioiden painotuksessa tapahtunut muutoksia. Tarkastelen aineistoa siitä nousevien teemojen kautta. Teemat valikoituivat tarkastelun kohteeksi, kun luin periaateohjelmia kronologisessa järjestyksessä ja huomasin kyseisten teemojen nousevan aatteen keskiöön vuosikymmenestä toiseen.

Valitut teemat tutkimuksen tarkasteluun ovat kansallisuusaatteeseen nojaava isänmaallisuus, jota peilaan kansainvälistymiseen ja kasvavaan yhteistyöhön monikansallisissa yhteisöissä. Toisena tarkastelukokonaisuutena on perinteiset arvot, kuten perhe, uskonto ja tavat, joita tarkastelen suhteessa moniarvoisuuteen ja monikulttuuriseen arvopohjaan. Kolmanneksi tarkastelukohteeksi muodostui yhteisön korostus suhteessa yksilöön ja yksilönvapauteen. Valittuja teemoja voisi olla useampiakin, mutta tutkimuksen laajuus ja aineiston suuri määrä huomioiden olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle esimerkiksi tarkemman syventymisen talouspoliittisiin kysymyksiin ja painotukseen.

Aineistona tässä tutkimuksessa käytän kokoomuksen periaateohjelmia. Aineistona on kaikki kokoomuksen kirjoittamat periaateohjelmat, joita on yhteensä yhdeksän kappaletta ja ne on kirjoitettu vuosien 1918–2018 välillä. Periaateohjelmat on hyväksytty kokoomuksen puoluekokouksissa vuosina 1918, 1919, 1921, 1957, 1970, 1981, 1993, 2006 ja 2018. Pystyäkseni tarkastelemaan kokoomuksen periaatteissa ja arvoissa tapahtuneita muutoksia aineiston täytyy olla eri vuosikymmeniltä, sillä samojen teemojen ja käsitteiden käytön ei voida olettaa olevan jatkuvaa ohjelmasta toiseen. Aineistoksi olen valinnut kaikki puolueen kirjaamat periaateohjelmat, sillä ne ovat kaikki oman aikansa tuotoksia, eikä ole mielekäästä jättää jotakin ohjelmaa tarkastelun ulkopuolelle. Vuosien 1918, 1919 ja 1921 ohjelmat ovat luonteeltaan yleisluontoisia, mutta niiden voidaan katsoa tähtäävän samaan kuin myöhemmin periaateohjelmiksi nimetyt kirjalliset tuotokset.

Tutkimuksen johtopäätösten yhteydessä pohdin myös puolueen kannatuksen muutosta ja tulevaisuutta erityisesti vuoden 2019 eduskuntavaalituloksen pohjalta. Kiinnostukseni aiheeseen on herännyt juuri vaalitutkimuksen myötä. Eri puolueiden valtasuhteet ja kehitys

on aina kiinnostanut minua ja olen seurannut suomalaista puoluepolitiikkaa aktiivisesti. Kiinnostus kokoomuksen periaatteiden lähempään tarkasteluun on herännyt sen myötä, kun puolue on profiloitunut hyvin kansainvälisenä ja uudistusmielisenä puolueena. Aiemmin vahvasti konservatiiviseksi mielletyn puolueen periaatteita on mielenkiintoista tarkastella ja erityisesti sitä, kuinka puolue on muokannut arvojaan ja aatemaailmaansa säilyttäen kuitenkin asemansa merkittävänä toimijana Suomen puoluekentässä.

Aiempaa tutkimusta kokoomuksen aatteista ja arvojen muutoksesta on tehnyt esimerkiksi Lasse Lehtinen (1996), jonka teosta ”Kokoomus vai konservatismi” käytän tausta-aineistona omassa analyysissäni. Aiempaa tutkimusta suomalaisesta konservatismista ja liberalismista on tehnyt Vesa Vares (mm. 2012), jonka kirjallisiin tuotoksiin tulen myös viittaamaan. Kansallinen sivistysliitto ry, joka toimii Kansallisen Kokoomuksen alaisena yhdistyksenä, on julkaissut omia julkaisuja kokoomuksen historiasta ja aatemaailman kehityksestä (mm. Salokorpi, Hannu & Waronen, Eero, 1989). Aiempaan tutkimukseen pyrin tällä tutkimuksella tuomaan uuden näkökulman ja päivitetyn version ottaessani mukaan myös puolueen uusimmat periaateohjelmat. Tarkastelu on hedelmällistä myös sen vuoksi, että uudet konservatiivisia arvoja vahvemmin ja näkyvämmiin esiintuovat puolueet ovat nostaneet kannatustaan kaikkialla länsimaissa viimeisen kymmenen vuoden aikana, joten on mielenkiintoista tutkia kuinka aiemmin selkeästi konservatiivisia arvoja kannattaneet puolueet ovat muuttuneet.

Tutkimuksen tavoite huomioon ottaen on luontevaa, että tutkimuksessa käytetään paljon sitaatteja ja suoria lainauksia aineistosta. Kaikki lainaukset on kirjattu alkuperäisessä muodossaan eikä niiden kirjoitusasua ole muokattu.

1.3 Työn toteutus

Tutkimus koostuu yhteensä viidestä pääluvusta. Tutkimus lähtee liikkeelle tästä johdantoluvusta, jossa olen esitellyt tutkimuksen tavoitteet sekä kokoomuksen periaateohjelmien historian lyhyesti. Kappaleessa kerrotaan myös tutkimuskysymykset sekä se, kuinka tutkimus toteutetaan ja miten se etenee.

Toisessa luvussa esittelen tutkimuksessa käytetyn aineiston. Aineistona tässä tutkimuksessa toimii yhteensä yhdeksän kokoomuksen periaateohjelmaa, jotka on julkaistu vuosien 1918–2018 välisenä aikana. Tässä luvussa käydään läpi tarkemmin myös periaateohjelmien tavoitteita sekä niiden merkitystä. Lisäksi kappale avaa laajemmin ohjelmatutkimuksen

pääpiirteitä ja sitä, millaisia poliittiset ohjelmat ovat tekstilajina. Kappaleessa paneudutaan myös tutkimuksen metodologiseen lähestymistapaan sekä tutkimuksen lukutapaan.

Kappaleessa kolme esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Teoriataustana tutkimuksessa on liberalismien ja konservatismien teorit. Kyseiset teorit ovat mukana nimenomaan ideologisella tasolla. Teoriakappale on luonteeltaan enemmän yleisluontoinen esitys ideologioista ja se esittelee konservatismien ja liberalismien aatepohjaa sekä niihin liittyviä käsitteitä. Pysin avaamaan teorioita enemmän suomalaisesta näkökulmasta analyysiluvun yhteydessä, jossa tarkastelen aineistoa tiiviisti rinnakkain teorioiden kanssa.

Luku neljä on tutkimuksen analyysiluku, joka on jaettu kolmeen alalukuun. Analyysiluku perustuu periaateohjelmista esiin nouseviin teemoihin, jotka olen valinnut mukaan tarkasteluun. Ensimmäinen alaluku käsittelee kansallisuusaatteeseen nojaavan isänmaallisuuden suhdetta kansainvälistymiseen ja yhteistyöhön monikansallisten yhteisöjen kanssa. Toinen alaluku tarkastelee perinteisiä arvoja, kuten uskontoa, perhettä ja tapoja, joita peilaan moniarvoiseen ja monikulttuuriseen arvopohjaan. Kolmas alaluku tarkastelee yhteisön ja yksilön välistä suhdetta ja sitä, kuinka yksilön merkitys yhteiskunnassa on muuttunut puolueen periaateohjelmissa.

Tutkimuksen viimeisessä luvussa ovat johtopäätökset, joissa vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja pohditaan mahdollista jatkotutkimusta ja kokoomuksen asemaa suomalaisessa politiikassa tänä päivänä.

2. KOKOOMUKSEN PERIAATEOHJELMAT

Periaateohjelmien tavoitteena on tuoda kannattajien ja potentiaalisten äänestäjien tietouteen puolueen arvot, periaatteet, linjaukset ja ehdotukset, sekä sen kuinka yhteiskunnallisiin aiheisiin tulisi vastata. Ohjelmien kirjoittajina toimii pääsääntöisesti puolueiden omat toimijat ja puolueväki. Periaateohjelmien tehtävänä on tuoda puolueen arvomaailma tutuksi ja helposti lähestyttäväksi, jotta puolueet nostaisivat kannatuskuntaansa ja olisivat mahdollisimman lähellä äänestäjiään. Periaateohjelmia on mielenkiintoista tarkastella, koska käytännössä missään muualla puolueiden arvo- ja aatemaailmaa, näkemyksiä ja mielipiteitä ei esitellä selkeämmin.

Olavi Borgin (1965, 6) mukaan periaateohjelmissa on kyse julkilausutuista arvoista, intresseistä sekä normeista joihin puolueet perustavat toimintansa ja joiden taakse ne pyrkivät keräämään kannattajansa. Periaateohjelmissa on lisäksi kyse puolueen arvojen ja periaatteiden oikeutuksesta ja tärkeydestä, joita ohjelmissa pyritään kannattajille perustelemaan.

Kuten mitä tahansa aineistoa tutkittaessa myös periaateohjelmia tarkasteltaessa on syytä muistaa konteksti ja sen valtava merkitys aineiston tulkinnalle. Heikkinen (2007, 37) muistuttaa, että tekstillä on aina jokin tavoite, pyrkimys ja päämäärä ja niillä on suuri merkitys siinä, millaiseksi tekstikokonaisuus rakennetaan. Kysymykset siitä, kuka ohjelman on kirjoittanut, kenelle se on kirjoitettu, millaisessa ympäristössä ja minkä takia se on kirjoitettu, luovat lähtökohdat aineistolle jo sen kirjoittamisen alkuvaiheessa. Kysymykset luovat ennako-oletuksia tekstin sisällölle ja tavoitteille sen suunnitteluhetkistä lähtien.

Aarnio (1998, 12) näkee periaateohjelmat nimenomaan poliittisina tekoina ja tarkastelee niitä sen toiminnan kautta. Valtaosa poliittisista teoista hänen mukaansa tapahtuu juuri kielen kautta. Näin ollen periaateohjelmat ovat aina poliittisia tekoja, sillä niissä tehdään poliittisia valintoja läpi koko ohjelmatyön. Ohjelmatekstien tutkimuksessa mielenkiintoiseksi nousee juuri niiden tavoitteellisuus ja tehtyjen valintojen vaikutus tekstikokonaisuudelle.

Aarnion (1998, 21) mukaan poliittisia ohjelmia voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Niitä voidaan tarkastella puolueiden toimintaa ja ominaispiirteitä esittelevinä teksteinä, jolloin tutkimuksen fokus keskittyy ohjelman periaatteelliseen sisältöön,

puolueiden ideologiaan ja mahdolliseen ajankohtaiseen sisältöön. Tällaista näkemystä puolueohjelmista voidaan hänen mukaansa käyttää esimerkiksi sellaisissa tutkimuksissa, joissa halutaan tarkastella puoluehistoriaa tai sellaisessa keskustelussa missä tarkastellaan puolueideologioiden heikkenemistä. Toisaalta ohjelmat voidaan Aarnion mukaan käsittää myös oman aikansa toimintana, poliittisina tekoina. Kielen poliittisuus ja kielellisten valintojen merkitys on siten kiistatonta ohjelmatutkimuksessa.

Politiikan kielellisyyttä on tutkittu paljon ja Aarnion (1998, 22) mukaan käsitteellä kuvataan sitä, kuinka suuri osa poliittisesta toiminnasta tapahtuu kielen kautta. Toisaalta hän näkee politiikan kielellisyyden myös erilaisten poliittisten uskomusten, toimintojen ja käytänteiden ylläpitävänä voimana. Borg (1995, 26) taas muistuttaa puolueohjelmien aktivoivasta vaikutuksesta. Ne tuovat puolueen kannattajat yhteen keskustelemaan puolueen tulevaisuudesta ja arvoista.

Ohjelmien tekoon vaikuttaa luonnollisesti myös aika, jossa ne kirjoitetaan. Borg (1995, 26) kuvaa niitä ”oman aikansa lapsina”. Ohjelmilla voidaan myös pyrkiä vahvistamaan yhtenäisyyden tunnetta puolueen sisällä, puolueen kohdatessa mahdollisen kriisitilanteen, esimerkiksi kannatuksen romahtaessa. Ohjelman avulla voidaan vahvistaa kaikille kannattajille yhteisesti tärkeitä periaatteita, jättämällä erimielisyyksiä aiheuttavat tekijät ohjelman ulkopuolelle. Tämän takia periaateohjelmat nähdään usein myös historiallisina dokumentteina, jotka kuvastavat oman aikakautensa ominaista poliittista ajattelua ja ymmärrystä.

2.1 Tutkimusaineisto

Tutkielmani tutkimusaineisto koostuu yhteensä yhdeksästä kokoomuksen periaateohjelmasta. Ohjelmat on kirjoitettu vuosien 1918–2018 aikana. Kyseinen aikaväli on valikoitunut sen vuoksi, että Kokoomus täytti 100 vuotta vuonna 2018 ja antaa mielenkiintoisen aikavälin tarkastella puolueen sisällä tapahtuneita muutoksia valituilla teemoilla. Näin suuren aikavälin tarkastelu mahdollistaa suurienkin eroavaisuuksien ja muutosten esiin lukemisen.

Kronologisesti tarkasteltuna aineiston ensimmäinen ohjelma on vuodelta 1918, joka on hyväksytty kokoomuksen perustamiskokouksessa Helsingissä 9.12.1918. Ohjelma on vastasyntyneen puolueen ensimmäinen ja ottaa vahvasti kantaa muun muassa kolme päivää aiemmin itsenäistyneen Suomen hallitusmuotokiistaan. Ajallisesti seuraava ohjelma on

vuodelta 1919, eli vain vuosi ensimmäisen jälkeen. Ensimmäistä ohjelmaa tuli uudistaa näin nopealla aikataululla kokoomuksen kannattaman monarkiahaaveen kaaduttua. Puolueen tuli päivittää ohjelmansa vastaamaan nykytilannetta, ja kertomaan mielipiteensä tasavaltaisesta hallitusmuodosta. (Kokoomus, 2019)

Vuonna 1921 kokoomus julkaisi ensimmäistä kertaa varsinaisen periaatejulistuksensa. Se päivättiin 10.4.1921 puolueen edustajakokouksessa Viipurissa. Ohjelma pysyi yli kolme vuosikymmentä koskemattomana, kunnes periaatejulistusta päivitettiin vastaamaan sotien jälkeisen yhteiskunnan uudelleenrakentamista ja haasteita vuonna 1957. (Kokoomus, 2019) Tämän jälkeen periaateohjelmien päivittäminen on ollut puolueessa hieman nopeatempoisempaa ja melkein joka vuosikymmenellä periaateohjelmia on päivitetty ja muotoiltu uudelleen. Periaateohjelmaa on päivitetty vuosina 1970, 1981, 1993, 2006 ja viimeisimpänä puolueen satavuotis-juhlavuotena 2018.

Periaateohjelmien pituudet vaihtelevat noin 3–10 sivun välillä. Aineiston laajuus on pro gradu-työhön mielestäni riittävä ja se antaa tarvittavan materiaalin vastatakseni tutkimuskysymyksiini. Aineistosta löytyisi laajemminkin teemoja ja arvoja tarkasteltavaksi, mutta koen mieleiseksi pysyä valituissa teemoissa ja jättää tarkastelun ulkopuolelle muut aihealueet. Puolue ei nimeä kaikkia ohjelmia suoranaisesti periaateohjelmiksi sillä puolueen alkuvuosina ohjelmat olivat enemmän yleisohjelma- luontoisia, mutta niiden voidaan katsoa tähtäävän samaan kuin myöhemmin periaateohjelmiksi nimetyt ohjelmat. Siksi käsittelen myös vuosien 1918 ja 1919 ohjelmia periaateohjelmina.

Aineistoksi valikoidut ohjelmat olen valinnut myös sen vuoksi, että lähes jokaiselta vuosikymmeneltä on aineistoa. Ohjelmista voi lukea esiin muutoksen eri aikakausien välillä, ja peilata niitä oman aikakautensa poliittiseen ilmapiiriin, suurempiin poliittisiin linjauksiin sekä oman aikakauden tapahtumiin. Ohjelmat usein pyrkivät nostamaan esiin oman ehdotuksensa valloilla oleviin päivänpolttaviin poliittisiin kysymyksiin ja tarjoamaan vaihtoehtoja niiden ratkaisemiseksi. Sen vuoksi on tarpeellista avata hieman eri ohjelmien aikakauden tapahtumia Suomen, kuin myös maailmanpolitiikan kentällä.

Ohjelmat ovat valikoituneet tutkimukseen myös niiden helpon saatavuuden takia. Ohjelmat ovat löydettävissä sähköisessä, valmiiksi kirjoitetussa muodossa sadan vuoden ajalta. Ohjelmat ovat kokonaisuudessaan luettavissa esimerkiksi Pohtiva-tietoarkistosta, josta voi

yksinkertaisilla hakutoiminnoilla rajata halutun puolueen, aikavälin, ohjelmatyypin ja niin edelleen.

2.2 Aineiston taustat

Usein puolueohjelmatyöhön osallistuu puolueen oma väki. Ohjelmakirjoitukselle ei ole tarkkoja sääntöjä, mutta on tavallista, että suurempia ohjelmauudistuksia varten puolue nimeää erillisen ohjelmatoimikunnan, joka vastaa ohjelman esikirjoituksesta. Eri puolueiden käytänteistä ja säännöistä riippuen periaateohjelma yleensä vahvistetaan puolueen puoluekokouksessa, jossa jokainen puolueen jäsen voi esittää muutosehdotuksia, joista kokous äänestää. Usein puoluekokous vahvistaa ohjelman, jonka jälkeen se on voimassa seuraavaan ohjelmapäivitykseen saakka. Puolueohjelmat ovat usein siis kollektiivisen puolueen tuloksia.

Ohjelmaryhmä koostuu usein puolueen aktiivisista toimijoista. Aarnion (1998, 169) mukaan ohjelmatyön johtaja pyrkii haalimaan ympärilleen henkilöitä, jotka ovat puolueessa tunnettuja ja idearikkaita. Ohjelmatyöhön osallistuu usein myös tiettyjen ryhmien edustajia, esimerkiksi puolueen nuorisjärjestöistä, opiskelijoita, ammattiyhdistyksistä ja eri ammattiryhmistä. He tuovat ohjelmatyön vaatimaa kirjoitus- ja arvosteluvaltaa omaa sektoriaan koskevissa asioissa ja teemoissa. Kirjoittajavalinnat voivat Aarnion mukaan olla myös salamyhkäistä ja jokseenkin konfliktista toimintaa, jossa vaikuttavat puolueen johdon ja eri toimijoiden väliset henkilökohtaiset suhteet ja hierarkia puolueen sisällä.

Ohjelmatyöhön osallistuvilla kirjoittajilla on suuri valta puolueessa, sillä he saavat käyttää valtaansa päättämällä mitä asioita puolue pitää esillä, mistä asioista keskustellaan, mitä ohjelmaan kirjataan ja mitä aiheita ohjelmasta jätetään sen ulkopuolelle. Vaikka puolueohjelmia lukee verrattain melko pieni lukijakunta ja vain osa puolueiden mahdollisista äänestäjistä, ohjelmien merkitys korostuu kuitenkin juuri sen sisällössä ja sen tuomasta viestistä.

Railo (2013, 43) toteaa puolueen jäsenten ottavan kantaa puolueen sanomaan mahdollisille äänestäjille, kun he hyväksyvät uuden ohjelman osaksi puolueen toimintaa. Puolueohjelmien merkitys on näin ollen suurempi, kuin mitä niiden lukijakunta antaisi ensi alkuun ymmärtää. Ohjelmat ovat myös lainsäädäntövaltaa käyttävien instituutioiden, eli puolueiden kertomus heidän maailmankuvastaan. Maailmankuva, tavoitteet, periaatteet, arvot ja ideologia konkretisoituvat yhteiskuntaa muuttavaksi toiminnaksi lainsäädäntöprosessin kautta. Näin

voidaan todeta ohjelmakirjoittajilla olevan suuri päätävä ja valta-asema kirjattessaan ohjelmia ja pohtiessaan mitä ohjelmiin sisällytetään ja mitä jätetään pois.

2.3 Periaateohjelmien merkitys ja tavoitteet

Lähes jokaisella puolueella on jonkinlaisia puolueohjelmia. Ne voivat olla esimerkiksi yleisohjelmia, vaaliohjelmia tai periaateohjelmia. Jokaisella ohjelmalla on oma tarkoituksensa ja ne on räätälöity palvelemaan tiettyjä tavoitteita. Periaateohjelmat sisältävät yleensä puolueesta laajemman kuvauksen, sen poliittisesta asemasta sekä sen välisestä suhteesta muihin puolueisiin. Periaateohjelmissä tarkastelun kohteena on laaja skaala politiikan eri osa-alueita, puolueen perustavoitteet sekä konkreettiset toimintamallit- ja ehdotukset, joilla kyseisiin aiheisiin ja ongelmiin tulisi puolueen mukaan vastata. (Aarnio, 1998, 14). Borgin (1995, 5) mukaan periaateohjelmat asettuvat lähelle ideologiaa, ikään kuin puolueen jäsenten kollektiivisesti hyväksymänä yhtenäisyyden tuojana ja takaajana.

Vaaliohjelmat, kuten eduskunta- tai kuntavaaliohjelmat, taas ottavat kantaa ja tarjoavat vaihtoehtoisia toimintaideoita ja iskeviä uudistusehdotuksia paljon spesifimpiin kysymyksiin. Usein on myös mahdollista, että vaaliohjelmat on jaettu vielä teemoittain ja on kirjoitettu kokonaan omat ohjelmat käsittelemään esimerkiksi maahanmuuttopolitiikkaa, ympäristökysymyksiä tai talouspolitiikkaa. Näiden seikkojen valossa Borg (1995, 9–10) on tulkinnut periaateohjelmat arvo- ja asiakokonaisuuksiksi. On selvää, ettei ohjelmia voi lukea ja tulkita, tuntematta niiden hyvin tarkoituksenhakuisia ominaispiirteitä. Sen sijaan ohjelmia tulee lukea ja tutkia merkittävänä osana puolueen politiikkaa eikä irrallisina asiakokonaisuuksina.

Puolueohjelmilla on aina jokin informatiivinen tavoite. Voßschmidtin (1995, 76) mukaan ohjelmat voidaan nähdä deskriptiivisinä, sillä tekstin kirjoittaja antaa lukijan ymmärtää, että kirjoittaja haluaa informoida lukijaa jostakin ja välittää hänelle tietoa. Ohjelmien tekstistrategia on kirjoittajan kannalta informatiivinen, koska tuotetun tekstin teemana on selventää ja tiedottaa lukijaa puolueen poliittisista päämääristä.

Periaateohjelmat ovat tekstilajeina hyvin erikoislaatuisia ja erottamaton osa politiikkaa. Ohjelmia lukiessa ja tulkitessa on hyvä muistaa aika, paikka ja tarkoitus mihin teksti on kirjoitettu. On myös tärkeää pohtia sitä, kuka ne on kirjoittanut ja kenelle? Kuka tai ketkä ovat ohjelmien yleisö, joihin niillä pyritään vaikuttamaan? (Borg, 1995, 4–5). Periaateohjelmat nostavat esiin puolueen ideologiset periaatteet, poliittiset suuntaviivat sekä

myös kannanottoja päivänpolitiikkaan. Usein ne on kirjoitettu myös silmällä pitäen pidemmän aikavälin tavoitteita, toisin kuin esimerkiksi vaaliohjelmat. Periaateohjelmia räätälöidään ja muokataan sitä mukaan kuin yhteiskunnallinen tilanne vaatii tai puolueen kehityksessä on tapahtunut joitakin merkittäviä muutoksia. Tällaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi puolueen johdon merkittävä vaihdos, kannatustekniset syyt tai toimintalinjojen muutokset (Borg, 1995, 7–8).

Railo (2013, 43) tarkastelee puolueita ja niiden tuottamia ohjelmia instituutiona, jotka pyrkivät määrittelemään puolueen mahdollisten kannattajien suhteen itse puolueeseen. Tämä tarkoittaa Railon mukaan sitä, että instituutio, eli puolue ja puolueohjelmat pyrkivät yhdessä osoittamaan, että yksilöt eli potentiaaliset puolueen kannattajat ja äänestäjät omaavat joitakin materiaalisia yhteneväisyyksiä, jonka vuoksi heidän tulisi kuulua samaan yhtenäiseen ryhmään. Instituutio määrittelee samalla myös yksilön oikeudet ja velvollisuudet osana yhtenäistä ryhmää, mikä Railon mukaan tarkoittaa ainakin näennäisesti tietynlaista rankaisujen ja palkintojen järjestelmän luomista. Näin yksilöt joko hyväksyvät tai hylkäävät puolueen. Yksilöiden tekemät valinnat puolueen suhteen konkreettisimmillaan näkyvät tietysti puolueen kannatuksessa ja vaalimenestyksessä. Ohjelmat argumentoivat keskenään näin ollen myös muiden kilpailevien puolueiden ohjelmien kesken, joka on syytä myös ottaa ohjelmatutkimuksessa huomioon. Ohjelmat sisältävät aina myös vastaehdotuksia muiden puolueiden ohjelmille ja ratkaisuehdotuksille.

Viime vuosikymmenten aikana ohjelmatutkijoiden käsitys ohjelmien merkityksestä ei ole juuri muuttunut. Borg (1995, 5) kuvaa ohjelmia ”itseidentifikaation maamerkkeinä ja luojina”. Toisaalta hän tarkastelee niitä myös symbolisella tasolla, poliittisina tekoina, joilla on vaikutusta niin puolueen sisäisiin toimintoihin kuin myös jonkin verran laajemmin kannattaja- ja äänestäjäkunnalle.

Palonen (1997, 21) korostaa, että puolueohjelmat täytyy nähdä ja tulkita omana tekstilajinaan. Tämä näkökulma avaa mahdollisuuden tutkia puolueohjelmien poliittisuutta. Puolueohjelmakirjoittajien tulee olla tietoisia tekemistään kieli- ja sanavalintojen relatiivisuudesta (Palonen, 1995, 54). Palonen näkee relatiivisuuden kirjoittajan ymmärryksenä käsittää, että ohjelman sisältämät valinnat käsitteiden ja kielen suhteen ovat perspektiivejä. Perspektiivejä voidaan punnita osittain sisäisten kriteereiden suhteen, osin myös suhteessa esimerkiksi toisiin ohjelmiin. Palonen näkee relatiivisuuden toisaalta myös politiikan retorisenä pelitilana, jolloin ohjelma kirjoitetaan pikemminkin vastustajia varten

ja sillä haetaan enemmän provosointia kuin hyväksyntää. Puolueohjelmia tulkitessa tekstien relatiivisuus on otettava huomioon.

Palonen (1997, 22) näkee puolueohjelmat politiikkana, joka kirjoitetaan ja luetaan. Hän myös toteaa ohjelmien olevan tekstejä, joita ei vain kirjoiteta vaan ne myös allekirjoitetaan. Tästä näkökulmasta käsin voidaan lukea esiin monia poliittisesti mielenkiintoisia ulottuvuuksia, joita ohjelmakirjoittajat ja puolueväki eivät välttämättä ole edes tajunneet ohjelmaan sisällyttäneen. Ohjelmiin ja ylipäättänsä poliittiseen kieleen liittyy tiettyjä vakiintuneita käsitteitä, jotka leimaavat poliittista kulttuuria. Eri toimijat ja vaikuttajat käyttävät samoja käsitteitä, jokainen antaen niille oman merkityksensä pyrkien vahvistamaan omaa näkemystään. (Palonen, 1995, 37).

Heikkinen (2007, 73–74) toteaa ”Tärkeää olisi tiedostaa myös se, että viatonta kielenkäyttöä tai aseetonta kieltä ei ole.” Tällä hän viittaa siihen, että tekstillä on aina kertoja ja kirjoittaja, ja teksti rakentuu aina valinnoista, näkökulmista, asenteista ja kirjoittajan omasta totuudesta. Ohjelmatekstejä lukiessa on hyvä muistaa, ettei välttämättä ole edes tarpeellista kyseenalaistaa, onko jokin kielellä ilmaistu välttämättä totta (Heikkinen, 2007, 41). Erityisesti puolueohjelmia lukiessa on hyvä muistaa, että esitetyt faktat, väitteet ja mielipiteet on aina kirjoitettu puolueen näkökulmasta käsin. Ohjelmissa ei ole tarvetta perustella väitteitä vaan ne otetaan usein annettuina. Tämä merkitsee sitä, ettei puolueohjelmissa ole tilaa annetun tiedon kyseenalaistamiselle, ainakaan puolueen sisällä.

2.4 Tutkimuksen lukutapa

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kokoomuksen aatteessa tapahtuneita muutoksia, puolueen kirjoittamien periaateohjelmien kautta. Valittuja teemoja tarkastellaan konservatistien ja liberalistien teorioiden kautta. Teoriapohjassa keskitytään erityisesti suomalaisen konservatistien ja liberalistien erityispiirteisiin.

Tutkimuksessa tarkastelen aineistoa esiin nousevien teemojen kautta kolmessa alaluvussa. Tarkastelen aineistosta esiin nousevan kansallisuusaatteeseen nojaavan isänmaallisuuden suhdetta kansainvälistymiseen ja niiden välisessä painotuksessa tapahtunutta muutosta. Kiinnitän tarkastelussa huomioita myös siihen, millaista kokoomuslainen isänmaallisuus on ollut puolueen perustamisen aikaan, verraten sitä tämän päivän kokoomuslaiseen isänmaallisuuteen.

Toisessa alaluvussa tarkastelen perinteisten arvojen ja tapojen, kuten uskonnon ja perheen merkitystä suhteessa moniarvoiseen ja monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Kiinnitän tarkastelussa huomioita siihen, millaisia muutoksia konservatiivisiksi miellettyjen perinteiden sekä uskonnon ja perheen merkityksen korostuksessa on tapahtunut. Tarkastelen myös sitä, onko moniarvoisuus ja monikulttuurisuus syrjäyttänyt nämä arvot kokoomuksen periaateohjelmissa, vai ovatko perinteiset arvot ja tavat edelleen havaittavissa puolueen arvomaailmassa.

Kolmannessa alaluvussa tutkin tarkemmin yhteisön ja yksilön suhdetta toisiinsa. Kiinnitän huomiota siihen millä tavoin yksilön merkitys yhteiskunnalle on muuttunut, onko yhteisö olemassa yksilöä varten vai nähdäänkö yhteiskunta yksilön yläpuolella olevana käsitteenä?

Valittujen teemojen välistä suhdetta tarkastelen kussakin alaluvussa tutkimalla kronologisesti periaateohjelmia. Mielestäni aineistoa kronologisesti tarkasteltaessa voi parhaiten lukea esiin ohjelmissa tapahtuneen muutoksen ja kohdentaa aika, milloin mahdollinen muutos on tapahtunut. Pyrin osana tarkastelua huomioimaan myös ajan missä ohjelmat on kirjoitettu ja mitä mahdollisia yhteiskunnallisia tai kansainvälisiä tapahtumia ohjelmien taustalla on.

Avaan alaluvuissa tarkemmin erityisesti suomalaisen konservatismiin ja liberalismiin erityispiirteitä ja pyrin kirjoittamaan analyysin lomittain valitun teoriataustan ja aineiston kanssa.

3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Kokoomus luonnehtii itseään keskustaoikeistolaiseksi arvopuolueeksi, jonka arvopohja on perinteisesti ollut yhdistelmä yksilön vapautta, perinteiden kunnioittamista ja ihmislähtöisyyttä. (Kokoomus, 2019). Kokoomusaatteeksi lanseerattu aatemaailma on varsin laaja-alainen ja siksi on mielenkiintoista tarkastella kohtaavatko kaksi varsin erilaista ideologiaa, konservatismi ja liberalismi, puolueen periaateohjelmissa.

Kokoomuksen periaateohjelmista nousevien teemojen ja käsitteiden analysoinnin ja johtopäätösten luomisen kannalta on tärkeää avata tarkemmin ideologian merkitystä sekä konservatismiin ja liberalismiin ideologiaa. Tässä kappaleessa avaan valittuja teorioita, niiden avainkäsitteitä sekä historiaa yleisluontoisesti. Analyysiosuudessa tarkastelen aineistoa lomittain yhdessä teorioiden kautta, jossa pyrin keskittymään teorioihin erityisesti Suomen näkökulmasta.

3.1 Ideologiat

Ideologiat ovat joukko ideoita, joiden avulla ymmärrämme, jäsenämme ja tulkitsemme sosiaalista ja poliittista maailmaamme. Ideat ohjaavat toimintaamme ja sitä kautta muuttavat maailmaa. Ideat eivät kuitenkaan synny tyhjiössä, vaan muokkautuvat aina historiallisen ja yhteiskunnallisen keskustelun kontekstissa.

Andrew Heywoodin (2012, 11) tulkinta ideologioista nojaa ajatukseen siitä, että ideologiat ovat lähtökohtaisesti enemmän tai vähemmän johdonmukaisia ideoiden joukkoja. Ideologiat tarjoavat perustan poliittisille toimille, oli toimien tarkoitus sitten säilyttää, muokata tai kumota voimassa oleva valtakoneisto. Näin ollen kaikista ideologioista voidaan Heywoodin mukaan kaivaa esiin kolme yhtäläistä piirrettä. Ensinnäkin ideologiat tarjoavat näkemyksen vallitsevasta järjestyksestä eli yksilön maailmankuvasta. Toiseksi ne edistävät toivottua tulevaisuuden mallia eli visiota hyvästä yhteiskunnasta. Kolmanneksi ideologiat selittävät, kuinka muutos tulee toteuttaa eli mitä täytyy tehdä ja tapahtua, jotta toivotunlaiset päämäärät saavutetaan. Ideologioissa yhdistyvät käsitys yhteiskunnan nykytilasta, sitoutuminen tiettyihin arvoihin sekä aktiivinen toiminta.

Michael Freeden (Syrjämäki, 2012, 6) uskoo ideologioiden muokkaavaan voimaan. Hänen mukaansa ideologiat ovat pääsääntöisesti joustavia ja muovaantuvat jatkuvasti. Kaikki yhteiskunnan jäsenet toimivat jonkin ideologian mukaisesti ja ne toimivat normaaleina

välineinä jäsenellä ja ymmärtää yhteiskuntia ja niiden välisiä valtasuhteita. Myös Heywood (2012, 13) tulkitsee ideologiat muuttuvina ja päällekkäisinä suhteessa toisiinsa. Hän myös huomauttaa, ettei ole poikkeuksellista, että saman ideologian sisällä voi olla hyvinkin eriäviä näkemyksiä samaan asiaan. Tämänkaltaiset yhteentörmäykset johtuvat usein samojen käsitteiden käytöstä. Jokainen ideologia voi omia itselleen esimerkiksi vapauden tai demokratian käsitteet, mutta käyttää niitä omien määritelmien mukaisesti. Tämä johtaa siihen, etteivät kyseiset käsitteet voi koskaan olla kaikkien osapuolten osalta hyväksytyjä.

Ideologioiden tarkastelussa on mielenkiintoista pohtia, onko olemassa sellaista pistettä, jossa ideologia lakkaisi olemasta kyseinen ideologia. Esimerkiksi olisiko liberalismi enää liberalismia, jos ideologia luopuisi sitoutumisestaan vapauden käsitteeseen? Freeden (2006, 9) lähestyy ongelmaa morfologian eli muoto-opin näkökulmasta, joka pohjautuu Ludwig Wittgensteinin (1999, 65–71) analyysiin perheyhtäläisyydestä. Wittgenstein kuvaa käsitteellä sellaisia sanoja ja sanaryhmiä, jotka jakavat jonkin yhdistävän tekijän, mutta eivät siitä huolimatta ole synonyymejä keskenään. Perheyhtäläisyyteen tarvitaan kuitenkin enemmän kuin pelkkä subjektiivinen kokemus asioiden samankaltaisuudesta tai samanmerkityksellisyydestä. Sillä tarkoitetaan kielen ilmiötä, jossa kielen käyttäjä rinnastaa asioita keskenään yleisnimien avulla, vaikka asioiden keskinäinen yhteys ei määrity yhden tietyn kaikenkattavan säännön mukaan.

Freeden (2003, 71) hyödyntää perheyhtäläisyyden käsitettä ideologioiden tulkinnessa. Hänen mukaansa ideologioilla on tietyt ydinkäsitteet, joihin ne perustuvat sekä niiden lisäksi keskeisiä ja etäisiä käsitteitä. Saman ideologian eri muodoissa toistuvat aina samat ydinkäsitteet, mutta niiden painotus ja tärkeys voivat vaihdella. Keskeisten ja etäisten käsitteiden kohdalla vaihtelevuus voi olla paljon suurempaa. Merkityksellistä on, millainen painoarvo eri käsitteille annetaan ja kuinka korkealle niitä eri tapauksissa arvotetaan. Käsitteiden tulee kuitenkin olla yleisesti tunnettuja ja riittävän laaja-alaisia kamppailukseen poliittisten käsitteiden merkityksistä. Tiivistetysti Freeden kuvailee ideologioita seuraavasti: ”Ideologies are complex combinations and clusters of political concepts in sustainable patterns” (2003, 51)

Mikä tahansa ajatusten ja ideoiden joukko ei tee siitä vielä ideologiaa. Riittävän laaja-alaisuuden lisäksi Freeden (2003, 30) edellyttää ideologioilta myös ymmärrettävyyttä erottaakseen ne yhteiskuntafilosofiasta. Vaatimus korostuu tarkasteltaessa yleisöä mille ideologiat ovat tarkoitettu. Yhteiskuntafilosofinen argumentointi on ensisijaisesti

kohdistettu muulle filosofiselle tiedeyhteisölle, kun ideologioiden tarkoitus on saavuttaa poliittinen yhteisö sekä potentiaaliset äänestäjät.

Morfologisen tarkastelun perustana Freeden (2003, 60–61) käyttää neljää keskeistä käsitettä: läheisyys, keskeisyys, läpäiseväisyys sekä suhteellisuus. Läheisyydellä Freeden viittaa siihen, ettei yksikään käsite saa merkitystä itsessään, vaan suhteessa muihin käsitteisiin. Freeden viittaa käsitteiden läheisyydellä myös siihen, että ydinkäsitteet vaikuttavat toisiinsa enemmän kuin etäiset käsitteet. Ideologioiden keskeisyydellä viitataan käsitteen merkitykseen ideologiassa. Jokaisella ideologialla on omat ydinkäsitteet, joiden avulla muut käsitteet määrittyvät, mutta niiden painoarvo ja merkitys ideologialle voi muuttua.

Ideologioiden läpäiseväisyydellä Freeden (2003, 63–64) tarkoittaa ideologioiden keskinäistä sulautumista toisiin ideologioihin. Yksikään ideologia ei voi yksinään omia tiettyjä käsitteitä ja käyttää niitä eksklusiivisesti. Käsitteistö eri ideologioiden välillä on aina risteävää eikä niitä voida rajata kuuluvaksi johonkin tiettyyn ideologiaan. Ideologioiden suhteellisuudella tarkoitetaan jonkin yhden käsitteen merkitystä suhteessa ideologian muihin käsitteisiin. Tämä vastaa kysymykseen siitä, kuinka ideologia haluaa esittää argumenttinsa.

3.2 Liberalismi ja vapaus

Vareksen (2012, 24) mukaan käsitteet liberaali ja liberalismi ovat saaneet yleiskielessä jonkinlaisen maineen yleisen hyvän synonyymina. Liberalismiin liitetään usein positiivisia miellelyhtymiä kuten vapaus, suvaitsevaisuus, edistyskellisyys ja ennakkoluulottomuus. Vares tuo myös esiin, että lähes kaikissa länsimaisissa kulttuureissa ihmiset kuvaavat itseään mieluummin liberaaleiksi kuin konservatiiveiksi.

Liberalismin eksakti määrittäminen on kuitenkin hankalaa. Freedenin (1996, 141) mukaan liberalismi on erinomainen ideologia länsimaalaiselle politiikalle, koska se on hyvin laajasti argumentoitu ja yleisesti tunnettu ideologia viimeisimmällä vuosisadalla. Liberalismin tarkastelusta tekee kuitenkin hankalan juuri sen laaja levinneisyys ja ideoiden läpäisy myös moniin muihin ideologioihin, kuten konservatismiin ja sosialismiin. Liberalismi on niin laajalle levinnyt, että tutkijoilla on vaikeuksia kohdentaa sitä enää juurilleen.

Käsitteellä liberaali on paljon kauas kantoisemmat juuret kuin konservatismilla. Leonard Trewlaney Hobhousen (1999, 7) mukaan liberaaleilla on alun perin tarkoitettu ”vapaita miehiä” eli henkilöitä, jotka olivat vapaita orjuudesta. Liberaalilla on usein viitattu myös

avoimuuteen sekä uudismielisyyteen. Poliittiseen kieleen liberaali tuli paljon myöhemmin, vasta noin 1800-luvun alussa Espanjassa, josta käsite levisi verrattain nopeasti myös muualle Eurooppaan. Liberalismin kantavana voimana kulkee ajatus vapaista ja itsenäisistä henkilöistä sekä tavoitteesta uudistaa yhteiskuntaa niin, että yksilöt voivat vapaasti toteuttaa intressejään.

Myös Heywoodin (2012, 27–28) mukaan yleisimmät käsitteet, jotka liberalismin yhdistetään ovat individualismi, vapaus, ymmärrys, oikeus ja suvaitsevaisuus. Liberaalisten ajatusten yleistyessä alettiin ensimmäistä kertaa korostamaan yksilön merkitystä ja asemaa. Liberaalit ajatukset voidaan Heywoodin mukaan johdattaa kaikki tähän perusajatukseen siitä, että kaikki ovat loppujen lopuksi yksilöitä sekä tasa-arvoisia keskenään.

Liberaaleille tärkein arvo on vapaus ja se muodostaa koko ideologian ytimen (Syrjämäki, 2012, 7). Vapauden merkitys korostuu vaatimuksessa taata yksilöille vapaus toteuttaa omia mieltymyksiä yhteiskunnassa. Vapaus on kuitenkin ristiriitainen käsite sen absoluuttisessa merkityksessään, koska täydellinen vapaus tarkoittaisi myös vapautta toimia toisia vahingoittavalla tavalla. Tämän vuoksi liberaalit eivät hyväksy totaalista yksilöiden vapautta. Klassikkoteoksessaan *On Liberty* (1859) John Stuart Mill kuvailee vapautta seuraavasti: ”the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others”

Liberaalit ovat samaa mieltä vapauden merkityksestä, mutta aatteen eri suuntausten välillä on eroavaisuuksia siinä, mitä sillä tarkoitetaan. Isaiah Berlin on jakanut vapauden käsitteen positiiviseen ja negatiiviseen vapauden käsitteeseen teoksessaan *Two Concepts of Liberty* (1969). Berlin ymmärtää negatiivisen vapauden käsitteen rajoitusten poissaolona. Rajoitteilla viitataan ulkopuolelta tulevaan estämiseen, jonka vuoksi yksilön mahdollisuudet toteuttaa omia valintojaan rajoittuvat (1969, 123). Positiivisella vapaudella Berlin tarkoittaa yksilön vapautta *johonkin* esimerkiksi itsensä toteuttamiseen ja yksilön vapautteen toimia aidosti oman itsensä herrana (1969, 132–134).

3.3 Konservatismi ja perinteet

Vareksen (2012, 26) mukaan konservatiivi ei ole samalla tavalla yleiseen pahaan viittaava käsite kuin liberaali yleiseen hyvään. Vareksen mukaan voidaan kuitenkin yleistäen sanoa, että konservatismiin liitetään usein oletuksia jonkinlaisesta rajoittuneisuudesta, arkisuudesta, kaavoihin kangistumisesta, muutoksen pelosta ja ennakkoluuloisuudesta.

Konservatismiin liitetään usein kuuluvaksi myös perinteiden vaaliminen ja niin sanotun luonnollisen yhteiskuntajärjestyksen kannattaminen.

Konservatismiin juuret ulottuvat Ranskan vallankumouksen aikaan ja ideologian suurinta kasvualustaa ovat olleet Euroopan maat kuten Englanti, Ranska ja Saksa. Yhdysvalloissa konservatismi sai tuulta alleen vasta 1960-luvun tienoilla. Tätä ennen perinteiset puolueet, demokraatit ja republikaanit, eivät halunneet leimautua konservatiiveiksi, vaan ne näyttäytyivät edistyksen ja liberaalien arvojen kannattajina (Heywood, 2012, 65–67).

Konservatismi on ollut historiansa aikana äärimmäisen joustava ja muuntautumiskykyinen ideologia. 1970-luvulta alkaen se on kohdannut suuria haasteita pyrkiessään vastaamaan hyvinvointivaltioiden kehitykseen sekä talouden hoitoon. Heywoodin (2012, 67) mukaan Margaret Thatcherin ja Ronald Reaganin hallituksilla on ollut merkittävä rooli ideologian kehityksessä, jotka muokkasivat niin kutsuttua uuden oikeiston kasvua. Jotkut konservatiivit ovat sitä mieltä, että uuden oikeiston arvot ja ihanteet ovat niin kaukana alkuaikojen konservatismista, etteivät ne kuulu enää edes samaan ideologiaan. Liike ei kuitenkaan ole hylännyt konservatiivisia arvoja, kuten uskoa järjestykseen, auktoriteettiin ja kuriin. Liike on päinvastoin jopa vahvistanut näiden merkitystä.

Heywoodin (2012, 68) mukaan perinteet ja niiden korostaminen ovat merkittävä osa konservatismia. Perinteisiin nojataan usein sillä perusteella, että kyseiset tavat, instituutiot ja rakenteet ovat selvinneet näin pitkään, jonka lisäksi ne ovat ajan testamia ja näin ollen hyväksi todettuja. Ajatus on ikään kuin instituutioiden ja tapojen darwinismia, jossa vain parhaat ideat ja käytänteet selviävät. Perinteiden kannattajat luottavat myös niiden identifioivaan luonteeseen. Perinteet luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja jatkuvuutta, kun taas muutoksen katsotaan tuovan mukanaan epävarmuutta ja epätietoisuutta tulevaisuutta kohtaan. Uudet konservatiiviset liikkeet, kuten 1900-luvun vaihteessa syntynyt liberaalikonservatismi, eivät kuitenkaan luota täysin perinteiden tuomaan varmuuteen, vaan kannattavat muun muassa vapaita markkinoita ja talousliberalismia.

O'Sullivanin (1976, 14) mukaan konservatiiviseen ideologiaan kuuluu tietoisuus ihmisten epätäydellisyydestä. Ihmiset ovat ennen kaikkea turvallisuudenhakuisia ja ideologiaan kuuluu usko siitä, että ihmisten moraalinen rappio on väistämätön. Konservatiivinen uusi oikeisto eroaa ajattelussaan tästä, sillä liike korostaa ajattelussaan myös individualismia.

Vareksen (2012, 29) mukaan konservatiivisuus on tunnetusti paradoksista, sillä harva myöntää olevansa konservatiivi, mutta silti konservatiiviseksi itsensä määrittelevät puolueet ja liikkeet pärjäävät edelleen verrattain hyvin politiikassa. Liberaaleihin verrattuna konservatiivisten liikkeiden ongelmana on usein se, etteivät he kutsu itseään konservatiiviksi. Puolueet välttelevät myös nimissään konservatiiviksi leimautumista. Oikeistoleimaa on pyritty lieventämään ”anteeksipyytävällä” etuliitteellä kuten: maltillinen, dynaaminen, sosiaalireformistinen tai keskustaoikeistolaisella, aivan kuten kokoomuskin on tehnyt.

Rantala (1960, 10–11) toteaa konservatismiin kehittyneen kussakin maassa omaan suuntaansa. Hänen mukaansa vaihtelu ideologian sisällä johtuu sen perusluonteesta. Konservatismi on Rantalan mukaan poliittinen elämänasenne eikä niinkään dogmaattinen ideologia. Konservatismi nojaa hänen mukaansa toiminnassaan tosiasiallisiin olosuhteisiin ja realistisiin mahdollisuuksiin. Tästä syystä konservatiivit ovat kautta aikojen sopeuttaneet ajattelunsa ja katsomuksensa kuhunkin aikakauteen sopiviksi. Olosuhteiden muuttuessa ja uusien ideoiden ja tarpeiden syntyessä, myös konservatismiin sisältö ja toiminta ovat muuttuneet. Tästä syystä konservatismi on kehittynyt hieman eri suuntiin eri valtioissa ja yhteiskunnissa peilaten aatetta kunkin maan historiaan, väestöön, poliittiseen järjestelmään, maantieteelliseen asemaan ja uskonnollisiin oloihin.

4. ANALYYSI

Tässä luvussa tarkastelen kokoomuksen periaateohjelmia kronologisesti kolmessa eri alaluvussa. Tarkastelen, millaisia konservatismiin ja liberalismiin läheisesti kuuluvia aatteita ja käsitteitä aineistosta löytyy. Tarkoituksena on tutkia kokoomuksen periaateohjelmien aatteellista kehitystä puolueen perustamisvuodesta 1918 vuoteen 2018 saakka, jolloin puolueen viimeisin periaateohjelma on julkaistu.

Mielenkiintoista on kiinnittää huomiota siihen, sopivatko perinteisesti konservatiiviseen ja liberalistiseen ideologiaan mielletyt käsitteet kokoomuksen aatteisiin ja arvomaailmaan vai eroaako kokoomuslainen suomalainen konservatismi ja liberalismi pääideologioista jotenkin. Millaista on kokoomuslainen konservatismi? Entä millaisia liberaaleiksi miellettyjä arvoja kokoomuksen periaateohjelmista nousee esiin?

Kokoomus kuvailee olevansa moniarvoinen poliittinen liike, joka pyrkii tarjoamaan ihmisille laajat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnassa ja maailmassa. Puolue kertoo toimivansa vapauden, sivistyksen, mahdollisuuksien tasa-arvon, demokratian ja muiden suomalaisten, avoimen yhteiskunnan arvojen toteutumisen puolesta. Kokoomusaate on puolueen mukaan ollut perinteisesti yhdistelmä ihmislähtöisyyttä ja yksilön vapauden korostavia arvoja, perinteiden kunnioitusta ja vastuun kantamista. Puolueen sisään mahtuu monia erilaisia arvoja ja niiden eri suuntauksia voidaan kuvata muun muassa käsitteillä maltillisuus, oikeistolaisuus, sivistysporvarillisuus ja vastuullinen uudismielisyys. (Kokoomus, 2019).

Konservatiivisille puolueille on Lehtisen (1996, 5–6) mukaan tyypillistä, että puolue korostaa omaa yleispuolueluonnettaan. Yleispuolueet korostavat vastuutaan koko kansakunnan tilasta aatteisiin tai ideologioihin katsomatta. Konservatiivinen puolue asettaa näin ollen itsensä yhteiskunnan ja sen sisällä olevien eri intressiryhmien yläpuolelle tavoitteenaan taata kaikille hyvinvointia ja kehitystä. Kokoomus on läpi sen historian korostanut yleispuolueluonnettaan konservatistisen aatteen mukaisesti ja välttelee systemaattisesti leimautumatta minkään tietyn ideologian kannattajaksi.

Puolue on läpi sen historian kuitenkin mielletty aatepohjaltaan konservatiiviseksi ja moni aiempi tutkimus lähtee tästä lähtökohdasta. Jussi Saukkonen (1958, 5) katsoo kokoomuksen vuoden 1957 periaateohjelman olevan suomalaisen konservatistisen pääperiaatteiden

koostuma. Lasse Lehtinen (1996, 44) taas huomaa selvästi konservatiivisia piirteitä jo vuoden 1921 yleisohjelmasta, jolloin puolue teki käännöksen sosiaalireformista oikealle ja näin ollen selvästi konservatiiviseksi puolueeksi. Myös Hannu Salokorpi ja Eero Waronen (1989, 12), Onni Rantala (1960, 16) sekä Pekka Suvanto (1994, 222) katsovat puolueen muuttuneen konservatiiviseksi vuosien 1921–1922 aikaan. Tämän analyysiosuuden yhtenä tarkoituksena on selvittää, millä tavalla puolueen suhde konservatismiin on muuttunut vuosikymmenten aikana.

Vaikka kokoomus on perinteisesti nähty konservatiivisena puolueena, on sen arvoissa ja kehityksessä tapahtunut selvästi suuntautumista yhä vain enemmän kohti liberaaleja arvoja ja piirteitä. Julkisessa keskustelussa kokoomusta kuvailtaessa käytetään usein adjektiivia ”arvoliberaali”. Myös Lehtinen (1996, 104–105) väittää puolueen hylänneen konservatiiviset arvot täysin jo vuonna 1981, jolloin julkaistu periaateohjelma oli hänen mukaansa kirjoitettu täysin liberaalien arvojen pohjalta. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan puolueen periaateohjelmien tuottamaa arvo- ja aatepohjaa myös liberalismiin kautta ja pyritään tuomaan esiin millä tavoin, missä arvoissa sekä milloin puolue on kääntynyt kohti liberalismia ja onko se tosiasiallisesti Lehtisen väitteen mukaan hylännyt konservatiivisen ideologian täysin.

Analyysiosuus on jaettu kolmeen alalukuun. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen kokoomuksen suhtautumista isänmaallisuuteen ja kansainvälisyyteen. Kansallisuusaatteeseen nojaavaa isänmaallisuutta pidetään konservatiivisen ideologian kulmakivenä ja aatteen perustana. On mielenkiintoista tarkastella, kuinka puolueen suhde isänmaallisuuteen on muuttunut ja millaista isänmaallisuutta puolue on kannattanut esimerkiksi puolueen perustamisvuotena verraten 1990-lukuun, jolloin Suomi haki Euroopan Unionin jäsenyyttä.

Toisessa analyysiluvussa tarkastelen kokoomuksen suhtautumista monokulttuurisuuteen ja monikulttuurisuuteen. Konservatiivisessa aatemaailmassa korostetaan perinteitä ja niiden merkitystä. Perheellä, uskonnolla ja eri instituutioilla katsotaan olevan tärkeä rooli yhteiskunnassa ja sen kehityksessä. Liberaalit taas kannattavat yksilönvapauden toteutumista kaikissa näissä teemoissa ja arvostavat moniarvoista yhteiskuntaa, jossa kaikki yhteiskunnan jäsenet saavat toteuttaa itseään kaikilla elämän osa-alueilla kuten haluavat.

Kolmannessa alaluvussa tarkastelen lähemmin yhteisön ja yksilön välistä suhdetta. Tarkastelu on mielekästä sillä konservatismi perustaa aatteensa vahvaan valtioon, joka nähdään toimivan ikään kuin yksilöiden yläpuolella. Liberalismin kannattajat taas näkevät valtion olevan olemassa nimenomaan yksilöitä varten ja että valtion toiminnan perustana on mahdollistaa yksilöiden vapauden toteuttaa itseään ja mielihalujaan yhteisössä.

4.1 Voiko isänmaallinen olla kansainvälistä?

Konservatismiin kuuluu vahvasti ajatus kansallisuusaatteesta. Lehtisen (1996, 8–9) mukaan kansallisuusaate on kriittinen osa konservatismia, sillä hänen mukaansa sen puuttuessa ajaututtaisiin monikansallisuusaatteeseen, joka on selvästi liberalismin mukaista. Kansallisuusaatteen pääperiaatteena on, että oma isänmaa asetetaan etusijalle suhteessa muihin maailman kansoihin sekä valtioihin, eivätkä yksilön omat henkilökohtaiset tavoitteet saa olla ristiriidassa kansallisen edun kanssa. Kansalaisilta odotetaan ehdotonta lojaaliutta isänmaataan kohtaan ja kansallisuusaatteessa korostetaan kansan sisäisen yhteenkuuluvuuden säilyttämistä ja turvaamista, jotta kansa voi säilyä itsenäisenä ja erottua muista kansoista. Kansallisuusaatteen tärkein päämäärä on säilyttää kansakunnan oma ja itsenäinen valtio. Aatteen päämäärän toteuttamiseksi kansallisia arvoja täytyy vaalia ja säilyttää kansan yhtenäisyys rodullisesti, kielellisesti, kulttuurillisesti sekä uskonnollisesti.

Kansallisuusaatteeseen ja näin ollen myös konservatismiin kuuluu vahvana osana isänmaallisuus. Lehtisen (1996, 10) mukaan kansallisuusaatteen periaatteiden toteutumisen kannalta isänmaallisuus on välttämätöntä. Varsinkin kokoomuksen ensimmäisissä periaateohjelmissa isänmaallisuus ja sen korostaminen elämän kaikilla osa-alueilla nousee merkittävään rooliin. Perinteisesti konservatiivisessa ideologiassa isänmaallisuutta ja lojaaliutta auktoriteettia kohtaan pidetään universaalina hyveenä (esim. Heywood, 2012, 75; Hamilton, 2015). Isänmaallisuus ja sen harjoittaminen elämän kaikilla osa-alueilla on tärkeä osa konservatiivista aateperinnettä, joka ylläpitää hierarkkista yhteiskuntaa ja vahvistaa auktoriteetin asemaa.

Yleismaailmallisesti todeten isänmaallisuus mielletään kiintymyksenä ja omistautumisena omaa maataan, eli isänmaataan kohtaan. Isänmaa itsessään määritellään maaksi, jonka ihminen kokee omakseen ja kokee kuuluvansa siihen. Lehtisen (1996, 10–12) mukaan isänmaallisuus on yhtä kuin yksilön suhde omaan isänmaahan ja jokainen henkilö muodostaa oman suhteensa isänmaataan kohtaan. Ollakseen isänmaallinen kansalaisten täytyy tuntea

kiintymystä maataan kohtaan sekä olla valmiita puolustamaan isänmaataan esimerkiksi sotilaallisesti yhteiskunnallisen tilanteen niin vaatiessa.

Kansallisuusaatteen ja isänmaallisuuden tärkeimpänä tavoitteena on saavuttaa itsenäisyys omalle kansalle. Kun itsenäisyys saavutetaan, kansakunnan tärkeimmäksi tavoitteeksi nousee itsenäisyyden ylläpitäminen ja sen säilyttäminen. Suomi itsenäistyi 6.12.1917. Itsenäistyminen leimasi vahvasti kokoomuksen perustamisvuotta. Pyrkimyksenä oli ennen kaikkea itsenäisyyden säilyttäminen sekä ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen, jonka vuoksi sisällissodan jälkeisessä Suomessa kokoomus velvoitti yhteiskunnalta yhteiseen hiileen puhaltamista ja vaati että: ”hallitus osoittaa lujuuutta sisältä ja ulkoa uhkaavaa anarkiaa vastaan” (1918, 1).

Kokoomuslaiseen isänmaallisuuteen näyttää vahvasti kuuluvan kansalaishenki tai ”me-henki”, jolla puolustaudutaan kansan ulkopuolelta tulevaa uhkaa vastaan. Siinä missä yhteiskunnalta vaadittiin hallinnollisia toimia anarkian vastustamiseksi, kansalaisia velvoitettiin työskentelemään yhdessä: ”Kansalaisten on voimakkaasti työskenneltävä siveellisen, vakavan, lakia kunnioittavan ja sovinnollisen kansalaishengen luomiseksi” (1918, 2) Kokoomuksen kansalaishenki kiteytyy lainkuuliaisuuteen, sovinnollisuuteen ja siveellisen elämäntavan ylläpitämiseen.

Isänmaallisuuteen liitetään Lehtisen (1996, 11) mukaan vahvasti konservatiivisessa ajatusmaailmassa asevelvollisuus ja tarvittaessa valmius aseelliseen maan puolustamiseen. Laillisen yhteiskuntajärjestyksen hyväksyminen koskee viime kädessä nykyisen valtiollisen järjestelmän hyväksymistä ja säilyttämistä. Pelko vieraan vallan alle joutumisesta on kansallisuusaatteen suurin huoli. Itsenäistymisen vuosia leimasi pelko sosialismin ja kommunismin noususta ja sitä vastaan kokoomus pyrki kovasti toimimaan. Vuonna 1918 puolue kehotti veljespuolueitaankin muissa maissa liittymään yhteen vastustamaan bolshevisteja pyytämällä:

Huomioonottaen bolshevistisen liikkeen kansainvälisen luonteen ja sen vaaran, mikä liikkeen puolelta nykyään uhkaa koko sivistynyttä yhteiskuntaa, lausuu toivomuksenaan, että eri maissa toimivat yhteiskunnan säilyttämistä tarkoittavat valtiolliset järjestöt liittyisivät kansainväliseen toimintaan bolshevistivaaran torjumiseksi (1918, 1).

Lehtinen (1996, 17) toteaa, että konservatismiin kuuluu vahvasti pyrkimys laillisen yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämiseen. Minkäänlaista epäkunnioitusta vallitsevaa järjestelmää kohtaan ei pidetä kunnioittavana tai suotavana ja kyseinen toiminta täytyy

kitkeä yhteiskunnasta välittömästi. Kaikenlaisia kumouksellisia ja radikaaleja yhteiskuntaa murentavia toimintoja täytyy vastustaa. Kyseisten toimintojen vastustaminen ja niiden uloskitkeminen on kuulunut konservatismiin tavoitteisiin aatteen alkuajoista saakka. 1900-luvun alussa se kulminoitui ennen kaikkea kommunismin ja sosialismin vastustamiseen.

Vuotta myöhemmin uhkaa ei enää samalla tavalla spesifisti nimetä, mutta puolue esittää hartaan toiveensa sisäpolitiikan suunnasta ja julistaa:

hallituksen tulee osoittaa tinkimätöntä lujuutta yhteiskuntajärjestystä uhkaavaa anarkiaa vastaan ja että lainsäädäntötyössä on ennen kaikkea pyrittävä sellaisiin uudistuksiin, jotka ovat omansa lujittamaan valtiota ja yhteiskuntaa sekä kohottamaan kansan henkistä ja aineellista tasoa (1919, 2).

Vuonna 1921 ulkopuolelta tuleva vaara uhkaa edelleen ja sitä kehoitetaan kaikin puolin vastustamaan isänmaallisuuden hengessä. Uhkaa ei nimetä suoraan, mutta ajanhengen mukaisesti sillä viitataan sosialismin nousuun, jonka pelättiin romuttavan nuoren valtion yhtenäisyyden, kansalaishengen ja aiempien sukupolvien saavutukset. Puolue varoittaa yhteiskunnan ulkopuolelta tulevasta vaarasta:

Vaaraa, joka maan rajojen ulkopuolelta uhkaa maamme oikeusjärjestystä, sisäistä rauhaa ja taloudellista elämää, on niinkään voimakkaasti torjuttava (1921, 1).

Toisinajattelijoita vastaan on taisteltava tiukasti ja vakaumuksellisesti. Kansaa kehoitetaan nousemaan yhtenä rintamana vastustamaan ulkopuolelta tulevaa uhkaa. Itsenäisyyden saavuttaman valtion kansalaiset nähdään puolueen ohjelmassa yhtenä homogeenisenä kansana, jolla on yhteinen jakamaton tavoite ja päämäärä: itsenäisyyden säilyttäminen. Ohjelmassa ei tarkasti määritellä mikä kansaa tai yhteiskunnan arvoja uhkaa, mutta uhka on silti olemassa ja tämän vuoksi kaikkien Suomen kansan ystävien ja suomalaisten on yhdistettävä voimansa yhteisen tulevaisuuden puolesta, sillä uhka on jaettu ja se koskettaa kaikkia.

Kansallisuusaatteeseen ja isänmaallisuuteen kuuluu konservatiivisessa ideologiassa vahvan maanpuolustuksen ja puolustusvoimien kannatus. Itsenäisyyden turvaamisen tueksi valtio tarvitsee vakuuttavan ja voimakkaan puolustuslaitoksen, jonka toimintavalmius valtion täytyy turvata ja ylläpitää. Vuonna 1921 kokoomus vaatii:

Maassamme on ylläpidettävä sotalaitos, joka on riittävän voimakas turvaamaan valtakunnan itsenäisyyden. Armeijassa pitää vallita isänmaallinen ja siveellinen henki. Sotalaitoksen nykyisiä kustannuksia on pyrittävä vähentämään. (1921, 2.)

Lainauksessa on mielenkiintoista puolueen vaatima armeijassa vallitseva ”isänmaallinen ja siveellinen” henki. Isänmaallisuus on aseellista puolustautumista ja yksilön uhrautumista isänmaan edessä, mutta myös tunteenomainen yksilön perusarvo, joka kaikilla ikään kuin luonnostaan tulisi olla. Samaan aikaan kuitenkin todetaan, että sotalaitoksen menoja tulisi pyrkiä vähentämään. Konkreettisia toimia tai kovin painavaa sanaa ei vaatimukselle anneta, mutta säästäväisyyden nimissä se ohjelmassa mainitaan.

Kokoomuksen periaateohjelma säilyi muuttumattomana vuodesta 1921 vuoteen 1957 saakka. Vuoden 1921 ohjelma on ollut puolueen historian pisimpään voimassa ollut periaateohjelma- tai julistus, millaiseksi se kirjattiin. Ohjelmaa ei päivitetty yli kolmeenkymmeneenviiteen vuoteen, vaikka ohjelmien väliin mahtuu talvisota, välirauha, jatkosota ja sodan jälkeisen yhteiskunnan jälleenrakentamisen vuodet. Itsenäisyyden merkitys ja sen painotus näkyy edelleen vuoden 1957 ohjelmassa. Ohjelma alkaa vahvalla vetoomuksella ja arvostuksella itsenäistä valtiota kohtaan:

Kansallinen Kokoomus pitää valtiollisen toiminnan ensisijaisena tehtävänä valtakunnan itsenäisyyden ja kansallisen olemassaolon säilyttämistä (1957, 1).

Kansallisuusaatteen kulmakiven mukaisesti itsenäisyys ja sen vaaliminen on kansakunnan tärkein tehtävä ja kaikki muu tulee vasta sen jälkeen. Uhkakuvia ulkopuolelta tulevasta uhasta luodaan yhä, tällä kertaa konkreettisesti nimeämällä uhka kommunismiksi. Suhde isänmaallisuuteen ei ole kolmessakymmenessäviidessä vuodessa juuri muuttunut ja uhkakuvat pysyvät myös samoina.

Kumouksellista kommunismia samoin kuin kaikkea muuta toimintaa, joka tähtää kansanvaltaisen valtiojärjestyksemme muuttamiseen tai heikentämiseen, on päättävästi vastustettava. Perustuslain kanssa ristiriitaiset ja kansanvallan hengelle vieraat valtopyrkimykset samoin kuin maan laillisiin hallituselimiin kohdistuva ulkoparlamentaarinen toiminta on torjuttava. (1957, 2.)

Isänmaallisen hengen mukaista näyttää olevan, että kansalaiset kunnioittavat vallalla olevaa yhteiskuntajärjestelmää, eivätkä asetu sitä vastaan. Jokainen, joka pyrki jonkinlaiseen vastarintaan ”kansanvallan henkeä” kohtaan on ankarasti tuomittava ja sellaisen henkilön toimia tulee kiivaasti vastustaa isänmaan turvaamisen nimissä.

Tämän myötä ohjelmaan on lisätty erillinen ”Maanpuolustus”- kappale, joka avaa edeltävää periaateohjelmaa laajemmin mihin suuntaan armeijaa ja puolustusvoimia tulee kehittää:

Puolustuslaitos on kehitettävä ajan vaatimuksia ja maamme puolueettomuusasemaa vastaavaksi. Maanpuolustuksen merkitys on selvitettävä kaikille kansalaispiireille ja maanpuolustustahto saatava koko Suomen kansan tahdoksi. Puolustuslaitoksen käyttöön on varattava riittävät välineet ja laitteet. Olosuhteita puolustuslaitoksessa on kehitettävä niin, että sen palvelukseen saadaan riittävästi pätevää henkilökuntaa. (1957, 2.)

Aiemmin menoja oltiin ainakin näennäisesti pyrittävä pienentämään valtion taloudessa, mutta vuonna 1957 kokoomus toteaa yksiselitteisesti, että puolustuslaitokseen on panostettava niin paljon kuin on tarpeen. Puolustuslaitoksen toiminta nähdään perustavanlaatuisena edellytyksenä maanpuolustuksen toteuttamisessa, eikä sen olemassaoloa, merkitystä tai tehtävää valtiossa kyseenalaisteta. Ohjelmassa vaaditaan, että maanpuolustustahto ja sen merkityksen sisäistäminen tulisi olla jokaiselle kansalaiselle jakamaton ja yksiselitteinen. Halutaan myös, että maanpuolustukseen osallistuvat kaikki isänmaanpuolustajat ja kansallismieliset kansalaiset.

Myös nuorille annetaan oma tehtävä osana yhteiskuntaa ja sen isänmaallisen hengen ylläpitämisessä. Nuoriso nähdään maan tulevaisuutena ja sen vuoksi nuorten kasvatukseen vaaditaan työtä koko yhteiskunnan tasolla. Tavoitteena nuorison kasvatuksessa on, että heistä kasvaa ”ajatustavaltaan isänmaallisia” (1957, 7). Lainaus korostaa kansallismielisyyden ja maanpuolustustahdon vankkaa säilyttämistä ja sen merkitystä maan tulevaisuudelle nuorten kautta. Maanpuolustustahtoa ja isänmaallisuutta ei opeteta ainoastaan kotona ja perheissä, vaan myös koululaitoksissa. Koulussa suoritettavan kasvatustyön tulee ”herättää nuorisossa isänmaallista mieltä” (1957, 7).

Vuonna 1970 periaateohjelmaa uudistettiin ja siinä pyrittiin ensimmäistä kertaa ottamaan huomioon sekä konservatiivisten että liberaalien aatesuuntausten kannattajat, jotta puolueelle turmiollinen sosialismin ja kommunismin ihannointi saataisiin taitettua yhteiskunnasta lopullisesti (Lehtinen, 1996, 69–70). Ohjelma alkaa yhä kansallisuusaatteelle uskollisella toteamuksella itsenäisyyden turvaamisen ensisijaisuudesta sekä laillisen oikeusjärjestyksen turvaamisen merkityksestä:

Kansallisen Kokoomuksen toiminnan yleisenä päämääränä on Suomen itsenäisyyden lujittaminen sekä yksityisen ihmisen vapauteen ja turvallisuuteen perustuvan kansanvaltaisen valtio- ja oikeusjärjestyksen turvaaminen ja kehittäminen (1970, 1).

Huomionarvoista lainauksessa on yksilön vapauden nostaminen ensimmäistä kertaa näin suureen painoarvoon ohjelman alkumetreillä. Tämä viittaa selkeästi Lehtisen toteamaan

pyrkimykseen kerätä kannattajia sekä konservatiivien että liberaalien leireistä. Yksilönvapaus ei näyttyädy kuitenkaan ensisijaisena kaiken ylittävältä pyrkimykseltä, vaan puolue linkittää sen vahvaan valtiovaltaan, joka tarjoaa puitteet yksilönvapauden harjoittamiselle.

Yksilön vapautteen perustuvaa kansanvaltaista valtio- ja oikeusjärjestelmää kannatetaan, mutta huomioidaan myös olemassa oleva tosiasia, että maailmassa on myös muita ja puolueen näkemyksestä eriäviä yhteiskuntajärjestelmiä. Niiden olemassaolo todetaan ja hyväksytään ja yhteistyötä sekä yhteydenpitoa kannatetaan yli järjestelmärajoiden.

Puolue tunnustaa erilaisten yhteiskuntajärjestelmien olemassaolon ja kannattaa valtioiden välistä poliittista, taloudellista ja sivistyksellistä yhteydenpitoa yli järjestelmärajoiden. Suomen poliittisessa järjestelmässä on hyväksyttävä erilaisiin yhteiskunnallisiin ratkaisuihin pyrkivien ryhmien olemassaolo ja niille on taattava mielipiteen ja toiminnan vapaus. Kokoomus vastustaa kuitenkin kaikkea sellaista toimintaa, joka tähtää kansanvaltaisen järjestelmämme muuttamiseen. (1970, 2.)

Eri järjestelmien ja poliittisten ryhmien olemassaolo hyväksytään ja niille halutaan antaa mielipiteen sekä toiminnan vapaus. Toiminnanvapaus on sallittua ainoastaan puolueen antamissa ja määrittelemissä puitteissa. Niin kauan, kun eri ryhmittymien agenda ei nouse vallitsevaksi järjestelmäksi, ne voidaan sallia. Puolue ei kuitenkaan tarkkaan määrittele, mitä nämä mahdolliset vastakkaiset ryhmittyvät ovat tai mikä on puolueen ehdoton reunaehto niiden kanssa toimimiseen. Yhteistyön mahdollisuudet todetaan, kunhan ne noudattavat puolueen ajaman yhteiskuntajärjestelmän linjaa.

Kasvavaan kansainvälisyyteen ja globaalin maailman haasteisiin pyritään vastaamaan huomioimalla kansainvälisen yhteistyön merkitys ja toteamalla puolueen olevan valmis kyseisiin toimiin vastuullisena ja kansainvälisenä puolueena:

Puolue pyrkii vaikuttamaan kansainvälisten suhteiden myönteiseen kehittämiseen. Kansainvälistä yhteistoimintaa tulee kehittää valtioiden välisen tasa arvoisuuden pohjalla. Puolue katsoo, että Suomen on toimittava taloudellisten ja sosiaalisten olojen kohentamiseksi ja rauhan säilyttämiseksi koko maailmassa. (1970, 1.)

Kansainvälisyyden esiin nostaminen ja globaaliin vastuunkantoon vetoaminen on selkeästi suunnattu puolueen liberaalisiivelle, joka toivoo kansainvälisempää toimintaa ja solidaarisuutta muita kansoja kohtaan. Puolueen konservatiivisille kannattajille näkemys voi

olla liian suuri kynnyksysymys, sillä konservatiivisen ideologian mukaan oma kansakunta tulee aina asettaa muiden kansojen edelle kaikissa tilanteissa.

Vielä edellisessä periaateohjelmassa kokoomus nosti maanpuolustukselle kokonaan oman kappaleen määritellesään puolueen periaatteita. Huomionarvoista vuoden 1970 ohjelmassa on, että kyseinen kappale maanpuolustuksen ja armeijan merkityksestä on kokonaan jätetty pois. Kansallisuusaatteeseen ja isänmaallisuuteen on perinteisesti aina kuulunut vahvan kansallisen armeijan ylläpitäminen ja maanpuolustuksen tärkeyden korostaminen. Maanpuolustukseen viitataan ohjelmassa ainoastaan turvallisuuden takaamisen näkökulmasta. Yhteiskuntajärjestelmän turvaamisen avaintekijäksi nousee ensisijaisesti demokraattisen kansanvallan merkityksen korostaminen ja sen säilyttämisen tärkeys. Kansanvaltainen yhteiskuntajärjestys ja sen kannattaminen ei varsinaisesti ole kynnyksysymyksenä, kun tarkastellaan suomalaisen konservatismiin ja liberalismiin toisistaan eriäviä kantoja. Se näyttäytyy itseasiassa yhdeksi yhdistäväksi tekijäksi, jonka kummankin aatesuunnan kannattajat voivat jakaa. (Lehtinen, 1996, 114).

Seuraavan kerran puolueen periaateohjelmaa uudistettiin vuonna 1981. Ohjelmassa on mielenkiintoista huomata, että ensimmäistä kertaa ohjelma ei ala kansallisuusaatteen perinnettä noudattavalla vaatimuksella kansakunnan itsenäisyyden säilyttämisestä, vaan ohjelma korostaa heti alkukappaleessa aiemman periaateohjelman mukaisesti yksilöä ja yksilöiden merkitystä koko yhteiskunnan perustana.

Kansallinen Kokoomus tunnustaa lähtökohdaksi ihmiskeskeisen yhteiskunnallisen vakaumuksen ja uskoo ihmisen kykyyn ajatella ja toimia itsenäisesti yksilöllisten tavoitteiden pohjalta. Kokoomuksen käsityksen mukaan inhimillisen toiminnan käyntiinpanevana voimana on ihminen yksilönä ja ihminen itsenäisenä yhteisöjen jäsenenä. (1981, 1.)

Aloitusta on mielenkiintoinen lähtökohta ohjelmalle juuri sen vuoksi, että kansakunnan itsenäisyyden säilyttäminen ja isänmaalliseen toimintaan perustuva yhteiskunta ei ole enää niin merkittävässä osassa puolueen ajattelua, sillä se on jätetty alkukappaleesta täysin pois.

Valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen ei kuitenkaan ole täysin poistunut ohjelmasta, vaan se nostetaan esiin ohjelman myöhemmissä luvuissa. Vuoden 1981 ohjelmassa kansakunnan vaade itsenäisyyden turvaamisesta nostetaan esiin kappaleessa ”Kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden edistäminen”. On mielenkiintoista, että kansallinen turvallisuus nostetaan esiin samassa kappaleessa kansainvälisen turvallisuuden kanssa, sillä

aiemmin konservatiiviseen aateperinteeseen nojaten puolue ei ole ottanut juuri lainkaan kantaa kansainväliseen turvallisuuteen, saati nostanut sitä yhdeksi tavoitteekseen periaateohjelmissa. Sen sijaan, että kannustettaisiin vakaaseen isänmaallisuuteen ja vaalittaisiin kansallisuusaatteeseen nojautuvaa kansallismielisyyttä kansakunnan perustana, huomioidaan myös kansainväliset suhteet ja kansainvälistymisen merkitys ja vaikutus Suomen tulevaisuudelle:

Kokoomuksen aktiivisesti tukeman turvallisuuspolitiikan päämääränä on Suomen valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen. Kansainvälisen vastuunsa tuntevana, itsenäisenä kansakuntana Suomen tulee antaa panoksensa maailmanlaajuiseen, rauhanomaiseen kehittämistyöhön. (1981, 3.)

Vares (2002, 13) huomauttaa, että yksi liberaalin aateperinteen tunnusmerkki suomalaisessa liberalismissa on ollut kansainvälisen yhteistyön korostaminen aseellisen maanpuolustuksen sijasta. Pyrkimys laajempaan rauhanomaiseen kansainväliseen yhteistyöhön näkyy seuraavassa lainauksessa:

Suomen tulee aktiivisesti ja aloitteellisesti tukea kansainvälisen jännityksen liennytyistä, aseistautumisen hillitsemistä ja aseistariisuntaa sekä rauhantahtoista yhteistyötä valtioiden ja kansojen välillä. Lopullisena päämääränä on maailmanrauha ja asejärjestelmien purkaminen. (1981, 3.)

Vaikka vastuunsa tuntevana puolueena kansainvälistä turvallisuutta halutaan edistää ja osallistua sen toteuttamiseen, ei kaikkia kansallisuusaatteen mukaisia vaateita ole kuitenkaan unohdettu. Ohjelmassa ei suoraan kehoteta vastustamaan ulkopuolelta tulevia uhkia tai nosteta erilaisia yhteiskuntajärjestelmiä vastakkain, mutta siitä huolimatta puolustusvoimille sekä armeijalle annetaan edelleen suuri painoarvo. Kansallista puolustustahtoa pyritään ylläpitämään vahvalla ja vakuuttavalla puolustuslaitoksella:

Valtiollisen itsenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi Suomen tulee muun turvallisuuspolitiikan takeena ylläpitää toimintakyvyltään hyvät puolustusvoimat sekä vaikuttaa maanpuolustustahdon säilymiseen (1981, 3).

Samoin kuin vuoden 1970 ohjelmassa, isänmaallisuus nähdään osana yhteiskunnan yhteisesti jaettua aatemaailmaa, joka on ikään kuin sisäänrakennettu kaikille kansallismielisille suomalaisille:

Kansallinen itsetunto merkitsee isänmaanrakkautta, halua osallistua yhteiskunnan kehittämiseen omaksumastaan maailmankatsomuksesta käsin ja arvostusta muita kansoja kohtaan (1981, 3).

Kansallinen itsetunto näyttää olevan puolueen hengen mukaista isänmaallisuutta. Mielenkiintoista on pohtia, millaista tarkalleen ottaen on *kansallinen itsetunto*. Se näyttäytyy olevan jokin yhteisesti jaettu itsetunto, jonka kaikki isänmaalliset ja kansallisuusaatteen periaatteet jakavat kansalaiset tietävät ja ovat omaksuneet. Lainauksessa otetaan huomioon myös erilaiset maailmankatsomukset sekä muut kansat. On mielekäästä pohtia, onko olemassa sellaista maailmankatsomusta, joka ei enää sovi kokoomuksen kansalliseen itsetuntoon.

Aiempiin ohjelmiin verrattuna vuoden 1981 ohjelmassa otettiin huomattavasti enemmän kantaa kansainvälisiin kysymyksiin, kansainvälistymisen myötä saapuneisiin kansalaisiin ja kansainväliseen turvallisuuteen. Suuntaus on erikoinen aiemmin hyvin pitkälti kansallisuusaatteeseen ja isänmaallisuuteen nojaavan puolueen ohjelmissa. Lehtisen (1996, 94) mukaan kokoomus otti vuoden 1981 ohjelmassa selkeästi liberaalin linjan ja väittää puolueen jopa kokonaan hylänneen konservatiivisen aateperinteen. Kuten aiemmista viittauksista kuitenkin nähdään, ei konservatiivisuus ole poistunut, sillä ohjelmassa edelleen kannustetaan isänmaallisen itsetunnon vaalimiseen sekä muistutetaan itsenäisen kansakunnan tärkeimmästä saavutuksesta, itsenäisyydestä.

Suunta on kuitenkin selkeästi loikkaus liberaalimpaan suuntaan puolueen periaateohjelmissa. Siinä missä konservatismiin ja siihen liitettävään kansallisuusaatteeseen ja isänmaallisuuteen kuuluu oman kansankunnan ja kansalaisten edelle asettaminen kaikissa mahdollisissa tilanteissa, on liberalismille tyypillistä korostaa myös muiden kansakuntien, valtioiden, yhteiskuntajärjestelmien ja yksilöiden monimuotoisuutta ja niiden jakamatonta hyväksyntää (Vares, 2002, 13).

Vuonna 1993 kokoomus julistaa periaateohjelman alussa: ”Haluamme muuttaa maailmaa” (1993, 1). Halu pyrkiä muuttamaan maailmaa on selkeästi askel yhä vain liberaalimpaan ja kansainvälisempään suuntaan puolueen tavoitteissa. Yhteiskunnan ei enää katsota käsittävän ainoastaan Suomea, vaan käsitys ympäröivästä maailmasta on laajentunut kattamaan koko maailman. Puolue puhuttelee koko ihmiskuntaa ja ottaa kantaa sen tulevaisuudessa siintäviin haasteisiin:

Ihmiskunnan suuria haasteita ovat, miten ratkaisemme ympäristökysymykset ja kasvavan väestöongelman, miten edistämme rauhaa ja hyvinvointia sekä sen tasaisempaa jakautumista kaikkialla maailmassa, miten kehitämme kansanvaltaa ja miten turvaamme yksilön vapauden (1993, 1).

Itsenäisyyden turvaamisen korostaminen ja kansallisuusaate ei esitä suurta roolia vuoden 1993 ohjelmassa. Puolueen periaateohjelmissa aiemmin esitetty perusarvo itsenäisyyden säilyttämisestä nostetaan esiin kappaleessa ”Suomalaisuuden pohjalta kansainväliseen yhteistyöhön”. Kappaleessa todetaan:

Kokoomuksen lähtökohtana on Suomen itsenäisyys. Kansojen välinen lisääntyvä kanssakäyminen ja keskinäinen riippuvuus ovat ne keinot, joilla tulevaisuudessa turvataan kaikille maailman ihmisille elämän perusedellytykset ja mahdollisuudet laadulliseen kasvuun ja osallistumiseen. Kansainvälisessä politiikassa on itsenäisen Suomen oltava aktiivinen ja aloitteellinen. (1993, 2.)

Puolueen ajaman politiikan lähtökohdaksi todetaan Suomen itsenäisyys ja sen turvaaminen, mutta samaan hengenvetoon vedotaan kuitenkin kansakunnan suurempaan vastuuseen muista kansoista ja yhteisöistä. Puolue toivoo Suomelle aktiivista ja aloitteellista roolia kansainvälisesti. Kansallisen itsenäisyyden turvaamisen ja oman kansakunnan edelle asettamisen sijaan kantavaksi perusarvoksi näyttää nousevan enemmän kaikkien kansakuntien tarpeiden ja turvallisuuden edistäminen. Nämä kaksi tavoitetta ovat ristiriidassa keskenään, joten näyttää siltä, että kansakunnan rajat ylittävä toiminta olisi syrjäyttämässä kansakunnan edun.

Vuoden 1993 periaateohjelmaan sisältyy määritelmä kokoomuksen isänmaallisuudesta: ”Kokoomukselle isänmaallisuus on iloa ja ylpeyttä kansallisista saavutuksista, luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen.” (1993, 4). Määritelmä näyttää suppealta, eikä siitä ole kovinkaan helposti luettavissa esiin aiempien ohjelmien kaltaista isänmaallisuuden monitahoisuutta elämän kaikilla osa-alueilla. Lainauksessa ei myöskään tarkemmin erotella, mistä kansallisista saavutuksista kansalaisten olisi syytä kokea iloa ja ylpeyttä.

Konservatiiviseen isänmaallisuuteen olennaisesti liittyvää vaadetta Suomen itsenäisyyden säilyttämisestä sekä sen alueen turvaamisesta koskemattomana, ei ole enää vuoden 1993 periaateohjelmassa havaittavissa. Ohjelmassa ei tuoda myöskään esiin pyrkimystä väestölliseen yhteneväisyyteen, kulttuuriperinteen säilyttämiseen tai kansakuntaa tukevien moraalisten arvojen turvaamiseen. Kansallisuusaatteeseen nojautuvassa isänmaallisuudessa on tavanomaista korostaa valtion itsenäisen päätöksenteon suurta merkitystä ja sille annettavaa painoarvoa.

Puolueen lisääntyvä halukkuus kansainvälistymiseen ja kansallisvaltioiden rajat ylittävän politiikan harjoittamiseen on näkyvässä roolissa vuoden 1993 periaateohjelmassa.

Kokoomus osoittaa solidaarisuutta muiden valtioiden kansoja kohtaan, jotka kohtaavat ensimmäisinä koko ihmiskuntaa koskevia globaaleja haasteita kuten väestönkasvun, nälänhädän, köyhyyden, aseelliset sodat, ihmisoikeuksien loukkaukset sekä pakolaisuuden. Näiden haasteiden edessä kokoomus on valmis panostamaan kehitysyhteistyöhön niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla:

Kehitysyhteistyö on kahdensuuntaista vuorovaikutusta, joka antaa myös virikkeitä länsimaisen kehitysajattelun muuttamiseen kohti kestävämpää ekososiaalista taloutta. Suomen on tuettava ongelmien ratkaisua niiden synty- ja lähialueilla. Kansainvälisen yhteisön jäsenenä Suomen on oltava valmis kantamaan vastuuta ongelmien seurauksista, kuten pakolaisuudesta myös kansallisella tasolla. (1993, 7.)

Solidaarisuuden nimissä ja kansainvälisen yhteisön jäsenenä puolue on valmis pakolaisuudesta aiheutuvan maahanmuuton lisäämiseen Suomessa. Valmiutta monikansalliseen toimintaan ja muiden valtioiden kansalaisten laskemista Suomeen voidaan pitää hyvin ristiriitaisena toimenä kansallisuusaatteeseen nojaavan isänmaallisuuden kanssa. Lainaus noudattaa pitkälle liberalismiin kuuluvia periaatteita, jossa koko aatteen lähtökohtana on yksilöiden välinen tasa-arvo, yksilön oikeudet ja yleispätevät ihmisoikeudet (Vares, 2002, 12).

Kehitysyhteistyön laajentamisen lisäksi puolueen kansainvälistyminen on havaittavissa myös laajemmin ylikansallisten järjestöjen ja yhteisöjen tukemisessa. Kokoomus kirjaa vaatimukseksi muun muassa, että: ”Yhdistyneiden Kansakuntien asemaa on vahvistettava ja rakennetta uudistettava” (1993, 7). Puolueen mukaan aktiivinen toiminen kansainvälisessä ympäristössä onnistuu parhaiten nimenomaan Yhdistyneiden Kansakuntien eri järjestöissä ja sen vaikutuspiirissä.

Vuonna 1993 Suomi ei kuulunut vielä Euroopan Unioniin tai Euroopan yhteiseen talousalueeseen ETA:han (Eurooppatiedotus, 2019). Kokoomus kuitenkin vahvasti kannatti lähentymistä Euroopan ja Euroopan Unionin kanssa. Periaateohjelmassa kokoomus toteaa yhdentymiskehityksen lisäävän niin taloudellista kuin poliittistakin vakautta Euroopassa ja kannustaa Suomea syventämään yhteistyötä Euroopan kanssa: ”Kansanvallan nimissä on lisättävä parlamentaarisen menettelyn merkitystä Euroopan yhdentymistä koskevissa kysymyksissä” (1993, 7). Kansainvälisen yhteistyön jatkumista ja kehittämistä toivotaan myös muiden lähialueilla toimivien tahojen sekä Pohjoismaiden kanssa.

Kasvavan kansainvälisen yhteistyön lopullisena päämääränä puolue näkee aseellisten selkkausten päättymisen kokonaan sekä rauhanomaisten ratkaisujen löytymisen:

Kansainvälisessä yhteisössä on tärkeää, että Suomi toimii kansainvälispoliittisissa tilanteissa aktiivisesti ja johdonmukaisesti rauhanomaisten ratkaisun puolesta. Lopullisena tavoitteena on pidettävä asejärjestelmien purkua. Aseellisen voiman käyttö kaikissa tilanteissa on nähtävä äärimmäisenä viime hetken ratkaisuna. Suomen on ylläpidettävä asianmukaista, turvallisuusympäristöönsä nähden uskottavaa puolustuskykyä ja -tahtoa. (1993, 8.)

Vareksen (2002, 13) mukaan erityisesti suomalaisen liberalismiin piirteisiin kuuluu vahvasti usko sivistykseen ja kansainväliseen yhteistyöhön aseellisen maanpuolustuksen sijasta. Aseellista puolustautumista pidetään viimeisenä mahdollisena keinona, ja liberalismiin kannattajat näkevät, että valtion ei tule ylläpitää järjestystä kurilla ja pelolla, vaan ensisijaisesti sovittamalla ja ennaltaehkäisevästi. Lainauksen lopussa todetaan kuitenkin aseellisen maanpuolustuksen mahdollisuus ja puolustustahdon ylläpitämisen tärkeys.

Huolimatta vuoden 1993 ohjelmasta selkeästi luettavaa kansainvälisempää näkemystä, kokoomus toteaa puolueen politiikan lähtökohtana olevan Suomen itsenäisyys. Vuonna 2006 Suomen oltua Euroopan Unionin jäsenmaa reilun kymmenen vuoden ajan kokoomus linjaa periaateohjelman ensimmäisessä kappaleessa olevansa ”keskustaoikeistolainen kansanpuolue” ja ensisijaiseksi tehtäväkseen ”parantaa jokaisen ihmisen asemaa ja hyvinvointia sekä kehittää yhteiskuntaa tämän periaateohjelman mukaisesti.” (2006, 1).

Tavoite itsenäisyyden turvaamisesta mainitaan periaateohjelman toisella sivulla, mutta tulokulma siihen on varsin erilainen ennen hyvin konservatiivisen lähtökohdan jälkeen, joka on nojannut kansallisuusaatteeseen perustuvaan isänmaallisuuteen:

Kansainvälisillä foorumeilla Kokoomuksen perustavoitteet ovat valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen, eurooppalaisen yhteistyön kehittäminen sekä Suomen vaikutusmahdollisuuksien ja aseman vahvistaminen maailmalla. Kokoomus on aktiivinen ja aloitteellinen toimija Euroopan Unionia koskevissa kysymyksissä. Tavoitteena on kantaa vastuuta toisista ihmisistä ja ympäristöstä maailmanlaajuisesti. (2006, 2.)

Kansallisuusaatteeseen nojaavaa isänmaallisuutta ei lainauksessa enää ole. Itsenäisyyden turvaaminen nostetaan esiin, mutta keinot sen turvaamiseen ovat siirtyneet kansallismielisyyden ja puolustustahdon ylläpitämisestä kansainvälisille foorumeille. Sen lisäksi, että kansallisvaltion itsenäisyys turvataan, puolue korostaa myös globaalia vastuuta

muista kansoista ja ympäristöstä. Samankaltainen Vareksen näkemyksen mukainen kulmakivi suomalaisessa liberalismissa on nähtävissä myös seuraavassa lainauksessa:

Kokoomuksen aatetta määrittelevät lähiyhteisön vastuun korostaminen, ihmisen eettisen arvopohjan ja pohdinnan tukeminen sekä isänmaanrakkaus yhdistettynä aktiiviseen kansainvälistymiseen ja globaaliin vastuullisuuteen (2006, 2).

Lainauksessa vedotaan yksilön vastuuseen ympäristöään kohtaan, nostetaan esiin isänmaanrakkaus sekä aktiivisen maailmankansalaisen roolin omaksuminen. Ote näyttää konsensushakuiselta sekä puolueen liberalismin- että konservatiivisemmän kannattajakunnan suuntaan, vaikka onkin selkeästi enemmän kallellaan perinteiseen liberalismiin kuin konservatismiin.

Vuonna 2018 Kansallinen Kokoomus r.p. täytti 100 vuotta. Sen kunniaksi puolue uudisti periaateohjelmaansa viimeisimmän kerran. Sadan vuoden aikana on tapahtunut merkittäviä asioita niin puolueen kuin myös Suomen, Euroopan ja koko maailman historiassa. Puolueen toimintaympäristö on hyvin erilainen kuin puolueen perustamisvuotena. Vuoden 2018 periaateohjelma esittelee puolueen viimeisimmät periaatteelliset arvot ja aatteet, joiden mukaan se haluaa toimia jatkossa.

Vuoden 2018 periaateohjelman kappaleessa ”Aikaa kestävät ja ajassa elävät arvot”, kerrotaan kokoomuksen olevan Suomen vanhimman poliittisen liikkeen, Suomalaisen puolueen jatkaja. Suomalainen puolue oli konservatiivinen ja isänmaallinen liike, joka tunnetaan myös nimellä vanhasuomalaiset. Vuonna 2018 kokoomuksen isänmaallisuus näyttäytyy kuitenkin hyvin erilaiselta kuin Suomalaisen puolueen isänmaallisuus. Samanlaista kansallisuusaatteeseen nojaavaa ehdotonta isänmaallisuutta kaikilla elämän osa-alueille ei korosteta, vaan isänmaallisuus, joka ilmenee kiintymyksenä Suomea kohtaan, nähdään myönteisenä asiana:

Tämän päivän suomalaisuus on luonteeltaan avointa ja mukaan ottavaa. Isänmaallisuus, joka ilmenee kiintymyksenä kotimaahan, on myönteinen voima. Se vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja turvallisuuden tunnetta. Suomi pysyy rauhallisena, turvallisena ja vakaana yhteiskuntana, jos jokainen täällä asuva haluaa omalla panoksellaan rakentaa sitä kotimaanaan. Se vaatii kohtuullisuuden ja välittämisen arvojen hengen ylläpitämistä niin poliittisessa toiminnassa kuin kunkin omassa arkielämässä. (2018, 5.)

Lainauksessa ei ilmene millainen kiintymys isänmaata kohtaan on myönteistä. Käsite on laava ja moniulotteinen, minkä jokainen kansalainen varmasti tulkitsee omalla tavalla.

4.2 Perinteet kamppailussa

Aiemmassa luvussa tarkasteltiin isänmaallisuuden ja kansainvälisyyden suhdetta, joka on keskeinen eroavaisuus konservatismiin ja liberalismiin välillä. Näiden kahden ideologian keskeistä suhdetta kokoomuksen periaateohjelmissa pyrin tarkastelemaan laajemmin tässä alaluvussa, jossa keskityn analysoimaan periaateohjelmista nousevia perinteitä ja niiden merkitystä puolueelle. Perinteet ja niiden arvostus ovat keskeinen osa konservatiivista ideologiaa, kun taas liberalismissa perinteisiin ei nojata lainkaan vaan uskotaan yksilöiden vapauteen valita itselleen sopivimmat arvot elämälleen.

Vuonna 1918 Suomi oli juuri itsenäistynyt ja hallitusmuotokysymys oli kiistelty puheenaihe porvaripuolueiden välillä. Keskustelua käytiin siitä, tulisiko Suomen olla hallitusmuodoltaan monarkkinen vai tasavaltainen. Kokoomus, joka muodostui jakaantuneesta Suomalaisesta puolueesta, oli myötämielinen ja sovitteleva Venäjää kohtaan ja kannatti monarkiaa Suomen hallitusmuodoksi. Uudessa tilanteessa auktoriteetin merkitystä korostettiin ja uskottiin kuninkaan olevan vahvan kansakunnan kannalta paras mahdollinen vaihtoehto johtajaksi:

Samalla kuin kokous hallitusmuotokysymyksessä asettuu eduskuntaryhmäin tekemän sopimuksen kannalle, kokous katsoo, että se ehdotus perustuslaillisesti monarkiseksi hallitusmuodoksi, jonka eduskunta viimeksi oli hyväksynyt lepäämään ensimmäisiin uusien vaalien jälestä kokoontuviin valtiopäiviin, takaa sekä lujan ja todella vapaan valtiojärjestyksen että kansan pysyvän tahdon toteutumisen valtioelämässä (1918, 1).

Kokoomukselle monarkia oli ensisijainen toive hallitusmuotokysymyksessä ja puolue toivoi vastaitsenäistyneelle maalle vahvaa johtajaa. Suvanto (1994, 220) tarkastelee hallitusmuotokysymystä ideologisesti ja toteaa kuningaskunnan olleen puolueelle ehdottomasti sopivin vaihtoehto. Konservatismiin aatteellinen perusta on lujassa valtiossa, jonka yksi keskeinen instituutio on monarkia. Kuninkaan katsottiin pystyvän parhaiten takaamaan historiallisen jatkuvuuden periaatteen. Kuningashaaveen kuitenkin kaaduttua melko nopeasti, kokoomuksen täytyi muotoilla kantansa hallitusmuodosta uudelleen. Vaikka hallitusmuodossa päädyttiin tasavaltaan, onnistui oikeisto saamaan varsin laajat presidentin valtaoikeudet kirjattua osaksi hallitusmuotoa. Poliittinen liberalismi näkee, että jokaisella yksilöllä on yhteiskunnassa vapaus kyseenalaistaa poliittinen auktoriteetti. Valtiota ei nähdä muuttumattomana tai automaattisesti luonnollisena järjestelmänä, vaan aina ihmisten luomana instituutiona, jota on mahdollista muokata ja muuttaa. (Patomäki, 2007, 24.)

Siinä missä kansallisuusaate ja isänmaallisuus luovat perustan konservatiivisille arvoille, on perinteillä ja niiden vaalimisella lujittava rooli ideologian toteutumisen kannalta. Heywoodin (2012, 68) mukaan perinteeseen nojataan usein siksi, että kyseisten arvojen, tapojen, instituutioiden sekä rakenteiden katsotaan olevan ”ajan testaamia” ja näin ollen hyväksi todettuja. Myös Rantala (1960, 65) jakaa Heywoodin ajatuksen arvojen kestävydestä. Rantalan mukaan konservatiivit vaalivat kansallisia, sivistyksellisiä ja uskonnollisia tapoja, periaatteita ja laitoksia, sillä niiden katsotaan olevan perintöä aiemmilta sukupolvilta ja ovat näin osoittaneet kestävyytensä ja toimivuutensa arvojen välisessä kamppailussa. Vuonna 1921 kokoomus toteaa periaateohjelmassaan:

Puolue tahtoo säilyttää sen, mitä kansamme on aikaisemmilta sukupolvilta arvokasta perinyt, niin kuin kansan uskonnon, tervehenkisen perhe-elämän, elinvoimaisen talonpoikaisviljelyn ja säästäväisyyden (1921, 1).

Lainauksen mukaan kansalaiset ovat ikään kuin perineet ne arvot, joita kokoomus kannattaa. Koska kyseiset arvot ja tavat ovat menneiden sukupolvien testaamia, ovat ne poikkeuksetta hyväksi todettuja ja kyseenalaistamatta kannattamisen arvoisia. Isänmaallinen kansalainen pyrki toimissaan näiden arvojen ja tapojen vaalimiseen, eikä kyseenalaistaisi niitä tai niiden merkitystä ja arvoa itsessään.

Siinä missä perinteitä kunnioitetaan niiden kestävän luonteen vuoksi, konservatiivit puolustavat myös niiden kansaa yhdistävää voimaa. Heywoodin (2012, 68) mukaan perinteet toimivat linkkinä aiempien sukupolvien välillä, luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja varmuutta tulevaisuudesta. Muutokset ja radikaalit uudistukset taas toisivat mukanaan epävarmuutta tulevasta. Suomen ollessa vastaitsenäistynyt ja nuorena puolueena kokoomus ei ole valmis ottamaan riskiä yhteiskunnan horjumisesta ja epävakauksesta:

Oikeusjärjestystä on voimakkaasti suojeltava. Valtion- ja yhteiskunnanvastaista yllytystä on vastustettava sekä vakaumuksen että lain keinoin. (1921, 1.)

Puolueen alkuvuosia leimasi Suomen itsenäistyminen ja sen mukana tullut kielikysymys sekä kiista hallitusmuodosta. Sisällissota toi mukanaan kahtia jakaantuneen kansan, jota kokoomus pyrki yhtenäistämään. Puolueella oli myös omat sisäiset haasteensa, koska se oli syntynyt sekä Suomalaisen puolueen, että nuorsuomalaisuuden piirteistä. Suomalaiselta puolueelta kokoomus peri runsaasti konservatiivisia piirteitä kuten perinteiden kunnioittamisen, kansallisuusaatteen, yksityisomistuksen sekä sosialististen aatteiden vastustamisen. Nuorsuomalaisilta kokoomus otti vaikutteita myös vapaamielisimmistä

aatteista. Se, ettei kokoomuksella ollut varsinaisesti yhtä puoluetta esikuvanaan, teki se puolueesta ikään kuin näiden kahden synteisin. (Rantala, 1960, 15.)

Lähtökohdat puolueen perustamisella olivat snellmannilaisessa sosiaalireformissa, joka kannatti yhteiskunnan heikommassa asemassa olevien olojen parantamista ja uskoi näin vahvistavansa myös valtiota. Sosiaalireformisimi näkyi esimerkiksi vuoden 1919 ohjelmassa puolueen vaatiessa verouudistuksia toteamalla: “vähävaraisia kansanluokkia rasitetaan niin vähän kuin mahdollista, samalla kuin varakkaiden kansanluokkien ylellisyystavarat pannaan tehokkaan verotuksen alaisiksi” (1919, 3).

Vuonna 1921 muotoiltiin puolueen periaatteet, jotka pysyivät lähes muuttumattomina aina vuoteen 1957 saakka, jolloin periaateohjelma koki melko perusteellisen uudistamisen. Vuoden 1921 ohjelmassa puolue otti kuitenkin askeleen oikealle ja aatesuunta muuttui sosiaalireformista selkeästi konservatiivisemmaksi. Aiemmin yleiset periaatteet ja tavoitteet olivat kulminoituneet kansallishengen lujittamiseen ja isänmaallisuuteen, mutta vuoden 1921 ohjelman yleisiin periaatteisiin lisättiin muun muassa arvostus perhettä ja kotia kohtaan, uskonnon merkityksen korostus sekä moraalisten arvojen ylläpitäminen, jolloin puolueesta tuli selkeästi konservatiivinen. (Rantala, 1960, 16; Lehtinen, 1996, 44.)

Vuoden 1951 tappiollisten eduskuntavaalien jälkeen halukkuus uudistua perusteellisesti puolueena sai kannatusta (Salokorpi & Waronen, 1989, 13). Vuonna 1957 puoluekokouksessa hyväksytty periaateohjelma oli edeltäjiään huomattavasti laajempi esitys puolueen arvoista ja aatemaailmasta. Periaatteiden uudistamisen lähtökohtana oli tavoite saada ohjelma vastaamaan omaa aikaansa (Rantala, 1960, 16). Puolueen pääperiaatteet pysyivät silti pääosin muuttumattomina ja konservatismi säilyi aatteena vahvasti mukana, vaikkei sitä kokoomukselle ominaiseen tapaan mainitakaan. Ohjelmaan lisättiin kuitenkin muutamia uusia periaatteita kuten yksilön vapaus, ”kansankapitalismi” sekä sosiaalinen markkinatalous. Rantasen mukaan kokoomus siirtyi vapaamielisempään sekä kehitysmuonteisempään suuntaan omaksuessaan niin sanotun “uuskonservatiivisen” suunnan. Joidenkin arvioiden mukaan puolueen aatemaailmaan tuli jopa liberaaleja vaikutteita, mutta siitä ei Lehtisen mukaan kuitenkaan ollut kyse. (1996, 60). Uuden ohjelman konservatismia nimitettiin “dynaamiseksi konservatismiksi” (Lehtinen, 1996, 55; Salokorpi & Waronen, 1989, 13). Kutsuttaessa konservatismia dynaamiseksi haluttiin lujittaa mielikuvaa siitä, että puolue oli uudistusmielinen eikä konservatismia nähtäisi niin

taantumuksellisena tai paikallaan pysyvänä. Haluttiin osoittaa, että puolue on ajan hermolla ja valmis edistämään yhteiskunnan kehitystä.

Vaikka puolue yritti näyttäytyä enemmän muutosorientoituneena ja uudistusmielisempänä puolueena kuin aiemmin, on vuoden 1957 periaateohjelmassa edelleen paljon mukana konservatiiveille perustavanlaatuisia arvoja ja periaatteita. Valtiovallan asemaa haluttiin kasvattaa ja valtion instituutioiden arvostus sekä asema säilyttää kunniakkaana ja vahvana:

Valtiovallan on lujitettava yhteiskuntaa ja kansanvaltaista valtiojärjestystä, huolehdittava kansakunnan eheyttämisestä, kehitettävä henkistä ja aineellista sivistystä sekä valvottava lakien kunnioittamista, oikeusturvaa ja tuomioistuinten riippumattomuutta (1957, 1).

Ohjelmasta on luettavissa esiin konservatismiin perusarvojen kunnioitus ja korostus. Kokoomus haluaa vahvistaa perinteisten arvojen kuten kodin ja perheen, uskonnon ja moraalisten arvojen arvostusta ja merkitystä kansalaisten elämässä. Arvot mainitaan ohjelman johdantokappaleessa ja niille annetaan omat luvut myöhemmin ohjelmassa.

Kodilla ja perheellä on yksilön elämäkatsomuksen muovaajana ja vastuuntunnon kehittäjänä perustava merkitys, minkä vuoksi kodin asemaa yhteiskunnassa on vahvistettava. Kristillinen ajatustapa ja siveelliset elämänarvot sekä kansalliset perinteet muodostavat perustan, jonka varaan yksityiset kansalaiset että koko Suomen kansa voivat turvallisesti rakentaa elämänsä. (1957, 1.)

Vares (2012, 29) toteaa kaikilla konservatiivisilla liikkeillä olevan melko yhteneväinen konsensus tiettyjen perusarvojen vaalimisesta. Kaikki konservatiiviset liikkeet jossain määrin korostavat perintäistä kolmea perusarvoa koti, uskonto ja isänmaa. Liikkeet kunnioittavat traditioita ja suhtautuvat varauksella sellaisiin kehityssuuntiin, jotka voisivat vahingoittaa näiden perusarvojen merkitystä yhteiskunnassa tai näyttäytyä muuten jostain syystä ”luonnottomilta”.

Uskonto kuuluu olennaisena osana konservatiiviseen ajatusmalliin. Lehtisen (1996, 13) mukaan konservatiivinen aateperinne nojaa nimenomaan kristinuskoon ja se asetetaan muiden uskontojen yläpuolelle, vaikka uskonnonvapautta kannatetaankin periaatteen tasolla. Uskonnolla on Lehtisen mukaan kolmenlainen ulottuvuus ja merkitys konservatismeissa. Ensinnäkin se on usko itsessään kaikkivaltiaaseen jumalaan kristinopin ja raamatun mukaisesti. Toisekseen se on uskonnollisten arvojen kunnioittamista, joita edellytetään kaikilta kansalaisilta uskonnosta riippumatta, eikä jumalanpilkkua sallita keneltäkään. Kolmanneksi uskonto saa merkityksen myös moraalisten ja siveellisten arvojen

ylläpitäjänä yhteiskunnassa. Lehtisen määritelmä kristinuskon ja kirkon merkityksestä nousee esiin vuoden 1957 periaateohjelmasta, jossa uskonnolle ja kirkolle on kirjattu oma kappale:

Siveelliset elämänarvot on pidettävä kunniassa ja tuettava kansamme keskuudessa tapahtuvaa kristillistä työtä. Siten lujitetaan yhteiskunnan henkistä perustaa, edistetään kansan eheytymistä ja lisätään sosiaalista vastuuntuntoa. Kirkkoa on tuettava sen pyrkimyksissä sopeuttaa toimintansa yhteiskunnassa tapahtuvaan kehitykseen. (1957, 7–8.)

Uskonto ja kirkko nähdään konservatismissa siveellisen toiminnan ja moraalin lähtökohtana kaikelle toiminnalle, mutta myös perheelle annetaan suuri merkitys yhteiskuntaa ylläpitävänä voimana ja instituutiona. Perheen katsotaan rakentavan yhteiskunnan kivijalan ja se muodostaa yhteiskunnan tärkeimmän keskuksen, jossa eri sukupolvet keskustelevat ja ovat yhteydessä toisiinsa (Lehtinen, 1996, 14). Kristinuskon mukaisesti perheen muodostavat avioliitossa olevat mies ja nainen sekä heidän lapsensa. Koti saa myös oman merkityksensä konservatismissa: se on paikka missä perhe-elämää ylläpidetään ja turvataan.

Konservatismissa perinteinen perhe pyritään turvaamaan instituutiona ja se saa merkityksensä kasvatusyhteisönä ja moraalisten arvojen säilyttäjänä. Kokoomuksen periaateohjelmassa perhe-elämää pyritään turvaamaan nimenomaan kodin kautta. Puolue kannustaa politiikassaan siihen, että perheellä olisi oma koti mahdollistamalla sen myönteisellä verotus- ja asuntopolitiikalla:

Kodilla on ratkaiseva osuus yhteiskunnan perusteiden vahvistajana ja tärkeä vastuu tulevien sukupolvien kasvattajana. Myönteisin verotus-, asunto- ja väestöpoliittisin keinoin on tuettava kodin perustamista ja tyydyttävän asunnon hankkimista sekä tasoitettava suuriperheisyydestä aiheutuvia kustannuksia. (1957, 6.)

Myös perheen äideille halutaan tarjota helpotuksia ja kotona tapahtuvaa kotityölle halutaan antaa enemmän arvostusta. Perinteiseen konservatiiviseen arvomaailmaan ajatellaan liittyvän, että äiti on automaattisesti se henkilö, joka kotia ja lapsia ensisijaisesti hoitaa ja kasvattaa:

Perheen äidin työtä on helpotettava. Kodin piirissä tapahtuvalla kasvatuksella ja taloudellisella valistuksella on huomattava merkitys. (1957, 7.)

Perhe nähdään kasvatuksellisesti merkittävänä instituutiona ja sitä pidetään koko yhteiskunnan perustana. Sivistyksen merkitystä peräänkuuluttava puolue ei kuitenkaan sivuuta koulutusjärjestelmän merkitystä yhteiskunnassa. Koululaitokselle ja sivistykselle

annetaan ohjelmassa paljon tilaa ja todetaan kansallisen sivistyksen olevan ”pienen kansan olemassaolon elinehto” (1957, 7). Perheen lisäksi myös koululaitoksen katsotaan olevan vastuussa lasten ja nuorten kasvatuksesta. Koululaitos ei kuitenkaan ole riippumaton tai irrallinen uskonnosta, vaan koululaitoksen tarjoaman kasvatuksen tulee olla ”hengeltään kristillistä” (1957, 7). Koululaitokselle annetaan suuri vastuu suomalaisten nuorten kasvatuksessa ja se liitetään myös isänmaallisen kansallishengen kasvattamiseen:

Sen tulee valaista suomalaisen yhteiskunnan ja kansanvallan perusolemusta sekä herättää nuorisossa isänmaallista mieltä (1957, 7).

Lehtisen (1996, 71) mukaan 1970-luvulle tultaessa konservatiivisten puolueiden yleisenä tavoitteena Länsi-Euroopassa oli laajentaa kannattajakuntaansa ja vahvistaa poliittista vaikutusvaltaansa. Tähän pyrittiin omaksumalla joitakin liberaalin aateperinteen arvoja, tavoitteena haalia kannattajia myös liberaaleista puolueista, jotta puolueilla olisi suurempi vaikutusvalta sosialistipuolueita vastaan. Lehtisen mukaan tämä Euroopassa tapahtunut konservatiivipuolueiden valmius omaksua myös liberaaleja arvoja oli merkki Kirchheimerin ilmiöstä, jossa puolue on valmis luopumaan ideologiastaan kasvattaakseen kannattajakuntaansa. Kokoomuksen vuoden 1970 periaateohjelmaudistuksen tarkoituksena oli kannattajakunnan lisäämisen ohella myös aatteellisen perustan muuttaminen. Puolue ei halunnut enää leimautua tiukasti konservatiiviseksi puolueeksi, vaan puoluetta alettiin kutsuaan maltilliseksi oikeistoksi tai keskustaoikeistoksi (Lehtinen, 1996, 71). Vareksen (2012, 29) mukaan konservatismiin leimaa pyritään usein häivyttämään kuvailemalla liikettä tai puoluetta esimerkiksi termeillä dynaaminen, keskustaoikeistolainen, maltillinen tai moderni.

Uudistuksessa pyrittiin sopeuttamaan liberalismi ja konservatismi yhteen niin, että molempien aatteiden kannattajat puolueessa olisivat tyytyväisiä. Tästä huolimatta perustana oli silti konservatiivinen yleisnäkemys, eikä yhteiskuntaa kannattelevien perinteisten arvojen kunnioittamisesta luovuttu.

Yksilön kehityksen ja yhteiskunnallisen sopeutumisen kannalta perhe on keskeisessä asemassa (1970, 2).

Mielenkiintoista vuoden 1970 periaateohjelmassa on, ettei perheelle anneta samanlaista painoarvoa merkittävänä yhteiskuntaa ylläpitävänä instituutiona kuin edeltävässä periaateohjelmassa. Vaikka perhe nähdään edelleen keskeisessä roolissa, on sen merkitys yksilöille ja yhteiskunnalle muuttunut. Perheellä on suuri vastuu yksilön kasvamisen ja

kehityksen kannalta, mutta samanlaista kodin merkityksen korostamista ei ohjelmassa enää ole verrattuna aiempaan ohjelmaan.

Kuten edellä todettu kristinuskoon nojaaminen ja sen korostaminen konservatiivisessa ideologiassa on aina ollut merkittävä. Vuonna 1970 kokoomus toteaa kristinuskon merkityksen ja puolueen arvopohjan sekä aatteen perustuvan kristilliseen maailmankatsomukseen ja elämäntapaan. Ohjelmassa ei haluttu kuitenkaan olla täysin ehdottomia, joten moniarvoisuus ja muiden kansojen kulttuurit tuotiin esiin ja todettiin puolueen arvojen olevan avoinna myös muille kulttuureille ja kansoille.

Kokoomuksen käsityksen mukaan suomalainen yhteiskunta on erilaisten kulttuuripiirteiden kokooja kokonaiskulttuurin luoja. – Jokaisen ihmisen tulee saada vapaasti valita uskonnolliset käsityksensä. – Kokoomus arvostaa sitä kristillistä perinnettä ja vakaumusta, joka oleellisella tavalla liittyy suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen. (1970, 3.)

Vareksen (2002, 13) mukaan suomalaisen liberalismien perinteeseen on aina kuulunut vahvasti uskonnollinen suvaitsevaisuus. Kaikille yksilöille halutaan turvata mahdollisuus ja oikeus uskonnonvapauteen. Liberaalit hakevat lähtökohtaisesti perustaa yhteiskunnalliselle ja sosiaaliselle moraalille jostain muualta kuin uskonnosta ja kritisoivat usein uskonnon ja kirkon vanhoillisuutta. Erityisesti suomalaisessa liberalismissa korostuu Vareksen mukaan pyrkimys radikaaliin ja uudistuvaan kulttuurinäkemykseen, jonka tarkoituksena on viedä yhteiskuntaa modernimpaan suuntaan. Lainauksesta voi lukea esiin kummankin ideologian peruspiirteitä, joka vahvistaa Lehtisen väitettä siitä, että puolue pyrki vuoden 1970 ohjelmassa haalimaan kannattajia niin liberaalien kuin konservatiivien piireistä.

Vuonna 1981 puolueen pyrkimys moniarvoiseen ja suvaitsevaan ilmapiiriin kaikkien kansojen, kulttuurien ja arvojen kesken näkyy selvästi aiempaa ohjelmauudistusta selkeämmin:

Humanismi, klassinen sivistys, kristinuskko, porvaris- ja talonpoikainen kulttuuri sekä työväenkulttuuri muodostavat olennaisen perustan rikkaalle kulttuuriperinteelle. Tältä perustalta on pyrittävä jatkuvasti luomaan uutta, osakulttuureista koostuvaa suomalaiskansallista kulttuuria, jossa myös kansainvälisen vuorovaikutuksen myönteiset piirteet on voitava soveltaen hyödyntää. Kielellisten ja kansallisten vähemmistöjemme mahdollisuudet säilyttää ja kehittää kulttuurejaan on turvattava. (1981, 2.)

Puolueen näkemys siitä, mistä suomalainen kansallinen kulttuuriperinne on muodostunut herättää mielenkiintoa, koska ohjelmassa ei luetella perinteisiä konservatiivisia arvoja ja

aatteita, vaan lainauksessa mainitaan esimerkiksi humanismi ja työväenkulttuuri suomalaisen kulttuuriperinteen pohjana. Huomionarvoista on myös, että puolue kehottaa muovaamaan ja kehittämään vallitsevaa kulttuuriperintöä. Samaan aikaan puolue puhuu suomalaiskansallisesta kulttuurisesta perinteestä, jota pyritään moniarvoistamaan kansainvälistä vuorovaikutusta kasvattamalla sekä osakulttuurien arvoja omaksumalla. Aatteellisesta näkökulmasta katsoen lainaus on ristiriitainen, sillä konservatiivinen kansallisuusaate perustaa kansallisen kulttuurin homogeeniseen kansaan, joka jakaa esimerkiksi yhteisen kulttuurin, kielen ja tavat. Liberalismi taas pyrkii kannustamaan yhteiskuntaa kehittymään moniarvoiseen, yksilöllisistä valinnoista koostuvaan arvopohjaan ja monikulttuurisiin tapoihin. Lainauksesta ei käy ilmi millaista kulttuuriperinteen luomista puolue kannattaa. Liberaalin aateperinteen mukaisesti lainausta voidaan pitää kehotuksena omaksua yksilönvapaus ihmisen arvoissa ja periaatteissa sekä niiden mukaisen kulttuuriperinteen vaalimista ja kehittämistä.

Kasvatuksessa tunnustetaan edelleen kodin merkitys, jonka tehtävänä on opettaa eteenpäin perheen omaksuma arvomaailma ja vaalia sitä: ”Kasvatuksessa ja koulutuksessa on otettava huomioon kodin merkitys arvomaailman ja kasvatuspohjan antajana” (1981, 2). Kasvatuksen tavoitteet ovat kuitenkin muuttuneet ja puolue kannustaa kristillisten ja siveellisten arvojen sijasta sosiaaliseen kasvatukseen sekä kriittisyyden omaksumiseen: ”Kokoomus pitää yksilöllisyyden, sosiaalisuuden, luovuuden, suvaitsevaisuuden, aktiivisuuden, kriittisyyden ja aatteellisuuden edistämistä arvostettavina kasvatustavoitteina.” (1981, 2).

Kristinuskoa ja kristillisyyttä ei ole ohjelmassa unohdettu, vaan kokoomus kannustaa kristillisyyteen nojaavan arvomaailman omaksumiseen ja toteaa arvostavansa kristillisyyteen perustuvaa eettistä arvomaailmaa: ”Kokoomus arvostaa kristillisyyteen perustuvaa eettistä arvomaailmaa.” (1981, 2). Kirkkoa instituutiona tai kristinuskoa ihmisen arvomaailman perustana ei nosteta samalla tavalla jalustalla kuin aiemmissa ohjelmissa. Kristillisyyttä nähdään enemmän etiikan näkökulmasta kuin vaateena sisällyttää uskonto perustuvanlaatuisiksi tekijäksi kansakunnan arvomaailmassa. Kirkon kasvatuksellista aspektia ei myöskään korosteta samalla tavalla kuin aiemmissa ohjelmissa.

Moniarvoisen yhteiskunnan kehittämistä ja laajentamista vaaditaan entistä kiivaammin vuonna 1993. Moniarvoisuuden, tasa-arvon ja henkisen kasvun kehittämisen rinnalle ohjelmasta nousee vahvasti ympäristön suojelun tärkeys esiin. Kokoomus jopa linjaa

tärkeimmäksi arvokseen ”elämän edellytysten turvaamisen” (1993, 2) nimenomaan ympäristönsuojelullisesta näkökulmasta. Lehtisen (1996, 131) mukaan puolueen vaatimus ympäristönsuojeluun nojautuvasta elämän edellytysten turvaamisesta on ristiriidassa puolueen muiden tavoitteiden kanssa, koska näin ollen kaikki muut arvot ovat Lehtisen mukaan väistämättä alisteisia ympäristönsuojelulle.

Moniarvoisuuden ja tasa-arvon merkitystä pyritään lisäämään puolueen kannattajien keskuudessa tunnustamalla sukupuoliroolien olemassaolo sekä miesten naisten välisen tasa-arvon tärkeys:

Sukupuolirollit ovat rajoittava tekijä naisten ja miesten tehdessä elämäntapavalintojaan. Yksilöllisyyden toteuttamiseksi on kahlitsevia rooli-odotuksia purettava. Kehitämme tasa-arvoa heikommassa asemassa olevaa suositamalla. (1993, 3.)

Lainauksessa todetaan sukupuoliroolien ja epätasa-arvoisten odotusten olemassaolo, mutta konkreettisia ehdotuksia niiden purkamiseen tai poistamiseen ei ohjelmassa anneta. Periaateohjelmassa ei puhuta naisten ja miesten välisestä epätasa-arvosta työelämässä tai kodinhoidossa, vaan todetaan vallan epätasa-arvoisesta jakautumisesta esimerkiksi valtiollisessa päätöksenteossa: ”mies- ja naisrooli-odotukset rajoittavat edelleen tasaveroista osallistumista vallankäyttöön” (1993, 8). Alun perin perinteisiä konservatiivisia arvoja vaalineelle puolueelle on huomionarvoista, että puolue julkilausuu sukupuolten välisen epätasa-arvon ja haluaa purkaa niitä kehittääkseen moniarvoista ja kansanvaltaista yhteiskuntaa: ”naiselle ja miehelle on turvattu yhtäläiset osallistumismahdollisuudet” (1993, 2).

Perheen vaikutus yksilön kehityksessä nähdään edelleen merkittävässä roolissa. Perhettä ei kuitenkaan kuvata sen perinteisimmässä merkityksessä, jossa perheen katsotaan koostuvan isästä, äidistä ja heidän yhteisistä lapsistaan, vaan perhe-käsitteelle annetaan enemmän tilaa toteamalla: ”Läheiset ihmissuhteet, koti ja perhe eri muodoissaan ovat yksilön tunne-elämän kehittymisen kannalta keskeisessä asemassa” (1993, 4) Puolueen perhekäsitys on laajentunut ja ainakin periaatteen tasolla muunlaiset perhekokoonpanot ovat hyväksyttäviä puolueelle. Moniarvoisuus näkyy myös seuraavassa lainauksessa:

Suomalaisuudelle ominainen elämänmuoto muodostuu rikkaista kulttuurivirtauksista, jotka kehittyvät ja monipuolistuvat kanssakäymisen lisääntyessä. Tälle perustalle luodaan jatkuvasti uutta vuorovaikutukseen

pohjautuvaa moniarvoista perinnettä. Kielellisillä ja kansallisilla vähemmistöillä tulee olla mahdollisuudet säilyttää ja kehittää kulttuuriaan. (1993, 2.)

Moniarvoisuutta, uusia kulttuurillisia vaikutteita ja lisääntyvää kulttuurien välistä viestintää kannustetaan harjoittamaan. Puolue toteaa *suomalaisille ominaisen elämänmuodon* muodostuvan kyseisistä tekijöistä. Suomalaiset nähdään homogeenisenä yhtenäisenä kansana, jolla katsotaan olevan yksi ja sama tapa toteuttaa kulttuuriaan ja aatteitaan. Samaan aikaan todetaan, että suomalaisten yhteisesti jakama kulttuuriperintö muodostuu lukuisista muista virtauksista. Suomalaiset nähdään yhtenäisenä kansana, mutta kansalliset vähemmistöryhmät kuten saamelaiset ja suomenruotsalaiset näyttävät muodostavan oman ryhmänsä, eivätkä he näin ollen näytä kuuluvan *suomalaisiin*.

Vuonna 2006 kokoomus linjaa yleiset periaatteensa *kokoomusaatteeksi*. Kokoomusaate kulminoituu puolueen mukaan vapauteen, vastuuseen, demokratiaan, mahdollisuuksien tasa-arvoon, sivistykseen, suvaitsevaisuuteen sekä välittämiseen (2006, 2). Vapaus ja sen korostaminen on liberalismiin avainkäsite, jota kaikki liberaalit aatesuunnat korostavat ja pitävät sitä aatteen ydinkäsitteenä. Myös muut kokoomusaatteen perusarvot voidaan nähdä varsin liberaaliseen ideologiaan nojaavina, kuten suvaitsevaisuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo.

Käsitteenä mahdollisuuksien tasa-arvo on mielenkiintoinen tarkastelukohta, koska puolue käsittää sillä yksilöiden yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen lähtökohdan toteuttaa itseään ja omia intressejään. Yksilön vastuu näkyy kuitenkin puolueen aatteessa siinä mielessä, että jää yksilön omien kykyjen ja taitojen varaan valita, mitä he tekevät mahdollisuuksien tasa-arvolla. Puolue uskoo siihen, että tarjotessaan yksilöille yhteiskunnallisesti samat lähtökohdat elämään kuten koulutuksen ja vähimmäismääräisen sosiaaliturvan, on yksilöistä itsestään kiinni, ketkä kykenevät hyödyntämään lähtökohdat parhaiten: ”Yhteiskunnan tulee taata kansalaisille tasa-arvoiset lähtökohdat ja elämän perusedellytykset” (2006, 4).

Kokoomusaate kulminoituu puolueen mukaan suomalaisen perinteen turvaamiseen ja perittyjen arvojen vaalimiseen. Toteamus on mielenkiintoinen ottaen huomioon vuoden 1993 periaateohjelman tarkastelussa nousseen huomion, jonka mukaan puolue totesi suomalaisen kulttuuriperinteen muodostuvan rikkaista kulttuurivirtauksista ja moniarvoisesta kansainvälisestä vuorovaikutuksesta. Vuoden 1993 periaateohjelmassa ei korosteta lainkaan aiempien sukupolvien mukana tulevaa perinnettä tai perittyjä arvoja. Vuonna 2006 puolue näyttää palaavan hieman konservatiiviselle juurille:

Tahdomme säilyttää sen perinteisen ja arvokkaan henkisen, hengellisen ja aineellisen pääoman, jonka edeltävät sukupolvet ovat meille jättäneet. Se tarkoittaa myös hiljaisen tiedon eli sanattoman tai kirjoittamattoman tietotaidon, perinteen ja osaamisen vaalimista sekä siirtämistä seuraaville sukupolville. (2006, 2.)

Samassa kappaleessa kristinusko nostetaan uudelleen periaateohjelmaan ja sen perinnettä halutaan kunnioittaa. Kristinuskon perinne nähdään enemmän etiikan näkökulmasta kuin kirkon ylistämisestä yhteiskunnallisena instituutiona, joka olisi perustana koko kansakunnan moraalille: ”Kristillinen etiikka ja arvopohja ovat tärkeä osa tätä suomalaista kulttuuriperintöä” (2006, 2). Perinteistä konservatiiviseen ideologiaan nojaavaa kieltä voidaan huomata myös toisesta lainauksesta, jossa puolue pyrkii määrittelemään tarkemmin suomalaista kulttuuria ja sitä mistä se koostuu:

Tavoitteenamme on kansallisen perinnön, Suomen kielten ja kulttuurien vaaliminen ja tukeminen, koko kansan osaamis- ja sivistystasosta huolehtiminen sekä työn ja yrittäjyyden edistäminen (2006, 2).

Kansalliseen perinteeseen näyttää kuuluvan ainakin Suomen kielen asema sekä tietty sivistystaso. Muita piirteitä, joita puolue liittää kuuluvaksi kansalliseen perintöön, ei lainauksessa tuoda esiin. Ohjelmassa todetaan kansallisen perinnön, kielen ja kulttuurin arvo, mutta myös monikulttuurisuudelle annetaan tilaa ja sitä halutaan edistää. Puolueen mukaan yksilön tuntiessa oman arvomaailmansa lähtökohdat ja omalle henkilökohtaiselle elämälleen tärkeät arvot ja aatteet voi moniarvoisuus aidosti toteutua yhteiskunnassa: ”moniarvoisuuden lähtökohta on oman arvomaailman tunteminen ja kunnioitus muiden arvoja kohtaan. Moniarvoisuus on ihmisten erilaisuuden arvostamista.” (2006, 6).

Moniarvoisuuden kunnioittaminen näkyy myös kokoomuksen suhtautumisessa perheisiin ja kotiin. Aiemmin kotia on korostettu yksilön moraalisen itsetunnon kasvattajana ja se on nähty hyvin perinteisenä instituutiona. Vuonna 1993 perhekäsité oli laajentunut koskemaan myös monimuotoisempaa perhekäsitettä, mutta se tunnustetaan vielä selkeämmin vuoden 2006 periaateohjelmassa:

Arvostamme monimuotoista perhe-elämää, perhettä ja vanhemmuutta. Yhteiskunnan tulee järjestää palvelut ottaen huomioon erilaisten perheiden tarpeet. - - Ikääntyvien ja yksinasuvien määrän lisääntyessä on tärkeää, että näiden kotien erityispiirteet huomioidaan yhteiskuntaa kehitettäessä. (2006, 7.)

Perhe-elämää ei muussa kuin sen perinteisessä merkityksessä ole kokoomuksen ohjelmissa aiemmin mainittu. Huomionarvoista on, että ohjelmassa huomioidaan vahvemmin

esimerkiksi yksinasuvien taloudet ja muunlaiset perhe-elämän tavat. Myös vanhemmuuden eri muodot otetaan huomioon, vaikka puolue ei mainitse tarkoitetaanko sillä yksinhuoltajaperheitä, uusperheitä, samaa sukupuolta olevien suhdetta, adoptioperheitä ja niin edelleen.

Monikulttuurisuus nähdään yhteiskuntaa eteenpäin vievänä asiana ja sen asemaa yhteiskunnassa halutaan kasvattaa:

Haluamme edistää kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja vastustamme syrjintää ja rasismia sen kaikissa muodoissa. Aidon monikulttuurisuuden toteutuminen edellyttää suvaitsevaisuutta kaikilta osapuolilta. Monikulttuurisuus on rikkaus, joka omalta osaltaan kehittää yhteiskuntaa. Suomalaisen ja eurooppalaisen kulttuurin sekä kristillisen perinteen tunteminen ja ymmärtäminen avaavat mahdollisuuden aitoon vuorovaikutukseen maassamme. (2006, 6.)

Suomalaista kulttuuriperinnettä, kieltä ja tapoja halutaan vaalia, mutta samaan aikaan pyritään kasvattamaan monikulttuurisuutta ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta yhteiskunnassa. Monikulttuurisuuden lisääminen ja muiden kulttuurien tunteminen nähdään suomalaiselle kulttuuriperinnölle myönteisenä asiana.

Satavuotisjuhluvuotenaan kokoomus kertoo olevansa moniarvoinen poliittinen liike, joka toivottaa mukaan kaikki kehittämään suomalaista yhteiskuntaa, jotka jakavat periaateohjelmassa kerrotut tavoitteet ja periaatteet (2018, 1). Puolue vaalii suomalaisen yhteiskunnan arvoja ja haluaa tarjota kaikille kansalaisille laajat ja yhtenäiset mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa. Kokoomus kertoo kokoomusaatteen aina olleen laaja-alainen. Aatteen eri suuntausten painotukset ovat vaihdelleen ajan hengen mukaisesti. Läpi puolueen historian aate on puolueen mukaan ollut yhdistelmä ihmislähtöisyyttä, yksilön vapauden korostamista, perinteiden kunnioittamista sekä vastuun kantamista itsestä ja muista. Puolue kuvailee itseään maltillisena oikeistona, sinivihreänä, sivistysporvarina ja vastuullisena uudistusmielisenä puolueena. Vareksen (2012, 29) mukaan tämänkaltaisten adjektiivien käyttö nähdään usein konservatiivisten liikkeiden pyrkimyksenä häivyttää konservatismiin leimaa kannattajien keskuudessa.

Vuonna 2018 puolueen arvoissa on luettavissa monia niin konservatismiin kuin liberalismiinkin nojaavia arvoja ja tapoja. Puolue toteaa ettei: ”halua kadottaa vähääkään sitä arvokasta perintöä, jonka sata vuotta kokoomuslaista aatetyötä on kerryttänyt” (2018, 2). Konservatiivisen ideologian mukaisesti perinteisiä arvoja ja sukupolvien kerryttämää työtä tulee kunnioittaa, koska arvot ovat ajan testamia ja niin ikään hyväksi todettuja. Puolue

toteaa haluavansa kehittää suomalaista yhteiskuntaa kohti yhä vapaampaa ja avoimempaa yhteiskuntaa: ”Kokoomus haluaa kehittää Suomea vapaaseen, länsimaiseen yhteiskuntajärjestykseen perustavana avoimena yhteiskuntana, jossa yksilönvapaus ja ihmisoikeudet on turvattu” (2018, 2).

4.3 Yksilö yhteiskuntaa varten vai toisinpäin?

Tässä aluvuossa tarkastelen kokoomuksen periaateohjelmista nousevaa yksilön ja yhteisön välistä suhdetta toisiinsa. Kansallisuusaate, isänmaallisuus, tavat ja perinteet linkittyvät kaikki jossain määrin yksilöön ja yksilön toimiin. Yksilön ja yhteisön välisen suhteen tarkastelussa on mielenkiintoista kiinnittää huomiota siihen, millaista roolia yksilö on minäkin aikakautena esittänyt suhteessa valtioon ja sen eheyteen.

Konservatiiviseen ideologiaan kuuluu keskeisenä osana yhtenäinen kansallisvaltio, joka muodostuu kansallisuusaatteeseen ja isänmaallisuuteen nojaavasta kansakunnasta. Valtio muodostaa yksilöiden yläpuolella olevan kokonaisuuden, joka tarjoaa kansalaisille turvaa valtion ulkopuolelta tulevia uhkia vastaan ja takaa sisäisen sekä laillisen yhteiskuntajärjestelmän toteutumisen. Toisaalta kansalaisilla nähdään olevan myös velvollisuuksia ja vastuuta valtiota kohtaan. Konservatismeissa nähdään, että ainoastaan kansakunnaltaan eheä ja yhtenäinen valtio voi ratkaista yhteiskunnassa vallitsevat ristiriidat ja konfliktit (Lehtinen, 1996, 7).

Liberalismeissa yksilön ja yhteisön suhde toisiinsa nähdään hyvin erilaisena. Liberalismeissa aate lähtee ajatuksesta, että yhteiskunta muodostuu vapaista yksilöistä, eikä valtio ole niiden yläpuolella. Yhteiskunta nähdään keinona sekä resurssina toteuttaa yksilön vapauksia ja oikeuksia, sekä kehittää yksilön sosiaalista asemaa. Yksilöä velvoitetaan kuitenkin kantamaan vastuunsa suurempia kokonaisuuksia kohtaan. (Vares, 2002, 12.)

Konservatiivisen kansallisuusaatteen toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että kansa on yhtenäinen eikä yksilöiden henkilökohtaiset pyrkimykset ole ristiriidassa yhteiskunnan kokonaisedun kanssa. Jokaiselta kansalaiselta edellytetään lojaaliutta omaa isänmaataan sekä muita samaan kansakuntaan kuuluvia kansalaisia kohtaan. Kansakunta ja siihen liittyvät kansalaiset muodostavat oman homogeenisen ryhmän, jonka tarpeet ja tavoitteet yksittäisen kansalaisen on laitettava kaikkien muiden kansakuntien edelle. Kansalaisella ei voi olla samanarvoista velvollisuuden tunnetta jotakin muuta kansakuntaa kohtaan.

kunkin kohdastansa omalla esimerkillänsä ja työllänsä vaikutettava lainkuuliaisuuden uudelleen voimaansaattamiseksi; jokaisen kansalaisen toimittava siihen suuntaan, että rakkaus työhön ja työn teho kaikissa kansankerroksissa saadaan kohotetuksi; sekä kunkin kansalaisen kohdastansa työskenneltävä katkeruuden poistamiseksi ja kansalaissovinnon aikaansaamiseksi (1918, 2).

Yhteiskunnan pystyessä pysymisen, sen vakauttamisen sekä taloudellisen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä, että kansalaiset työskentelevät tiiviisti yhdessä sovinnon ja vakauden puolesta. Rakkaus työtä kohtaan on jokaisen kansalaisen velvollisuus ja kaikki kansalaiset on saatava työn piiriin täyttämään oma velvollisuutensa kansakunnan hyväksi. Vaatimukset, joita yksittäisille kansalaisille asetetaan, ovat varsin raskaita. Yksittäisten kansalaisten tulee uhrata omastaan ja antautua yhteiskunnan yhteisen edun nimissä. Annetaan ymmärtää, että yhteiskunnan kehityksen kannalta on välttämätöntä, että yksittäinen ihminen omistautuu kansakunnan jälleenrakentamiseen ehdoitta ja kyselemättä. Tavoite oletetaan yleisesti ja yhtäläisesti hyväksytyksi, eikä sitä sovi kyseenalaistaa. Rakkaudella työtä kohtaan ja kansalaisten velvollisuudentunteella tehdä oma osansa kansakunnan hyväksi on suuri merkitys kansalaishengen luomisessa. Kansakunnan eheyden ja kansalaishengen toteutumisen kannalta merkittävään asemaan nostetaan kansalaissovinnon merkitys sekä katkeruuden poisto. Yhteiskunnan pystyessä pysymisen edellytykseksi kokoomus vaatii:

Kansalaisten on liityttävä yhteen laillisen yhteiskuntajärjestyksen, kansalaisvapauden, kansalaisten hengen ja omaisuuden turvaamiseksi (1918, 2).

Ylläolevasta otteesta on luettavissa Lehtisen (1996, 7) esittämä konservatiivisen aateperinteen keskeinen osa. Yhtenäisen kansakunnan, joka tarjoaa yksilöille turvaa niin ulkoisilta kuin sisäisiltäkin uhilta, toteutumisen kannalta on Lehtisen mukaan välttämätöntä, että kansalaiset itse kantavat vastuunsa ja velvollisuutensa isänmaataan kohtaan. Siinä missä valtio tarjoaa resurssit yhteiskuntajärjestyksen toteuttamista varten, vaaditaan yksilöiltä omaa moraalista velvoitetta ja halua puolustaa isänmaataan keinoja kaihtamatta.

Yhtenäistä kansakuntaa, joka olisi lojaali yhteistä isänmaata kohtaan pyritään usein vahvistamaan sisäisellä yhteenkuuluvuuden tunteella kansan keskuudessa. Edellytykset, jotka luovat kansan yhteenkuuluvuuden tunnetta ovat esimerkiksi kieli, kansakunnan yhteinen historia, rotu ja kulttuuri. Eheällä kansakunnalla tulee Lehtisen (1996, 9) mukaan olla jokin yhteinen tekijä näistä piirteistä. Lisäksi kansan tulee erottua muista kansakunnista

näiden tekijöiden perusteella muodostaen oma kokonaisuus kansakuntana verrattuna muihin kansoihin.

Vuonna 1919 kokoomus vaatii suomen kielen aseman parantamista hallinnossa ja sivistyksessä. Ruotsin kielen asemaa ei kuitenkaan jätetä huomioimatta, vaan kokoomus puolustaa myös ruotsinkielisen väestön oikeutta käyttää kieltään:

Kansallinen Kokoomuspuolue on sitä mieltä, että Suomen kielen asemaa hallinnossa ja sivistyselämässämme on parannettava, samalla kun myöskin ruotsalaisen väestön kielelliset oikeudet on turvattavat (1919, 1).

Ruotsin ja suomen kielen asemaa pidetään tasavertaisina, eikä puolue sulje kummankaan äidinkielen asemaa kansakunnan ulkopuolelle. Yhtenäiseen kansakuntaan kuuluu sekä suomea, että ruotsia puhuvat kansalaiset. Kansan yhtenäisyyttä täytyy vahvistaa muilla keinoin.

Vuonna 1921 puolueen tärkeimpänä tavoitteena oli: ”suomalaisen kansalaishengen ja isänmaallisen yhteistunnon kohottamista sekä pyrkimystä valtion ja yhteiskunnan lujittamiseen” (1921, 1). Kansallisen yhteistunnon kohottaminen kaikilla elämän osa-alueilla nousi vuoden 1921 ohjelmassa merkittävään rooliin. Yhteenkuuluvuutta pyrittiin lisäämään uskonnon, vakaan perhe-elämän ja vireän talonpoikaisviljelyksen turvaamisella. Valtion- ja yhteiskunnanvastaista yllytystä täytyi jokaisen kansalaisen vastustaa oman henkilökohtaisen vakaumuksen pohjalta, mutta sitä valvottiin myös lain keinoin.

Vuoden 1921 ohjelma perustuu hyvin vahvasti konservatiiviselle ajatukselle yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta, jossa yksilö on olemassa yhteisöään ja yhteiskuntaa varten. Mielenkiintoista on huomata, ettei ohjelmassa mainita kertaakaan sanaa ”yksilö”. Kansalaisista puhuttaessa puhutellaan koko kansaa yhtenä kokonaisuutena, ”kaikkia kansalaisia” (1921, 2). Kansalais-etuliitettä käytetään puhuttaessa myös esimerkiksi ”kansalaiskasvatuksesta”, ”kansanopetuksesta” ja ”kansalaissovusta”. Kansakunnan yhtenäisyyttä ja yhteishenkeä pyritään kasvattamaan mahdollistamalla kaikille kansalaisille samat velvollisuudet ja oikeudet.

Vuonna 1957 ohjelmaan kirjattiin yksilönvapaus ja sen turvaamisen tärkeys. Vaikka yksilönvapaus ei nouse ohjelmassa merkittävään rooliin on sen mainitseminen ohjelmassa kuitenkin huomionarvoista. Lehtisen (1996, 63–63) mukaan yksilönvapauden

huomioiminen noudatti muiden länsi-Euroopan maiden konservatiivisten puolueiden ohjelmien esimerkkiä:

Toimenpiteet on valittava siten, että ne poistavat epäkohtien syyt, vahvistavat kansalaisten vastuuntuntoa ja oma-aloitteisuutta sekä takaavat sosiaalisen turvan rajoittamatta yksilön vapautta (1957, 1).

Yksilönvapauden merkitys tunnustetaan, mutta Lehtisen (1996, 65) mukaan yksilönvapaudella ei tarkoiteta vuoden 1957 ohjelmassa liberalismiin periaatteiden mukaista vapautta, jossa yksilö asetettaisiin yhteiskunnan yläpuolelle tai edes samalle viivalle. Lehtisen mukaan yksilönvapautta haluttiin edistää kansalaisten vapauden turvaamisen näkökulmasta, erityisesti sosialistisia ja kommunistisia aatteita vastaan. Isänmaa ja kansakunnan intressit olivat edelleen yksilönvapauden yläpuolella ja yhtenäistä kansakuntaa tuli edistää niin kansalaisten kuin hallinnon osalta:

Valtiovallan on lujitettava yhteiskuntaa ja kansanvaltaista valtiojärjestystä, huolehdittava kansakunnan eheyttämisestä, kehitettävä henkistä ja aineellista sivistystä sekä valvottava lakien kunnioittamista, oikeusturvaa ja tuomioistuinten riippumattomuutta (1957, 1).

Käsite ”yksilön vapaus” mainitaan ohjelmassa ainoastaan kerran. Ohjelmassa puhutaan ennemmin ”kansalaisten vapaudesta”, joka on sävyltään ja merkitykseltään hyvin erilainen. Kansalaisista puhuttaessa yksilöt liitetään edelleen johonkin yhteisöön eli kansakuntaan, ei yhteiskunnasta irrallaan oleviin yksilöihin. Lehtinen (1957, 66) näkee, että puolueen puhuessa kansalaisvapaudesta se viittaa haluun turvata konservatiivisen aateperinteen mukaiset länsimaisen yhteiskunnan perusvapaudet kaikille.

Vapauteen liitetään vahvasti vastuu. Vastuuntunto muita kansalaisia, instituutioita, oikeusjärjestystä ja valtiota kohtaan liittyy vahvasti kokoomuslaiseen vapauteen. Nuorisosta halutaan kasvattaa valveutunut osa yhteiskuntaa, jotka kykenevät yhdistämään ”vastuun ja vapauden” (1957, 7). Koulutuksen on kohotettava ”vastuuntuntoa” (1957, 7) ja sosiaalipolitiikan tulee kehittää kansalaisen henkilökohtaista ”vastuuntuntoa ja yrittämishalua” (1957, 6). Kansalaisten vapaus halutaan turvata, mutta ei isänmaan edun kustannuksella.

Käsitteenä yksilönvapaus sai huomattavasti enemmän tilaa vuoden 1970 periaateohjelmassa. Kokoomus toteaa yksilönvapauden olevan koko suomalaista yhteiskuntaa rakentava arvo:

Puolue tähtää isänmaahan kohdistuvan kiintymyksen ylläpitämiseen ja vahvistamiseen ja kunnioittaa suomalaista yhteiskuntaa rakentavia arvoja kuten yksilönvapautta sekä uskonnollista ja siveellistä vakaumusta (1970, 1).

Puolueen toiminnan päämääräksi todetaan isänmaallisen kiintymyksen ylläpitäminen, mutta keinoksi siihen tarjotaan yksilönvapauden kunnioittamista. Lehtinen (1996, 74) väittää vuoden 1970 periaateohjelman olevan kokoomuksen pyrkimys yhteensovittaa konservatiiviset ja liberaalit arvot keskenään. Yllä oleva lainaus puoltaa tätä väitettä, sillä konservatiivisen aatteen mukaisesti halutaan ylläpitää vahvaa isänmaata, joka onnistuu uskonnollisella ja siveellisellä vakaumuksella. Yksilönvapauden puolustus voidaan nähdä viittauksena liberalismiin suuntaan. Konservatiivisen aatteen pohjalta vaade viittaa yksilön velvollisuuteen ylläpitää kiinteää ja vahvaa suhdetta omaan isänmaahansa, jossa isänmaa nousee yksilön yläpuolelle. Yksilön täytyy kaikissa toimissaan muistaa isänmaan etu ja toimia sen mukaisesti myös yksilönä. Isänmaallisuus näyttäytyy ajatustapana ja yksilön mielenlaatuna.

Mielenkiintoista vuoden 1970 periaateohjelmassa on aiemmista ohjelmista poikkeava alaotsikko ”Yksilö ja yhteiskunta”. Aiemmin ohjelmissa ei ole pyritty tietoisesti määrittelemään yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta toisiinsa, mutta nyt tema saa kokonaan oman luvun. Kappaleessa todetaan ”yhteiskunnan arvokkain osa ovat ihmisyyksilöt” (1970, 2). Kokoomus näkee, ettei yksilönvapaus voi toteutua valtiosta irrallisena arvomaailmana, vaan yksilön vapaudet voidaan toteuttaa ainoastaan isänmaankunnioittamisen puitteissa. Yksilönvapaudet eivät ole rajoittamattomat, eivätkä ne saa olla ristiriidassa isänmaan kunnioittamisen tai kiintymyksen kanssa. Puolueen ajama riippuvuussuhde näiden kahden välillä tarkoittaa, että yksilönvapautta voidaan kannattaa ja kehittää siten, että yksilönvapaus kasvaa osaksi isänmaallisen kansakunnan ylläpitäviä voimia ja arvoja. Yksilönvapaus edellyttää puolueen ohjelmassa yksilön vastuuta ja velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan sekä vakaumusta sitä ylläpitäviä rakenteita kohtaan.

Vareksen (2012, 12) mukaan erityisesti suomalaisen liberalismiin on aina kuulunut vahvasti näkemys siitä, että yhteiskuntien perustana ovat yksilöt. Yhteiskunnat muodostuvat yksilöistä ja yhteiskunta on olemassa yksilöä varten, kun taas konservatiivisessa aateperinteessä kannatetaan ajatusta siitä, että yksilöt ovat olemassa yhteisöön ja yhteiskuntaa varten. Liberalismissa korostuu ajatus, ettei yhteiskunta ole yksilön yläpuolella, vaan keino toteuttaa yksilönvapaudet sekä toimia yksilön oikeuksien ja sosiaalisen aseman

kehittämisen puolesta. Vaikka yhteiskunta nähdään olevan yksilöä varten, korostetaan liberalismissa myös yksilön velvollisuuksia ja vastuuta suurempia kokonaisuuksia kohtaan.

Ihmisen vapaus valita omat elämänarvonsa tarjoaa yhteiskunnallisen kehityksen suuntautumiselle monia mahdollisuuksia. Yksilön ja yhteiskunnan myönteinen kehitys edellyttää kuitenkin, että jokainen kunnioittaa toiminnassaan niitä tekijöitä, joista kansalaisten turvallisuus ja onni riippuvat. (1970, 4.)

Vapaudella ei tarkoitettu pelkästään länsimaiseen kulttuuriin kuuluvia yksilön perusoikeuksia, vaan myös yksilön oikeutta valita itselleen sopivimmat elämänarvot ja asenteet. Vapaus kytkeytyy kuitenkin edelleen tavoitteeseen kehittää yhteiskuntaa. Ohjelmassa pyritään siihen, että vapaa kansalainen käyttäisi vapauttaan sellaisen arvomaailman omaksumiseen, joka olisi yhteiskunnan kehityksen kannalta positiivista ja yhteiskuntaa eteenpäin vievää, eikä uhkaisi turvallisuutta ja yhteiskunnan eheyttä.

Kansallinen Kokoomus tunnustaa lähtökohdaksi ihmiskeskeisen yhteiskunnallisen vakaumuksen ja uskoo ihmisen kykyyn ajatella ja toimia itsenäisesti yksilöllisten tavoitteiden pohjalta. Kokoomuksen käsityksen mukaan inhimillisen toiminnan käyntiinpanevana voimana on ihminen yksilönä ja ihminen itsenäisenä yhteisöjen jäsenenä. (1981, 1.)

Lainaus aloittaa kappaleen ”Lähtökohtana ihminen”, joka on nostettu ohjelman ensimmäiseksi luvuksi. Ohjelman keskiöön nostetaan ihmiskeskeinen yhteiskunta ja sen kehittäminen yksilön omien tavoitteiden ja arvojen pohjalta. Yksilönvapautta ei enää sidota yhteiskunnan kehittämiseen samalla tavalla kuin vuonna 1970, jolloin yksilön vapaudet pyrittiin turvaamaan kannustamalla yksilöä toimimaan kansakunnan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Enää samanlaista vaatimusta ei ole, vaan yksilöihin luotetaan ja siihen että he toimivat itsensä kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Yksilöiden valintojen toivotaan tuottavan positiivisia vaikutuksia yhteiskunnalle, mutta sitä ei aseteta ehdoksi yksilönvapauksien toteutumiselle. Liberalistista yksilökuvaa vahvistaa seuraava lainaus:

Yhteiskunta muodostuu yksilöistä. Siirtäessään kansalle kuuluvaa valtaa päätöksentekojärjestelmille kansalaiset samalla edellyttävät merkittävien toimintojen yhteiskunnassa olevan heidän jatkuvassa valvonnassaan ja yhteiskunnan palvelevan jäseniään. (1981, 1.)

Demokratiaa ja sen toteutumista on aina kannatettu ja vaalittu puolueessa, mutta sen merkitys on muuttunut. Kansanvaltainen yhteiskuntajärjestys on ollut suomalaisen yhteiskunnan peruskivi sen itsenäistymisestä alkaen. Aiemmin kokoomus on kuitenkin korostanut yhteiskunnan asemaa yksilöiden yläpuolella olevana instituutiona, jolla on nähty olevan suurempi merkitys kuin yksittäisen kansalaisen intresseillä. Kansalaisten on odotettu

laittavan omat päämääränsä ja tavoitteensa kansakunnan kokonaisedun kannalta sivuun, jos ne ovat olleet ristiriidassa keskenään. Vuonna 1981 puolue kuitenkin toteaa yhteiskunnan koostuvan yksilöistä ja yhteiskunnan olevan vastuussa näille yksilöille toimistaan. Yksilönvapauden toteutuminen ja sen turvaaminen on nostettu yhteiskunnan tärkeimmäksi tavoitteeksi. Kaiken yhteiskunnallisen toiminnan päämääränä täytyy olla yksilönvapauksien toteutuminen ja se tulee mahdollistaa kaikin tavoin, jotta yksilöt voivat toteuttaa itseään yhteiskunnassa parhaaksi katsomallaan tavalla.

Yksilönvapautteen kuuluu olennaisena osana yksilön mahdollisuus kehittää itseään. Vareksen (2012, 12) mukaan sen korostaminen on yksi suomalaisen liberalismien erityispiirteistä. Yksilönvapaus ja sen turvaaminen on kaiken yhteiskunnallisen toiminnan lähtökohtana, joten yhteiskunnan tulee tarjota yksilöille tarpeeksi riittävät resurssit itsensä kehittämiseen. Kokoomus liittyy yksilön kehityksen henkisen kasvun edistämiseen ja pyrkii luomaan sille yhteiskunnassa riittävät edellytykset.

Ihmisen jatkuvan henkisen kasvun aineellista ja sivistyksellistä perustaa on vahvistettava. Kokoomus arvostaa ihmisten erilaisuutta ja haluaa edistää jokaisen ihmisen mahdollisuuksia jatkuvasti kehittää itseään. (1981, 2.)

Yksilön kasvamisen ja kehittymisen ehtona on kuitenkin kaikkien tasa-arvoinen kohtelu ja kaikille samanlaisten mahdollisuuksien tarjoaminen. Kasvu ei voi toteutua toisten yksilöiden kustannuksella tai toisille haitallisia vaikutuksia lisäämällä. Yhteiskunnan tulee ensisijaisesti tarjota nämä mahdollisuudet ja turvata niiden tasa-arvoinen toteutuminen. Vareksen (2012, 12) mukaan suomalaisessa liberalismissa korostuu usein optimistinen ihmiskuva ja usein viitataan tuttuun sanatrioon ”vapaus, veljeys, tasa-arvo”.

Vuonna 1993 kokoomus haluaa taata yksilön henkiselle kehitykselle ”rajattoman etenemisen” (1993, 2). Henkisen kasvun kohottaminen lisää puolueen mukaan yksilöiden mahdollisuuksia toteuttaa itseään, elää täysipainoista ja hyvää elämää sekä kohottaa omaa elämänlaatuaan. Henkisellä kasvulla on positiivisia vaikutuksia myös yhteiskunnalle, sillä henkinen kasvu: ”antaa valmiuksia kantaa vastuuta itsestään teoistaan sekä muista ihmisistä ja yhteiskunnan kehityksestä” (1993, 2). Vapaus ja vastuu kulkevat käsi kädessä kokoomuksen aatemaailmassa: toinen ei voi toteutua ilman toista.

Yksilön vastuuta korostetaan myös ympäristön ja luonnon näkökulmasta. Elämän edellytykset kaikkialla on turvattava ja se tapahtuu ainoastaan ympäristöä suojelemalla, sillä: ”Ihmisyksilö on osa luontoa ja siitä riippuvainen” (1993, 1). Yksilönvapautta omissa

arvovalinnoissa tuetaan ja siihen pyritään, mutta yksilön vastuuta suuremmista kokonaisuuksista ei unohdeta, vaan kokoomus toteaa: ”Arvomme ja valintamme muuttavat maailmaa” (1993, 1). Yksilöön luotetaan ja hänelle annetaan oikeuksia, mutta sen mukana tuomista velvollisuuksista ei luovuta. Aiemmassa ohjelmassa yksilön vapauden rajat päättyivät muiden yksilöiden oikeuksien ja mahdollisuuksien rajoittamiseen nyt samaa vaaditaan myös ympäristön ja luonnon osalta: ”Yksilönvapauden rajoina ovat muiden ihmisten vapaudet ja luonnon hyvinvointi” (1993, 3) Yksilönvapaudet eivät voi toteutua luonnon kustannuksella, vaan yksilön täytyy huomioida ympäristö kaikessa toiminnassa.

Yhteiskunnalle annetaan tehtäväksi valvoa, että yksilönvapaudet toteutuvat ja niitä hyödynnetään sekä toteutetaan oikealla tavalla. Yhteiskunnalle annetaan kuitenkin mahdollisuus puuttua yksilön tekemiin ratkaisuihin, jos kyseessä on ”luonnon tuhoaminen tai toisen ihmisen oikeuksien ja vapauksien loukkaaminen” (1993, 3). Tässä tapauksessa yhteiskunnalla täytyy olla oikeus puuttua yksilön tekemisiin, ”muttei kuitenkaan enempää kuin on välttämätöntä” (1993, 3). Yhteiskunta ja yksilöt toimivat rinnakkain, eivät hierarkkisesti suhteessa toisiinsa. Lehtinen (1996, 131) toteaa kokoomuksen arvojen pohjautuvan vuoden 1993 periaateohjelmassa täysin ympäristönsuojelun ensisijaisuudelle, jolloin kaikki muut puolueessa vallitsevat arvot ovat väistämättä alisteisia ympäristönsuojelulle. Ympäristönsuojelun korostaminen ei ollut ainutlaatuista tai poikkeuksellista kokoomuksen ohjelmissa. Ympäristönsuojelun korostaminen 1990-luvulla oli Antti Majavan (14.12.2018) mukaan suomalaisten puolueiden keskuudessa hyvin tavanomaista ja kaikki suuret puolueet osallistuivat vallitsevaan ympäristökeskusteluun tuoden ohjelmiinsa ympäristönsuojelun ja sen merkitystä korostettiin laajasti eri puolueissa.

Ympäristönsuojelu lähtee yksilöiden asenteista ja valinnoista sekä niitä seuraavista käyttäytymis- ja kulutustottumuksista. Yhteiskunnan on huolehdittava ympäristön suojelun toteutumisesta ohjaamalla kulutusta ja luonnonvarojen käyttöä kestävään suuntaan. Luonnon tasapainon horjumisen on kaikille yhteinen uhka. (2006, 7.)

Vuonna 2006 ympäristönsuojelun merkitys nousee ohjelmista edelleen ja siitä kannetaan entistä enemmän huolta. Yksilön oikeudet tässä suhteessa sivuutetaan yhteiskunnan taakse, sillä lainauksessa todetaan, että yhteiskunnan tulee ohjata ja kontrolloida yksilöiden valintoja sekä kulutustottumuksia. Näin ollen yksilönvapaudet eivät voi toteutua täysin ehdoitta, vaan luonnonsuojelu asetetaan yksilönvapauksien edelle samoin yhteiskunta, joka valvoo niiden toteutumista.

Luonnonsuojelun merkitys näkyy vuoden 2006 periaateohjelmassa vahvemmin kuin aiemmin. Yksilön vapautta ja vastuuta korostetaan ponnekkaammin, mutta siihen liitetään sitkeästi mukaan luonnonsuojelun korostaminen. Vapaus ja vastuu kulkevat tiiviisti käsikädessä eikä toista voi olla ilman toista. Vapautta puolustetaan ”korvaamattomana” (2006, 3) kaiken toiminnan perustana, kun taas vastuun katsotaan kasvavan ikään kuin luonnostaan osaksi vapaata sivistynyttä yksilöä.

Vapaus on vastuullista ja yhteisöllistä. Vapaana ja itsenäisenä ihmisellä on mahdollisuus kantaa vastuuta toiminnastaan, lähimmäisestään ja yhteiskunnasta. Yhteiskunta rakentuu ja kehittyy henkilökohtaisen vastuun ottamisen kautta, yhteisöllisen vastuun tukemana. Tunnumme vastuumme toisista ihmisistä ja luonnosta. (2006, 3.)

Valtiolle ei anneta samanlaista mandaattia toimia kansalaisten yläpuolella kuin ennen, vaan näiden kahden välinen suhde on selvästi muuttunut. Valtion ei katsota enää voivan toimia ilman kansalaisten jakamatonta hyväksyntää, vaan sen tulee toimia kansalaisten ehdoilla, kansalaisiaan varten. Valtion täytyy kyetä vastaanottamaan kritiikkiä ja muuttua ajan mukana. Kokoomus vaatii: ”Valtion tulee olla avoin muutoksille, kritiikille ja kehittymiselle” (2006, 2).

Kokoomus uskoo ihmiseen itsestään ja toisistaan huolehtimaan kykenevänä yksilönä, jota ensisijaisesti ohjaavat oma eettinen pohdinta ja tahto tehdä hyvää. (2018, 2.)

Vuonna 2018 kokoomuksen ihmiskäsitys on hyvin humanistinen ja optimistinen. Yksilöön luotetaan ja siihen, että se toimii aina ja kaikkialla kokoomuslaisittain hyväksyttävällä tavalla. Yhteiskunnan turhia byrokratian rattaita on poistettava, jotta yksilö voi mahdollisimman tehokkaasti hyödyntää ja kasvattaa omaa osaamistaan: ”Poliittisen järjestelmän on poistettava esteitä ihmisten omakohtaiselta toimeliaisuudelta ja itsensä toteuttamiselta” (2018, 2)

Kaikkia länsimaisen yhteiskunnan rakenteita ei olla valmiita purkamaan yksilönvapauden nimissä, sillä hyväksi todetut ja ajan saatossa testatut rakenteet sekä instituutiot ovat edelleen perustana suomalaiselle hyvinvointivaltiolle. Ihmisten luotetaan toimivan parhaiten vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja pyrkivän aina sovittamaan omat intressinsä yhteisön ja yhteiskunnan hyväksi. Tämän toteutumiseksi ”länsimainen yhteiskuntamalli tarjoaa parhaat historian saatossa kehittyneet puitteet” (2018, 2). Tärkeimpiä näistä puitteista

kokoomukselle ovat oikeusvaltio, demokratia, markkinatalous ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.

Yhteiskunnan tehtävä yksilön suhteen on turvata yksilöiden perusoikeuksien toteutuminen, turvallisuuden takaaminen sekä tuettava yksilön omaa henkistä kasvua. Yhteiskunnan on: ”suojattava yksilöä pahanteon ja mielivallan sekä rasismien, seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvan tai muun syrjinnän kohteeksi joutumiselta” (2018, 3). Näiden toimien turvaamiseksi viranomaisille täytyy taata jakamaton oikeus valvoa ja puuttua kyseisiin tilanteisiin: ”viranomaisilla on kaikissa oloissa oltava edellytykset toteuttaa tehtäväänsä ihmisiä kohtaavien uhkien torjumiseksi” (2018, 3).

Vapauden ja vastuun yhteenkuuluvuutta halutaan vahvistaa ja niiden välinen suhde halutaan tuoda yksilöiden tietoisuuteen ja osaksi heidän arvomaailmaansa. ”Vapauteen kuuluu erottamattomana osana vastuu” (2018, 2). Se tarkoittaa puolueen mukaan sitä, että yksilön vastaanottaessa oikeutensa vapauteen hän myös hyväksyy toimiensa seuraukset ja kantaa vastuun niistä olivat seuraukset myönteisiä tai kielteisiä. Yhteiskunnan tehtävänä on toimia kannustajana siihen, että yksilö valitsee toimissaan vastuullisesti ja niin tehdessään yhteiskunta palkitsee yksilöä hyvistä teoista.

Jotta yhteiskunta voi taata yksilöiden turvallisuuden ja yksilöiden perusoikeudet, jokaisen kansalaisen tulee omalla toiminnallaan vaikuttaa sen toteutumiseen. ”Suomi pysyy rauhallisena, turvallisena ja vakaana yhteiskuntana, jos jokainen täällä asuva haluaa omalla panoksellaan rakentaa sitä kotimaanaan” (2018, 5) Yksilöillä on vastuuta ei ainoastaan itsestään, vaan myös yhteiskunnasta, joka heidän täytyy toiminnassaan huomioida. Yksilönvapaudet eivät toteudu tyhjiössä, vaan yhteisymmärryksessä yhteiskunnan ja sen rakenteiden välillä.

Kokoomuksen yksilönvapaus kulmineoituu vuonna 2018 yksilön sisäänrakennettuun vastuuntuntoon ja haluun tehdä oikein. Yksilöön luotetaan ja kaikille halutaan tarjota samat lähtökohdat toteuttaa itseään ja kasvaa yksilöinä. Yksilönvapaus merkitsee kuitenkin myös vastuuta itsestään, lähiyhteisöstä ja koko yhteiskunnasta sekä sen kehityksestä: ”uskomme ihmisen hyvyyteen, myötätuntoon ja empatiaan. Niiden pohjalta rakentuvat hyvä elämä, hyvä Suomi ja hyvä maailma” (2018, 8).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen analyysiluvussa tarkasteltiin Kokoomuksen aatemaailmassa tapahtuneita muutoksia periaateohjelmien kautta. Tutkimuksen aineistona on yhteensä yhdeksän puolueen periaateohjelmaa, jotka on julkaistu vuosien 1918–2018 välillä. Periaateohjelmia tarkasteltiin niistä esiin nousevien teemojen kautta. Alaluvut on jaoteltu näiden teemojen mukaan kolmeen erilliseen lukuun. Alaluvut muodostivat kokonaisuuden, jossa tarkasteltiin isänmaallisuuden suhdetta kansainvälisyyteen, perinteisiksi miellettyjen arvojen, tapojen ja instituutioiden suhdetta moniarvoisuuteen ja monikulttuuriseen yhteiskuntaan sekä yksilön ja yhteisön välisen suhteen muutosta. Tutkimuksessa sovellettiin ideologia-analyysia. Erityisesti tarkasteltiin sitä, miten kokoomuksen ideologia on vuosien saatossa muuttunut perinteisestä konservatismista kohti modernia suvaitsevaista liberalismia.

5.1 Aatteellinen muutos kokoomuksen periaateohjelmissa

Ensimmäisessä alaluvussa tarkasteltiin isänmaallisuuden ja kansainvälisyyden suhdetta toisiinsa. Kokoomus perustettiin Suomalaisen puolueen perinnöstä vain vuosi sen jälkeen, kun Suomi oli itsenäistynyt. Suomalainen puolue nojasi vahvaan kansallisuusaatteeseen, joka korosti vahvaa kansallisvaltiota ja siihen vahvasti liittyvää isänmaallisuutta. Kokoomus peri tämän aatteen Suomalaiselta puolueelta. Kansallisuusaatteeseen nojaavaa ehdotonta isänmaallisuutta korostettiin periaateohjelmissa vahvasti ja se tuotiin osaksi kaikkia elämän osa-alueita. Kansalaisten odotettiin kaikessa toiminnassaan asettavan kansallinen etu omien intressiensä edelle.

Kansallisvaltion tärkein tehtävä oli itsenäisyyden turvaaminen ja sen vuoksi kansalaishenkeä pyrittiin vahvistamaan kaikin tavoin. Itsenäisyyden turvaamisen edellytyksenä oli laillisen yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäminen ja kommunististen pyrkimysten kiivas vastustaminen. Kommunismi nähtiin kansallisvaltiolle suurena vaarana, joka uhkasi kansakunnan yhtenäisyyttä. Laillista yhteiskuntajärjestelmää vahvistettiin myös vakavasti otettavan armeijan ylläpitämisellä. Sotalaitoksessa tuli vallita isänmaallinen ja siveellinen henki.

Sotavuosien jälkeen itsenäisyys ja sen turvaaminen olivat edelleen valtiollisen toiminnan tärkeimpiä tavoitteita. Perustuslakia ja kansallishenkeä uhkaavaa toimintaa vastustettiin ja erityisesti kommunismi nähtiin uhkana kansallisvaltion tavoitteiden toteutumiselle.

Nuorisosta haluttiin kasvattaa ajatustavaltaan isänmaallista, jonka lisäksi isänmaallisuuden korostaminen näkyi kaikilla elämän osa-alueilla ja maanpuolustustahto haluttiin koko kansan tahdoksi.

Vuonna 1970 kansallisuusaatteeseen nojattiin, mutta myös erilaisten yhteiskuntajärjestelmien olemassaolo tunnustettiin ja niiden kanssa oltiin valmiita tekemään yhteistyötä, jos se toi kansakunnalle positiivisia vaikutuksia, eikä niiden ajama järjestelmä nousisi vallitsevaksi yhteiskuntajärjestykseksi. Myös kasvavaan kansainvälistymiseen otettiin kantaa ja puolue kannatti yhteistyön kasvattamista taloudellisten ja sosiaalisten olojen kohentamiseksi. Lehtisen (1996, 69–70) mukaan vuoden 1970 ohjelmassa pyrittiin yhdistämään liberaalit ja konservatiiviset arvot yhdeksi aatteeksi niin, että se tyydyttäisi laajemmin potentiaalista äänestäjäkuntaa. Näillä toimilla pyrittiin vastustamaan turmiollista sosialismia entistä tehokkaammin.

Seuraavassa päivitetystä periaateohjelmassa vuonna 1981 toiminnan ensisijaiseksi päämääräksi ei enää julistettu itsenäisyyden säilyttämistä ja vahvaa kansallisvaltiota, vaikka ne olivatkin edelleen puolueen toiminnan taustalla. Lähtökohdaksi nostettiin ihmiskeskeinen yhteiskunnallinen vakaumus, joka lähtee yksilöistä itsestään yhtenäisen kansakunnan sijasta. Turvallisuuspolitiikan päämääränä oli Suomen itsenäisyyden turvaaminen, mutta puolue vaati osallistumista myös kansainväliseen, maailmanlaajuiseen kehittämistyöhön, joka oli aiemmin vahvasti kansallisuusaatteeseen nojanneelle puolueelle huomionarvoista. Kokoomus siirtyi Lehtisen (1996, 94) mukaan ideologiassaan täysin liberaaliksi puolueeksi vuoden 1981 periaateohjelman myötä, mutta aatteessa on edelleen luettavissa konservatiivisia perusarvoja ja niiden kunnioitusta.

Kansainvälistyminen ja vastuuntunto globaaleista ongelmista nousi vuoden 1993 ohjelman keskiöön. Ohjelmassa puhuttivat ympäristöongelmat, väestönkasvu, nälänhätä ja kasvavat pakolaisvirrat. Puolueessa kannettiin vastuuta kansainvälisistä ongelmista niin paljon, että oltiin valmiita kasvattamaan kehitysyhteistyötä ja tarvittaessa myös kantamaan vastuuta pakolaisuudesta kansallisella tasolla. Kansallisuusaatteen edelle nousi huoli yleismaailmallisten ihmisoikeuksien toteutumisesta ja kaikkien yksilöiden välisen tasa-arvon toteutumisesta kansallisuudesta riippumatta. Liberalismin (Vares, 2002, 12) mukaista kansainvälistä yhteistyötä edistettiin ja aseellisen maanpuolustuksen sijaan haluttiin turvautua sivistykseen ja yhteistyöhön yli valtio- tai järjestelmärajoiden.

Kansallisuusaatteeseen nojaavaa isänmaallisuutta ei korosteta viime vuosikymmenten periaateohjelmissa, vaan itsenäisyyden turvaamisen keinoiksi muodostui nimenomaan kansainvälisen yhteistyön edistäminen ja aktiivinen toimiminen kansainvälisillä foorumeilla. Globaalia vastuuta kannettiin muista kansoista ja luonnosta, jotka yhdistettiin kuuluvan osaksi isänmaanrakkautta. Kiintymystä isänmaahan pidettiin positiivisena voimana, mutta sen esiintuomisen tapoja ei tarkemmin eritelty.

Kokoomuksen periaateohjelmista esiin luettu isänmaallisuuden ja kansainvälisyyden suhde näyttää muuttuneen lähes täysin puolueen historian aikana. Isänmaallisuutta arvostetaan jokaisella vuosikymmenellä, mutta sen esiintuomisen muodot ovat muuttuneet niin kuin myös isänmaallisuuden luonne. Puolueen alkuvaiheen periaateohjelmissa aina vuoteen 1970 saakka isänmaallisuus nähtiin kansallisuusaatteeseen nojaavana isänmaallisuutena, jonka tärkein tehtävä oli taata Suomen itsenäisyys. Isänmaallisuus nähtiin kansalaisten velvollisuutena ja ikään kuin aatteellisena sisäänrakennettuna ominaisuutena, joka kaikilla suomalaisilla oli luonnostaan.

Isänmaallisuutta ja sen kansallismielistä luonnetta alettiin selvästi vieroksumaan puolueessa 1970-luvun jälkeen, jolloin puolueen toiminnassa tapahtui käänös kohti kansainvälisen yhteistyön kehittämiseen muiden kansakuntien ja yhteisöjen kanssa. Yksilön vapautta ja moniarvoisuutta alettiin kannattaa aiempaa huomattavasti enemmän ja se nähtiin myönteisenä asiana. Euroopan yhteisön ja Yhdistyneiden Kansakuntien kanssa tehty kansainvälinen yhteistyö tiivistyi ja kokoomus alkoi vaatimaan globaalia vastuunkantoa ympäristöstä ja muista kansakunnista muun muassa kehitysyhteistyön lisäämisen kautta.

Toisessa alaluvussa tarkasteltiin perinteisesti konservatiivisiksi miellettyjen arvojen, perinteiden ja instituutioiden suhdetta moniarvoiseen ja monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Puolueen alkuaikojen aatemaailma perustui konservatiivisten arvojen korostamiseen, jotka voidaan kiteyttää tutulle koti-uskonto-isänmaa -arvokokonaisuudelle. Hallitusmuotokysymyksessä vaadittiin Suomelle monarkiaa, joka perustui haaveelle vahvasta johtajasta. Monarkiahaaveen kaaduttua vaadittiin laajoja valtaoikeuksia presidentille, jonka katsottiin olevan edellytys takaamaan vahva kansallisvaltio.

Perinteisiä arvoja ja tapoja kunnioitettiin usein niiden aikaa kestävä luonteen vuoksi, sillä niiden katsottiin ajan saatossa todistaneen toimivuutensa ja kestäkykynsä arvojen välisessä kamppailussa. Aiemmilta sukupolvilta perittyjä arvoja kuten kristinuskoo, tervehenkistä

perhe-elämää ja säästäväisyyttä haluttiin vaalia ja saada osaksi kansakunnan omatuntoa sekä moraalialia. Yhteisen ja jaetun arvomaailman koettiin lisäävän kansan yhtenäisyyttä ja valmiutta puolustaa isänmaata. Vuonna 1957 puolueen aatetta alettiin kutsua *dynaamiseksi konservatismiksi*, millä pyrittiin häivyttämään konservatismiin taantumuksellista ja paikallaan pysymisen leimaa.

Siveellisiä elämänarvoja haluttiin ylläpitää ja parhaaksi tavaksi niiden toteutumiseksi nähtiin kristillisen elämäntavan omaksuminen sekä kirkon aseman kohottaminen. Kristillisen elämäntavan omaksuminen koettiin perustana siveelliselle toiminnalle ja yksilön moraalikehitykselle. Arvojen kasvatuksessa annettiin suuri vastuu perheille ja kodeille. Perhe nähtiin siveellisen kansakunnan perustavanlaatuisena yksikkönä ja sen merkitystä kasvatusyhteisönä ja moraalisten arvojen säilyttäjänä korostettiin.

Moniarvoisuus ja sen hyväksyminen osaksi yhteiskuntaa alkoi näkyä vuoden 1970 periaateohjelmassa ensimmäisen kerran. Suomalaisen yhteiskunnan nähtiin koostuvan erilaisista kulttuuripiirteistä ja myös uskonnon vapautta painotettiin. Kokoomuksen arvoissa korostettiin edelleen kristillistä arvoperinnettä, mutta sen ei nähty olevan enää ainut mahdollinen uskontosuunta yhteiskunnassa. Pyrkimys moniarvoiseen yhteiskuntaan näkyi selkeämmin vuonna 1981, jolloin suomalaisen kulttuuriperinnön olennaisena osana nähtiin esimerkiksi humanistiset arvot, sivistys ja työväenkulttuuri.

Moniarvoisen yhteiskunnan kehittämistä vaadittiin entistä kiiivaammin vuonna 1993, jolloin aiemmin mainittujen arvojen joukkoon nostettiin ympäristönsuojelun merkitys. Sukupuolirooleja haluttiin purkaa ja miesten ja naisten väliseen epätasa-arvoon herättiin vaatimalla kahlitsevien sukupuoliroolien purkamista ja tasa-arvon lisäämistä. Samoin perheen ja kodin merkitys yhteiskunnan perustavanlaatuisena kulmakivenä huomioitiin, mutta aiempien ohjelmien mukaista konservatiivista ja kristilliseen perinteeseen nojaavaa perhemallia haluttiin purkaa ja tunnustettiin erilaisten perheyksiköiden olemassaolo ja ne asetettiin tasa-arvoiseen asemaan perinteisen perhemallin kanssa.

Kokoomusaate lanseerattiin puolueen periaateohjelmiin vuonna 2006. Aate kiteytettiin vapauteen, vastuuseen, demokratiaan, mahdollisuuksien tasa-arvoon, sivistykseen, suvaitsevaisuuteen ja välittämiseen. Perinteisiä arvoja ei nostettu samalla tavalla puolueen aatteen keskiöön kuin aiemmin, vaan aate kulminoitui länsimaisen demokratian arvostamiin piirteisiin, jotka ovat yleisesti tunnustettuja ja arvostettuja. Edellisten sukupolvien jättämää

arvo- ja aateperinnettä kunnioitettiin, mutta sen merkitystä yhteiskunnan perustavanlaatuisena kulmakivenä ei enää korostettu. Kulttuurienvälistä vuorovaikutusta haluttiin kasvattaa ja sen arvo yhteiskunnan kehittymisen kannalta tunnustettiin. Monikulttuurisuutta haluttiin lisätä ja sen katsottiin kehittävän yhteiskuntaa positiiviseen suuntaan. Suvaitsevaisuus nähtiin hyveenä ja sitä pidettiin sivistyneen ihmisen velvollisuutena toisin ajattelihoita tai uskovia kohtaan. Suvaitsevaisuuden ja monikulttuurisuuden lisäämistä pidettiin yhteiskunnan kehityksen kannalta ennen kaikkea positiivisena voimana.

Kokoomuksen arvomaailma perustui sen perustamisvuosina tiukasti konservatiivisille arvoille ja perinteille. Vuosisadan puolivälissä haluttiin häivyttää konservatiivista paikallaanpysymisen ja uudistushaluttomuuden leimaa. Moniarvoisuuteen ja monikulttuuriin nojaava aatemaailma alkoi näkyä ensimmäisen kerran vuoden 1970 periaateohjelmassa ja sen jälkeen kokoomuksen aatemaailmassa on siirrytty selvästi yhä lähemmäs kohti modernia suvaitsevaista liberalismia. Aatteen taustalla vaikuttavat kuitenkin yhä konservatiiviset perusarvot, mutta niiden merkitystä ainoana mahdollisena vaihtoehtona ei korosteta. Puolueen jäsenistä löytyy varmasti molempien aatesuuntien kannattajia ja arvojen korostus puolueen sisällä voi vaihdella merkittävästikin.

Kolmannessa alaluvussa tarkasteltiin yksilön ja yhteisön välistä suhdetta toisiinsa. Vuosien 1918, 1919 ja 1921 periaateohjelmissa nojattiin selvästi vahvaan yhteiskuntaan, jonka etu yksilöiden tuli ottaa huomioon kaikessa toiminnassaan. Henkilökohtaiset intressit ja pyrkimykset eivät saaneet olla ristiriidassa yhteiskunnan kokonaisedun kanssa. Jokaiselta kansalaiselta edellytettiin lojaaliutta omaa isänmaata kohtaan, eikä kansalaisilla voinut olla samanlaista velvollisuudentunnetta muita kansakuntia kohtaan. Laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi kaikki kansalaiset täytyi saada työn piiriin työskentelemään yhteisen hyvän eteen. Kansalaissovinto ja katkeruuden kitkeminen olivat elinehtoja yhtenäiselle kansalle. Yhteiskunnan asema yksilön yläpuolella näkyi ohjelman kielellisissä valinnoissa. Erityisesti vuoden 1921 ohjelmassa puhutellaan ”koko kansaa” ja ”kaikkia kansalaisia”. Kansalaisliitettä käytetään myös puhuttaessa ”kansalaiskasvatuksesta”, ”kansanopetuksesta” ja ”kansalaissovusta”. Sanavalinnoilla pyritään yhtenäistämään kansaa ja lisäämään positiivista kansalaishenkeä. Kansan yhteishenkeä kasvatettiin myös vaatimalla samoja oikeuksia ja velvollisuuksia kaikille.

Vuoden 1957 periaateohjelmaan lisättiin kirjaus yksilön vapaudesta ja sen turvaamisen tärkeydestä. Yksilönvapauden merkitys tunnustettiin, mutta Lehtisen (1996, 65) mukaan sillä ei tarkoitettu liberalismiin mukaista vapautta, jossa yksilö nostettaisiin yhteiskunnan yläpuolelle. Vapauden ei katsottu olevan rajoittamatonta, vaan siihen liitettiin vahvasti vastuu: ilman toista ei voi olla toista. Vapauden ja vastuun suhdetta korostettiin myös kasvatuksessa ja nuorisosta haluttiin kasvattaa vastuunsa tuntevia kansalaisia. Vapaus haluttiin turvata, mutta se ei saanut tapahtua isänmaan edun kustannuksella.

Huomionarvoista ohjelmassa oli, että yksilönvapaus mainitaan ohjelmassa ainoastaan kerran. Sen sijaan puhuttiin ”kansalaisten vapaudesta”, joka on merkitykseltään hyvin erilainen ja tukee myös Lehtisen väitettä yksilönvapauden merkityksestä vuoden 1957 periaateohjelmassa. Kansalaisista puhuttaessa yksilöt liitetään osaksi yhteisöä tai kansaa, eikä heitä nähdä yhteiskunnasta irrallisina yksilöinä tai yhteiskunnasta vapaina. Yksilöille asetettiin edelleen vastuuta ja velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan. Yhteiskunta oli järjestelmä, joka mahdollisti länsimaalaisten perusoikeuksien toteutumisen ja sillä pyrittiin ensisijaisesti vastaamaan kommunismin ja sosialismin asettamiin uhkiin.

Vuonna 1970 yksilöä korostettiin entistä enemmän nostamalla periaateohjelmaan oma kappale, joka käsitteli ”yksilöä ja yhteiskuntaa”. Yksilönvapaus liitettiin tiiviisti osaksi yhteiskuntaa, vaikka isänmaan etu nostettiin yksilön omien intressien edelle. Yksilön merkitys yhteiskunnalle huomioitiin kuitenkin aiempaa vahvemmin ja todettiin yksilöiden olevan yhteiskunnan arvokkain osa. Kasvatuksella ja yhteiskunnan toiminnalla pyrittiin siihen, että kansalaiset käyttäisivät vapauttaan ja oikeuksiaan sellaisen arvomaailman omaksumiseen, joka veisi yhteiskuntaa eteenpäin ja parantaisi yhteiskunnan eheyttä.

Reilu kymmenen vuotta myöhemmin, vuoden 1981 ohjelmassa, voidaan huomata yksilön ja yhteisön välisen suhteen muuttuneen entistä ihmiskeskeisemmäksi. Yksilönvapautta ei enää sidottu yhtä vahvasti osaksi yhteiskuntaa, vaan yksilöä kannustettiin toimimaan omien intressiensä mukaisesti. Yksilön luotettiin itse tietävän mikä on heille parhaaksi, eikä yhteiskunnan tarvinnut ohjailla yksilöä. Yksilön toimien toivottiin tuottavan yhteiskunnalle positiivisia vaikutuksia, mutta kansalaisten ei enää samalla tavalla odotettu asettavan kansakunnan etua omien mieltymysten edelle.

Yksilönvapauksiin liitettiin vahvasti mukaan yksilön henkinen kasvu, jolle haluttiin tarjota parhaat mahdolliset resurssit ja edellytykset. Parhaiten yksilön henkisen kasvun nähdään

lisääntyvän yhteiskunnallisilla toimilla, jotka koskettavat kaikkia tasa-arvoisesti ja ovat kaikkien käytettävissä. Kasvu ei voi toteutua muiden kustannuksella, mutta muuten vuonna 1993 henkisellemme kasvuun vaadittiin rajatonta etenemistä. Henkisen kasvun katsottiin antavan valmiudet yksilöille kantaa vastuu omista teoistaan, mutta myös muista kansalaisista, yhteiskunnasta ja luonnosta. Yksilön vapauden rajat kasvoivat toisten ihmisten vahingoittamisesta koskemaan myös luontoa, jonka suojelun merkitystä korostettiin kaikessa toiminnassa.

Luonnonsuojelun näkökulmasta yksilönvapauksia rajoitettiin myös yhteiskunnan puolelta vuoden 2006 periaateohjelmassa, jossa vaadittiin yhteiskunnalta toimia kontrolloida ja valvoa yksilöiden käyttäytymis- ja kulutustottumuksia. Yksilönvapaudet eivät voi toteutua täysin niiden absoluuttisessa merkityksessä, vaan yhteiskunnalla tulee olla valmiuksia puuttua niiden toteuttamiseen. Yhteiskunta ei voi kuitenkaan toimia ilman kansalaisten antamaa mandaattia ja sen täytyy olla valmis vastaanottamaan myös kritiikkiä ja kehittymään ajan vaatimalla tavalla.

Satavuotisjuhlavuotena kokoomuslainen ihmiskuva on hyvin humanistinen ja yksilöön luottava. Luotetaan siihen, että yksilö pyrkii toimissaan hyvään niin itsensä kuin muidenkin kannalta. Byrokratiaa ollaan valmiita purkamaan, jos se edesauttaa yksilön henkistä kasvua ja kannustaa kansalaisten omaan toimeliaisuuteen sekä yrittämiseen. Kaikkia länsimaisen yhteiskunnan rakenteita ei olla kuitenkaan valmiita purkamaan, vaan ajan testamat ja hyväksi todetut järjestelmät täytyy säilyttää, sillä ne ovat osoittaneet toimivuutensa ja tarjoavat parhaat mahdolliset puitteet yhteiskunnan kehitykselle ja kasvuun.

Yhteiskunnan tärkeimpänä tehtävänä on yksilöiden perusoikeuksien turvaaminen, turvallisuuden takaaminen sekä yksilön henkisen kasvun tukeminen. Näitä tavoitteita varten yhteiskunta tarvitsee sääntöjä sekä velvollisuuksia noudattavia kansalaisia. Jokaisen kansalaisen katsotaan olevan vastuussa siitä, että yhteiskunnassa säilyy rauha, tasa-arvo ja yhtäläiset mahdollisuudet kaikilla olla ja elää sekä toteuttaa itseään.

Yksilön ja yhteisön välisessä suhteessa on huomattavissa merkittävä muutos tarkasteltavalla aikavälillä. Kansallisuusaatteeseen nojaavasta vahvasta valtiosta on siirrytty yksilökeskeisempään maailmankuvaan, jossa yksittäisiä kansalaisia ei enää velvoiteta asettamaan yhteiskunnan kokonaisuutensa omien intressiensä edelle. Yhteiskuntaan ja sen kantokykyyn luotetaan edelleen, eikä perinteisistä rakenteista olla valmiita luopumaan.

Yksilöihin luotetaan ja siihen, että heidän moraalinsa ja sivistys on niin korkealla, että he toimivat yhteiskunnan edun mukaisesti myös ilman vahvaa kontrollointia.

5.2 Seuraavat sata vuotta?

Kokoomus on ollut äärimmäisen muuntautumiskykyinen satavuotisen historiansa aikana. Puolue on sopeutunut yhteiskunnallisiin muutoksiin niin Suomessa kuin maailmallakin. Kokoomus on kehittynyt kansallisuusaatteeseen nojaavasta perinteisestä konservatiivisesta puolueesta moniarvoiseksi ja monikulttuuriseksi puolueeksi, jota on nykyään vaikea sijoittaa minkään yksittäisen ideologian kannattajaksi.

Suomalaisten puolueiden kannatuksissa on tapahtunut viime vuosien aikana suuria muutoksia ja uudet eivät-niin-perinteiset puolueet, kuten vihreät ja perussuomalaiset ovat nostaneet kannatustaan viime vuosikymmenen aikana yhä vain enemmän (Saarinen, 27.3.2019). Perinteiset kolme suurta puoluetta, kokoomus, SDP ja keskusta, ovat pitäneet pintansa yli satavuotisen historiansa ajan, mutta se on vaatinut mukautumista ja sopeutumiskykyä uusiin haasteisiin (Karimäki, 26.3.2019). Pitkän aikavälin tarkastelussa kolmen suuren puolueen kannatuksessa on huomattavissa kuitenkin myös hienoista laskua (Saarinen, 27.3.2019).

Konservatiivisia ja isänmaallisia arvoja korostamalla on saavutettu 2010-luvulla suurimmat vaalivoitot niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa (Karimäki, 26.3.2019). Suomen näkökulmasta se voidaan nähdä perussuomalaisten kannatuksen suurella kasvulla (Pernaa & Railo, 2012). Tutkimuksen kirjoitusajankohtana toukokuussa 2019 käydään hallitusneuvotteluja eduskuntavaalien jälkeen. Vaaleissa perussuomalaiset nousivat toiseksi suurimmaksi puolueeksi jättäen kokoomuksen taakseen. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, onko kokoomuksen kannattajia siirtynyt äänestämään perussuomalaisia, jotka korostavat konservatiivisia ja kansallismielisiä arvoja äänekkäämmin kuin kokoomus tänä päivänä.

Kokoomuksen, niin kuin myös SDP:n ja keskustan haasteeksi tulevaisuudessa voi muodostua puolueiden konsensushakuisuus ja pyrkimys yleispuoluemaisuuuteen. On mielenkiintoista seurata, kuinka vanhat suuret puolueet kykenevät seuraavien vuosikymmenten aikana muovaamaan aatettaan siihen suuntaan, että ne säilyttävät kannattajakuntansa jatkossakin uusien selkeämmän ideologisen profiilin omaavien

puolueiden syntyessä suomalaiseen puoluekenttään. Pitävätkö vanhat perinteiset puolueet asemansa keskeisinä vallankäyttäjinä vai syrjäyttävätkö uudet puolueet ne tulevaisuudessa?

LÄHTEET:

Aarnio, Eeva (1998): Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Borg, Olavi (1995): Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja muutoksesta. Teoksessa Aarnio, Eeva & Kanerva, Jukka (toim.): Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 4–23.

Borg, Olavi (1965): Suomen puolueideologiat. Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin. Werner Söderström osakeyhtiö, Porvoo.

Berlin, Isaiah (1969): Four Essays on Liberty. Oxford University Press, Oxford.

Eurooppatiedotus (2019): Suomen tie jäsenyyteen. Eurooppatiedotuksen nettisivut. Saatavilla: <<https://eurooppatiedotus.fi/suomi-ja-eu/suomen-tie-jasenyyteen/>>, luettu 28.4.2019.

Freeden, Michael (1996): Ideologies and the Political Theory. A Conceptual approach. Oxford University Press, New York.

Freeden, Michael (2003): Ideology. A Very Short Introduction. Oxford University Press, New York.

Freeden, Michael (2006): Ideology and Political Theory. Journal of Political Ideologies, 2006 11(1), 3–22.

Hamilton Andy (2015): Conservatism. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. metaphysics Research Lab, Stanford University. Saatavilla: <<https://plato.stanford.edu/entries/conservatism/>>, luettu: 19.10.2018.

Heikkinen, Vesa (2007): Kielen voima. Gaudeamus, Helsinki.

Heywood, Andrew (2012): Political Ideologies. An Introduction. Palgrave MacMillan, New York.

Hobhouse, Leonard Trelawny (1999): Liberalism. Batoche, re-print, originally published 1911.

Karimäki, Jenni (26.3.2019): Sata vuotta eikä suotta – Perinteiset puolueet pitävät edelleen pintansa. Verkkojulkaisu Poliitikasta.fi-verkkosivulla. Saatavilla: <<https://politiikasta.fi/sata-vuotta-eika-suotta-perinteiset-puolueet-pitavat-edelleen-pintansa/>>, luettu: 12.4.2019.

Kokoomus (2019): Kokoomuksen historia. Kokoomuksen nettisivut. Saatavilla: <<https://www.kokoomus.fi/tietoa-kokoomuksesta/kokoomuksen-historia/>>, luettu 2.4.2019.

Lehtinen, Lasse (1996). Kokoomus vai konservatismi. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Majava, Antti (14.12.2018): Puolueissa herättiin ympäristöongelmiin. Verkkojulkaisu Poliitikasta.fi-verkkosivulla. Saatavilla: <<https://politiikasta.fi/puolueissa-herattiin-ymparistoongelmiin/>>, luettu 25.4.2019.

Mickelsson, Rauli (2007): Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä. Vastapaino, Tampere.

Mill, John Stuart (1859): On Liberty. John. W. Parker and Son, West Strand, London.

O'Sullivan, Noël (1976): Conservatism. J.M. Dent & Sons Ltd, Lontoo.

Palonen, Kari (1995): Poliittiset kielet ja käsitteet ohjelmateksteissä. Teoksessa: Aarnio, Eeva & Kanerva, Jukka (toim.): Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 36–58.

Palonen, Kari (1997): Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Patomäki, Heikki (2007): Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.

Pernaa, Ville & Railo, Erkki (2012): Jytky – Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus. Kirja-Aurora, Turku.

Railo, Erkki (2013): Kurissa ja globalisaation nuhteessa? Kokoomuksen, SDP:n ja Perussuomalaisten vaaliohjelmien suhtautuminen kansainvälistymiseen. *Tiedepolitiikka* 38(2013):4, 41–50.

Rantala, Onni (1960): Konservatismi ja sen kannattajat. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki.

Saarinen, Arttu (27.3.2019): Uudet puolueet – Poliitiikan pelastajat? Verkkajulkaisu Poliitikasta.fi-verkkosivulla. Saatavilla: <<https://politiikasta.fi/uudet-puolueet-politiikan-pelastajat/>>, luettu 5.5.2019.

Salokorpi, Hannu & Waronen, Eero (1989): Kansakunnasta yksilöön. Kokoomusaatteen ja ohjelmien kehityksestä. Kansallinen sivistysliitto ry, Helsinki.

Saukkonen, Jussi (1958): Yleiset periaatteet. Teoksessa: Suomalainen konservatismi. Kansallinen Kokoomus, Tampereen kirjapaino-osakeyhtiö, Tampere, 5–14.

Suvanto, Pekka (1994): Konservatismi Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle. Tampere-Paino Oy, Tampere.

Syrjämäki, Sami (2012): Ideologioiden maailma. Michael Freedenin haastattelu. *Niin & Näin*, 2012(4), 6–8.

Vares, Vesa (2002): Suomalainen liberalismi. Teoksessa: Vares, Vesa (toim.): Valta, vapaus, edistys ja kasvat. Liberaalisten liikkeiden ja liberaalisen ajattelun vaiheita Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvulta 1960-luvun puoliväliin. Kopijyvä Oy, Jyväskylä, 7–20.

Vares, Vesa (2012): Kahden sukulais-ismin rajamailla. Liberalismista ja konservatismista neoliberalismiin ja neokonservatismiin. *Niin & Näin*, 2012(4), 24–41.

Voßschmidt, Liisa (1995): Tekstilingvistiikan näkökulmia puolueohjelmien tutkimukseen. Teoksessa: Aarnio, Eeva & Kanerva, Jukka (toim.): Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 74–83.

Wittgenstein, Ludwig (1999): Filosofisia tutkimuksia. WSOY, Helsinki.

YLE (8.3.2019): Hallitus erosi, mitä nyt tapahtuu? Erittäin harvinainen tilanne Suomessa. Kirjoittaja: Anu-Leena Koskinen. Saatavilla: <<https://yle.fi/uutiset/3-10679299>>, luettu 22.4.2019.

YLE (2019): Eduskuntavaalit 2019. Tulospalvelu. Saatavilla: <<https://vaalit.yle.fi/ev2019/fi>>, luettu 22.4.2019.

Aineisto

Kokoomus (1918): Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/52>>

Kokoomus (1919): Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/53>>

Kokoomus (1921): Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/54>>

Kokoomus (1957): Kansallisen Kokoomuspuolueen Yleisohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/120>>

Kokoomus (1970): Kansallisen Kokoomuksen Periaateohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/61>>

Kokoomus (1981): Kokoomuksen periaateohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/62>>

Kokoomus (1993): Periaateohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/63>>

Kokoomus (2006): Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma. Tulostettu 24.4.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/64>>

Kokoomus (2018): Avoin tulevaisuuspuolue, joka luottaa ihmiseen – Kokoomuksen periaateohjelma. Tulostettu 20.11.2018. Saatavilla: <<https://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/981>>